
ԱՍՏՈՒԱԾ ՃԱՆՉՆԱԼ

«ԵՍ ԵՄ»

ԱՍՏՈՒԾ ԸՆԿԵՆԱԿ

«ԵՍ ԵՄ»

ՎԱՀԷ ՍՎԱՃԵԱՆ

ԹՈՐՈՆԹՕ
ՄԻՔ
2022

Ստանալու Համար դիմել՝

Հեղինակին

Vahe Sivacian

sivacian@sympatico.ca

**Ազատ զգացեք ձեր շրջանակին զրկել, բազմացնել,
տպել ու բաժնել ձրիաբար:**

**Գրութիւնը որեւէ փոփոխութեան ենթարկել կամ
տպագրուած օրինակները ծախել
բացարձակապէս արգիլուած է:**

Տպագրուած - Printed

THE RELIABLE PRINTER
PRINT ASSURED

UNIT 6 - 366 BLOOR ST. EAST | TORONTO ON M4W1H4

TEL: 416 792 9394 • FAX: 416 733 9001 | WWW.THERELIABLEPRINTER.COM

STORE HOURS

MONDAY • FRIDAY: 9^{AM} - 5^{PM}

ՀՆՈՐՀԱԿԱԿՈՒԹԻՒՆ

Իմ խորին եւ սրտաբուխ շնորհակալութիւնները, ինչպէս նաեւ երախտագիտութեան զգացումները կը յայտնեմ այս աշխատանքի պատրաստութեան ընթացքին իրենց խորհուրդներով, ուղղումներով եւ թելադրութիւններով գործս դիւրացնող կարգ մը բարեկամներու:

Աղօթարար եմ, որ Աստուած իրենց պարգեւէ աւուղջութիւն եւ արեւշատութիւն:

*

Շնորհակալութիւն կը յայտնեմ նաեւ բոլոր անոնց, որոնք գիրքիս մէջ գործածուած լուսանկարները Հայթայթած են:

Աղօթարար եմ, որ Աստուծոյ օրհնութիւնները անոնց վրայէն անպակաս ըլլայ:

ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

<i>Լոյս 'ի Լուսոյ (Ա)</i>	2013
<i>Լոյս 'ի Լուսոյ «Բ» - Զարթօնք</i>	2015
<i>Լոյս 'ի Լուսոյ «Գ» -</i>	
<i>Տիեզերական Օրէնքները</i>	2017
<i>Խոկոմ</i>	2017
<i>Աւետարանի խորհուրդները - հատոր Ա.</i>	
<i>Յիսուսի կեանքէն դրուագներ</i>	2018
<i>Աւետարանի խորհուրդները - հատոր Բ.</i>	
<i>Յիսուսի առականները</i>	2018
<i>Աւետարանի խորհուրդները - հատոր Գ.</i>	
<i>Յիսուս Քրիստոսի խօսքերը</i>	2020
<i>Աւետարանի խորհուրդները - հատոր Դ.</i>	
<i>Յովհաննու և Թովմասի Աւետարանները</i>	2020
<i>Խորհրդածութիւններ</i>	2019
<i>«ԵՍ ԵՄ» - Ճանչնալ Աստուած</i>	2022
 ՈՏԱՆԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔԱԾՈՅ	
<i>Կենցաղալոյս</i>	2014
<i>Կենցաղալոյս (Ա, Բ, Գ)</i>	2019

Հեղինակին բոլոր հրատակութիւնները մատչելի են առցանցային դրութեամբ:

Զանոնք ներբերման հասցէ.

<http://www.luysiluso.ca>

Հեղինակին ե-փոստի հասցէն.

sivacian@sympatico.ca

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՒՆ

*Աստուածաշունչէն գրաբար, աշխարհաբար,
նաեւ եկեղեցական ժամերգութիւններէ
մէջբերումները առնուած են
հետեւեալ աղբիւրներէ.*

ԱՍՏԻՃԱՆԻ ԿՏԱՅԻՆ ՀԻՆ ԵՒՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆԱՅ ԸՍՏ

**ՃՇՊԻՏ ԹԱՐԳԱՆՈՒԹԻՒՆ ԱՄՆԵԱՅ ՄԵՐՈՅ Դ ՀԵՎԵԱԿԱՆ
ՀԱՄԱՐՄԱՐԿՈՅՑ ԲԱԳՐԷ Դ ՀԱՅԱԿԱՆ ԲԱՐՔԱՆ
1805 Դ ՎԵՆԵՏԻԿ ՈՒՄԾԴԻ
Դ ԳՈՐԾԱՐԱՆԻ ՄՐԲՈՅՑ ԴԱԶԱՐՈՒ**

ՀԱՄԱՅԱՆՅԱՅԻՆ ԱՍՏԻՃԱՆԻ ԿՏԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԱՐԵՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆ ԹԱՐԳԱՆՈՒԹԻՒՆ

**ԱՂՕԹԱՄԱՏԵԱՆ
ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ
ՀՈԳԵՒՈՐ ԵՐԳԵՅՈՂՈՒԹԻՒՆԷՔ
ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆԷՔ
ՇԱՐԱԿԱՆԷ
ԱՂՕԹԷ
ՏԱՂԷ
ՏՊԱՐԱՆ Յ. Գ. ՓԱԼԿԻՇԵԱՆ
Կ. ՊՈԼԻՍ
1929**

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

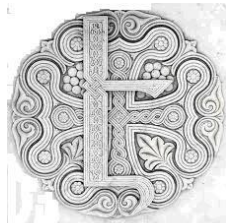
- Էջ
- 3- ՇտորՀակալուծին
- 4- Հեղինակին Հրատարակութիւնները
- 5- Ծանօթութիւն
- 6- Բովանդակութիւն
- 7- Կենսագրական
- 8- Ծնողացս
- 9- Ձօն Այտային

- 11- - Յառաջաբան

- 17- Ա - Հին Կտակարան «Ա» - «ԵՍ ԵՄ»
- 36- - Ամփոփում
- 39- Բ - Հին Կտակարան «Բ» - «ԵՍ ԵՄ»
- 53- - Ամփոփում
- 55- Գ - Նոր Կտակարան «Ա» - «ԵՍ ԵՄ»
- 83- - Ամփոփում
- 85- Դ - Նոր Կտակարան «Բ» - «ԵՍ ԵՄ»
- 94- - Ամփոփում
- 95- Ե - Մարդը - «Ես եմ»
- 114- - Ամփոփում
- 120- - Յաւերուածական

- 123- - Վերջաբան

- 130- - Հետաքրքրական յօդած մը

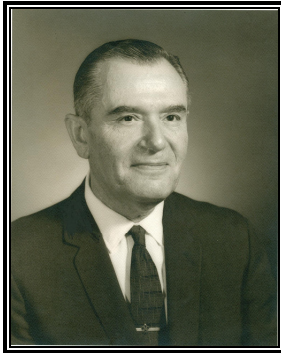
ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ

Հեղինակը ծնած է Կ. Պոլսոյ արուարձաններէն Գատրգիւղի մէջ: Նախակրթարանի ուսումը ստացած է տեղւոյն Արամեան-Ունճեան Ազգ. Վարժարանէն, իսկ միջնակարգի ուսումը՝ Սէն Ժօզէֆ ֆրանսական վարժարանէն: Ընտանեօք գաղթած են Թորոնթօ-Գանատա, ուր աւարտած է իր երկրորդական ուսումը: **1968**ին վկայուած է որպէս պսակաւոր գիտութեանց՝ Թորոնթոյի Համալսարանէն: Ապա Հետեւած է բժշկական ճիւղին ու մասնագիտացած ներքին Հիւանդութեանց ու սրտաբանական մարզերու մէջ: Պաշտօնավարած է Թորոնթոյի Սէն Ժօզէֆ եւ Սէն Մայքըլ Հիւանդանոցներէն ներս: Ստացած է օգնական ուսուցչապետի տիտղոս իր շրջանաւարտ եղած Համալսարանէն: Դասախօսած է թէ՛ տեղական եւ թէ՛ միջազգային բեմերու վրայ: **Յօդուածներ** հրատարակած է՝ արդիւնք իր Հետազօտութիւններուն եւ **2007**ին ալ դասադիրք մը սիրտը քննելու նոր Հասկացողութեամբ եւ ֆիզիքական նշաններուն բնախօսական եւ ախտաբնախօսական պատճառներու բացատրութեամբ:

Դպրութեան սկսած է Գատրգիւղի Ս. Թադաւոր Եկեղեցւոյ մէջ, եօթ տարեկանին, ապա, իր ծառայութիւնը շարունակած է Թորոնթոյի Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ մէջ: Ուրար կրելու իրաւունք ստացած է Սիօն Արքեպիսկոպոսէն **1960**-ներու վերջերը: Սարկաւազ ձեռնադրուած է Սէնդ Գաղերինսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, ձեռամբ Արիս Եպս. Շիրվանեանի: Եկեղեցւոյ ծառայութիւնը շարունակած է Ս. Խաչ եւ յետոյ, դարձեալ, Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցիներուն մէջ: Մաս կազմած է Թորոնթոյի Ս. Խաչ Ազգ. Ամենօրեայ Վարժարանի Հաստատման եւ անոր Հոգաբարձութեան, որոշ շրջան մըն ալ ատենապետելով այդ կազմին: Իր Հետաքրքիր եւ քննախնդիր բնութիւնը զինք մղած է Հետազօտութեան ոչ միայն բժշկական, այլ նաեւ կրօնական գեանի վրայ:

1911-1985

1904-1994

ՄԻՐԵԼԻ ԾՆՈՂԱՅՍ
ԺԻՐԱՅԻ ԵՒ ԻՍԿՈՒՀԻ
ՍՎԱՃԵԱՆՆԵՐՈՒ
 ԱՆԹԱՌԱՄ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ
 ՍԷՐ ԵՒ ՅԱՐԳԱՆՔ

«ԴՈՒՔ ԱՂԵՂՆ ԵՂԱՔ, ՈՐԿԷ ՁԵՐ ՉԱՆԿՆԵՐԸ ԻՐ ԱՊՈՐԻ ԱԵՏԵՐ
 ԴՈՒՐԱ ԱՐՁԱԿՈՒԵՅԱՆ:

ԱՂԵՂՆԱԽՈՐԸ ԱՆՀՈՒԻ ԸՆԱԲՈՒՆ ԻՐ ԹՐԹԱԽԸ ԿԸ ՏԵՍԵՒ ԵՒ ԱՂԵՂԸ
 ՉՕՐԱԽՈՐ ԿԵՐՊՈՒԿ ԿԸ ԴՐԿԷ, ՈՐՊԷՍՉԻ ԻՐ ԱԵՏԸ ԱՐԱԳ ԵՒ ՀԵՄՈՒՆ
 ԵՐԹԱՅ:

ԱՂԵՂՆԱԽՈՐԻ ՁԵՄԵՐԱ՝ ՁԵՐ ԴՐԿՈՒՄԸ ՈՐԱՆՈՒԹԵԱՐ ԵՂԱՒ
 ՈՐԵԱՆ ՈՐ ԱՆ ԱՂՅՈՐ ԱԵՏԸ ԿԸ ՍՐԷ, ՆՈՂՆԵԱՆ ԱՂ ՀԱՍՏԱՏ ԱՂԵՂԸ:»

(յարաստուած - Խյայիլ Ճիպրան-ի «Մարգարէն» գրքէն)

1955-2010

**ՄՈՂԱ ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆ ԿԸ ԶՕՆԵՄ
ՎԱՂԱՄԵՌԻԿ ԿՈՂԱԿԻԾԻՄ՝
ԱՅՏԱ ՍՎԱՃԵԱՆ-Ի
ԱՆԹԱՂԱՄ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ:**

Արարացարացունը եղիք այն բաներան զորս
կ'ուզես սրանալ:

Եթէ կ'ուզես սրանալ ՍԷՐ, ցոյց փայր ՍԷՐ:
Եթէ կ'ուզես անկեղ ծոպօխն, եղիք պարկեշտ:
Եթէ կ'ուզես յարգանք՝ յարգանք ցոյց փայր:

Ինչ որ ուրիշին կու փաստ,
այդ կը վերադառնայ քեզի:

ՅԱՌԱԶԱԲԱՆ

Ա

Ս. Գիրքին թէ՛ Հին եւ թէ՛ Նոր Կտակարաններուն մէջ կան բազմաթիւ համարներ, որոնք վերագրուած են Աստուծոյ, այսինքն իբրեւ թէ Աստուած է, որ խօսած ըլլայ այդ խօսքերը: Անտարակոյս Աստուած ոչ մէկ խօսք խօսած է, այլ այն անձերը, որոնք յաջողած են հասնիլ բարձր գիտակցութեան մը մակարդակին, այդ իրողութիւնները, կամ աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել, այդ ճշմարտութիւնները իրենց յայտնուած են: Անոնք ալ այդ ճշմարտութիւնները փոխանցած են հանրութեան եւ ներկայացուցած իբրեւ թէ Աստուած իրենց խօսած ըլլար: Ամէն անձ իր հասած գիտակցութեան մակարդակին համաձայն կ'ըմբռնէ, կամ կը հասկնայ իրեն ըսուած կամ յայտնուած որեւէ տեղեկութիւն: Անտարակոյս իրենց արտայայտութիւններն ալ կ'ըլլան ըստ իրենց հասկացողութեան: Ասոր ցայտուն մէկ օրինակն է այսօրուայ քրիստոնէութեան մէջի բազմաթիւ եւ զանազան յարանուանութիւններու եւ աղանդներու գոյութիւնը: Հին Կտակարանին մէջ կան բազմաթիւ համարներ, որոնք ներկայացուած են նման ձեւով՝ իբրեւ թէ Աստուած զանոնք խօսած էր: Հետեւեալ համարները յաջորդաբար ներկայացուած տեսակէտին փաստերն են:

«Եդից պէանս իմ 'ի բերանս փո»,» (Եսայայ՝ԾԼ:16)

«Իմ խօսքերս քու բերանդ դրի»

«Ասէ Տէր զօրո՞ւրէանց Ասորոսա՞ծ Իսրայէլի»,»

(Երեմիայ ԽԶ:25)

«Զօրքերու Տէրը՝ Իսրայէլի Աստուածը կը յայտարարէ՝»

«... կը պատգամէ Տէրը»:

Անոնք նման ձեւերով ներկայացուած են մարգարէներուն կողմէ, անտարակոյս, ըստ իրենց հասկացողու-

Թեան: Կան համարներ ուր գրուած է, որ Աստուած իբրեւ թէ կ'ըսէ Իր վրէժխնդիր կամ պատժող Աստուած մը ըլլալը: Նման հայեացք մը կը հակասէ Յիսուս Քրիստոսի մեզի ներկայացուցած սիրոյ Աստուծոյ գաղափարին: Նման արտայայտութիւններ պէտք է վերագրենք զայն ըսող մարգարէին սահմանափակ հասկացողութեան: Շատ հաւանական է, որ Յիսուսի սորվեցուցած «Ինչ որ մարդ կը սերմանէ, նոյնը պիտի հնձէ» օրէնքը, մարգարէն իր հասկացողութեամբ զայն վերագրած ըլլայ Աստուծոյ: Աստուած չի պատժեր, նոյնիսկ չի դատեր, բայց աս ըսել չէ թէ մարդ արարած օրէնքին դէմ իր գործած արարքներուն հակազդեցութիւններուն պիտի չենթարկուի: Երբ անհատը երկրորդ յարկի պատշգամէն դուրս քալէ անտարակոյս վար կ'իյնայ եւ շատ հաւանական է որ վնասուի, նոյնիսկ սրունքի ոսկորն ալ կոտրի: Մարդ շատ լաւ գիտէ աշխարհի ձգողական ուժի օրէնքը, նոյնիսկ անասունները՝ կատուն կամ շունը, հազար անգամ կը նային թէ ապահով կրնան ցատքել այդ հեռաւորութիւնը, իսկ եթէ իրենց խելքին չպառկի, չեն ցատքեր: Մարդ ալ եթէ օրէնքին դէմ գործէ անոր հակազդեցութեան կենթարկուի: Կարելի է՞ ըսել թէ Աստուած զինք պատժեց: Բացարձակապէս ոչ:

Ընդհանուր տիեզերքը՝ բնութիւնը, նաեւ մարդը՝ թէ՛ իր Ֆիզիքականով եւ թէ՛ իր հոգեկանով ենթակայ են եւ կը կառավարուին Աստուծոյ դրած Ս. Հոգիի օրէնքներով: Այս օրէնքներուն դէմ գործուած ամէն արարք «մեղք» կը համարուի, որովհետեւ մարդ կ'ենթարկուի անոնց յառաջ բերած հակազդեցութիւններուն եւ ոչ թէ Աստուած «վերը նստած» կ'որոշէ որեւէ մէկը պատժել: Յիսուս Քրիստոս այդ օրէնքներուն ներդաշնակօրէն խորհիլ, խօսիլ ու գործելը մեզի սորվեցուց: Եւ ճիշդ այս է Իր սորվեցուցած Ս.

Հոգիի դէմ գործուած մեղքերուն աններելի ըլլալուն իմաստը: Որովհետեւ այդ «մեղքերը» տիեզերական օրէնքներուն դէմ գործուած արարքներն են:

Երբ մարգարէները կ'ըսեն «Աստուած կ'ըսէ», իրենց ըսածը որոշ չափով ճիշդ է, որովհետեւ վերեւ գրուած յայտնութիւնները, որ իրենք ստացած են, իրենց հասած բարձր գիտակցութեան հետեւանք են: Մարդուն գիտակցութիւնը իր մէջ Աստուծոյ՝ Քրիստոսի ներկայութեան հետեւանք է: Տիեզերքի մէջ միայն մէկ գիտակցութիւն կայ, այդ ալ Աստուծոյ գիտակցութիւնն է: Մարդիկ զանազան չափերով կը յայտնաբերեն զայն իրենց մէջ, կախեալ իրենց կենցաղէն եւ իրենց հասած հոգեկան մակարդակէն: Աւելի ճիշդ պիտի ըլլար եթէ մարգարէները «Աստուած կ'ըսէ»-ի տեղ «Աստուած յայտնած է» ըսէին: Բայց նաեւ պէտք է հասկնանք թէ «Աստուած կ'ըսէ»-ն շատ աւելի ազդեցիկ է եւ հեղինակաւոր:

Նոր Կտակարանին մէջ ալ Աստուծոյ յատկութիւնները ներկայացնող արտայայտութիւններ գրուած են՝ ըսուած Յիսուսի բերնով: Յիսուս՝ մարդու որդին, իր մէջ յաջողած էր լրիւ յայտնաբերել Աստուծոյ Որդին՝ Քրիստոս: Հետեւաբար Յիսուս Քրիստոս երբեմն խօսած է իբրեւ մարդ, եւ երբեմն ալ Քրիստոս՝ Աստուած խօսած է Յիսուսի բերնով:

Արդեօք Հին Կտակարանին մէջ կայի՞ն անձեր՝ մարգարէներ, որոնք հասած ըլլային Յիսուսի հասած գիտակցութեան մակարդակին եւ յայտնաբերած Քրիստոս իրենց մէջ: Կարելի չէ որեւէ որոշ եզրակացութեան մը յանգիլ: Կան երկու անձեր, որոնք կարելի է շատ աւելի բարձր գիտակցութեան մը հասած ըլլային քան թէ բոլոր միւս մարգարէները: Հետեւաբար, Աստուծոյ կողմէ իրենց տրուած յայտնութիւններու նկատմամբ իրենց հասկացողութիւններն ալ պէտք է

աւելի լաւ ներկայացնեն ճշմարտութիւնը: Այս երկու անձերը պէտք է ըլլան Մովսէսն ու Եղիան, որովհետեւ երկուքին մարմիններն ալ չեն թաղուած, այլ զօրութեան վերածուած եւ անհետացած են («հուր»-ը զօրութիւն է): Երբ Յիսուս այլակերպեցաւ խօսեցաւ միայն այս երկու անձերուն հետ, հետեւաբար անոնք իրենց մարմիններուն մասէն յետոյ, պէտք է իրենց անհատականութիւնը պահած ըլլային:

Այս գիրքին նպատակը Աստուծոյ զանազան յատկութիւնները ներկայացնել է, որոնք մեզի տրուած են թէ՛ մարգարէներու եւ թէ՛ Յիսուս Քրիստոսի կողմէ: Երբ Աստուած կը պաշտենք, պէտք է գիտնանք թէ ի՞նչ եւ ո՞վ է կամ ուր է Աստուած, որ կը պաշտենք: Պէտք է գիտնանք մեր եւ Աստուծոյ իրարու հետ ունեցած յարաբերութիւնը: Մարդ չի կրնար պաշտել հոլութիւն մը որ ինք գայն չի սիրեր: Մարդ նաեւ չի կրնար սիրել հոլութիւն մը, որ ինք գայն չէ տեսած, չի գիտեր եւ չի ճանչնար: Հետեւաբար պէտք չէ՞ որ մարդ ջանք ընէ եւ «ճանչնայ» Աստուած եւ գիտնայ իր եւ Աստուծոյ միջեւ գոյութիւն ունեցող յարաբերութիւնը ու ըստ այնմ վարէ իր կենցաղը: Միթէ աս չի՞ ներկայացնէր ճշմարիտ պաշտամունքը:

Բ

Անտարակոյս այս գիրքին մէջ պիտի ըլլան զանազան կրկնութիւններ, որոնք անցեալին գրուած էին իմ նախորդ գիրքերուս մէջ, ինչպէս նաեւ կրկնութիւններ այս գիրքին զանազան մասերուն մէջ եւս: Կրկնութիւնները օգտակար են նիւթ մը աւելի լաւ, աւելի յստակ հասկնալու, վերլուծելու եւ իւրացնելու համար: Ինչպէս նախորդ գիրքերուս յառաջաբաններուն մէջ գրած եմ, ես այս նիւթերուն մասնագէտը ըլլալու հաւանութիւնը չունիմ: Բայց այս տեսակէտը այսօր ինծի շատ աւելի հրապուրիչ եւ տրամաբանա-

կան կը թուի: Կարելի է, որ ապագային տարբեր կերպով ալ արտայայտուիմ: Մինչեւ որ գիտելիք մը անձնական փորձառութեամբ ձեռք չէ ձգուած, ան կ'ըլլայ միայն «հաւատալիք» մը (belief): Հաւատալիքները միշտ ենթակայ են փոփոխութեան, բայց հաւատքը (faith) անխախտելի է, որովհետեւ ան հիմնուած կ'ըլլայ անձնական փորձառութեան վրայ: Դժբախտաբար շատեր իրենց «հաւատալիքները» կը համարեն հաւատք եւ իրենց միտքերը կը «գոցեն» եւ կը դադրին պրպտելէ: Գիրք գրելու նպատակը ինքնաուսուցումն է: Դասախօսութիւն մը տալու համար պատրաստուիլը կամ գիրք մը գրելու համար կատարուած պրպտումները սորվելու լաւագոյն կերպն են:

Հետեւաբար, այս գիրքին նպատակը այն է, որ ես աւելի լաւ հասկնամ Աստուծոյ էութիւնը՝ ըստ Ս. Գիրքի ուսուցումներուն եւ մեր վարդապետին՝ Յիսուս Քրիստոսի տուած յորդորներուն, ինչպէս նաեւ կարողանամ հասկնալ իմ եւ Աստուծոյ միջեւ գոյութիւն ունեցող փոխյարաբերութիւնը եւ ըստ այնմ փոխեմ իմ կենցաղս, որպէսզի համապատասխան ըլլայ Աստուծոյ կամքին, այսինքն ներդաշնակ իր դրած տիեզերական օրէնքներուն:

Գ

Այս գիրքը բաժնուած է հինգ գլխաւոր մասերու:

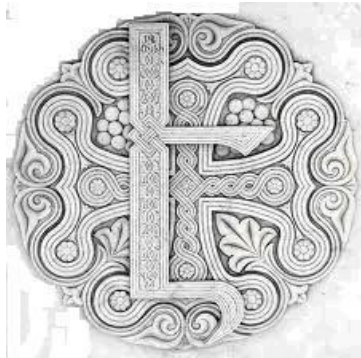
Առաջին գլուխին մէջ պիտի ներկայացուին Հին Կտակարանին մէջ գրուած Աստուածային յատկութիւնները, որոնք Յիսուս Քրիստոսի մեզի ներկայացուցած Աստուծոյ գաղափարին համապատասխան չեն:

Երկրորդ գլուխին մէջ պիտի ներկայացուին դարձեալ Հին Կտակարանէն առնուած համարներ, որոնք կը ներկայացնեն Աստուծոյ յատկութիւնները, ներդաշնակ Նոր Կտակարանին մէջ մեզի ներկայացուած Աստուծոյ գաղափարին հետ:

Երրորդ գլուխին մէջ նկատողութեան պիտի առնուին Աստուծոյ յատկութիւնները ներկայացնող այն բոլոր համարները՝ խօսքերը որ Քրիստոս խօսած է Յիսուսի բերնով, Նոր Կտակարանի չորս Աւետարաններուն մէջ:

Չորրորդ գլուխին մէջ պիտի ներկայացուին համարներ, որոնք առնուած են Նոր Կտակարանի Յայտնութեան Գիրքէն:

Հինգերորդ գլուխին մէջ ալ պիտի ներկայացուի մարդուն իր հասկացողութիւնը՝ նկատմամբ իր էութեան եւ իր Աստուծոյ հետ ունեցած յարաբերութեան:

Կէցցէ՛ Բուր անոնց,
որոնք կրնան փոխել իրենց մտածելակերպը,
երբ իրենց ներկայացուի Կրիստոս-Քրիստոս մը,
որ կը Բակասէ իրենց Բաւարացածներուն
ու Բամուսումներուն:

Աշխարհ յեզի նման լայնախոհներու
կարիւղը ունի:

ՀԻՆ ԿՏԱԿԱՐԱՆ - Ա
«ԵՍ ԵՄ»

ՀԻՆ ԿՏԱԿԱՐԱՆ - Ա «ԵՍ ԵՄ»

Այս գիրքին այս առաջին գլուխը կը պարունակէ Հին Կտակարանէն համարներ, որոնք Աստուած կը ներկայացնեն իբրեւ նախանցոտ, վրէժխնդիր, բարկացող եւ պատժող Աստուած մը: Ս. Գիրքէն առնուած համարները, զանոնք ըսող մարգարէներուն հասկացողութիւններն են, որոնք չեն ներկայացներ Աստուծոյ ճշմարիտ յատկութիւնները: Հին Կտակարանին մէջ կան բազմաթիւ նման համարներ, որոնք ընդհանուր առմամբ վերեւ յիշուած յատկութիւններուն կրկնութիւններն են: Ստորեւ պիտի յիշուին այդ յատկութիւնները ներկայացնող մի քանի համարներ եւ անոնց պատշաճ մեկնաբանութիւնները:

Ըստ մեր Տիրոջ Յիսուս Քրիստոսի սորվեցուցածներուն, վերեւ յիշուած այդ ժխտական յատկութիւնները Աստուծոյ չեն պատկանիր: Յիսուս Քրիստոս մեզի սիրոյ Աստուած մը ներկայացուց: Սէրը իր մէջ չի կրնար նախանձ, վրէժխնդրութիւն, բարկութիւն, եւ պատժելու յատկութիւնները ունենալ: Այլ, սէրը միայն կ'ըլլայ զգուշացնող, կարեկից, օգնող եւ ներողամիտ: Հետեւաբար պարտ ենք հասկնալ թէ մարգարէներուն եղած յայտնութիւնները ինչեր էին, որ անոնք նման արտայայտութիւններ ունեցան եւ այդ արտայայտութիւններն ալ Աստուծոյ վերագրեցին:

Համարներու վերլուծումէն առաջ նախ կարեւոր է հասկնալ թէ ովքեր էին մարգարէները եւ ինչ էր անոնց կեանքին նպատակը եւ անոնց պարտականութիւնները: Մարգարէները, հասարակ ժողովուրդին մէջէն բացառիկ անձեր եղած են, որոնք աղօթքով (խոկալով) կարողացած են իրենց գիտակցութեան մակարդակը բարձրացնելով հասնիլ որոշ հասկացողութեան

մը՝ նկատմամբ Ճշմարտութեան: Անտարակոյս անոնց բոլորն ալ չեն հասած նոյն գիտակցութեան մակարդակին: Յիսուս Իր մէջ լրիւ յայտնաբերած ըլլալով Աստուծոյ Որդին՝ Քրիստոս, կարելի է ըսել թէ Իր գիտակցութեամբ հասած էր Քրիստոսի անհուն գիտակցութեան մակարդակին: Հին Կտակարանի երեւելի անձնաւորութիւններէն Մովսէս եւ Եղիայ ալ կը թուին հասած ըլլալ շատ բարձր գիտակցութեան մակարդակի մը, որով իրենց «զօրութեան մարմնի» թրթռացումին բարձր յաճախականութեան պատճառով իրենց Ֆիզիքական մարմիններն ալ, Յիսուսի մարմնին նման, չփտան, այլ զօրութեան փոխուելով անհետացան: Անոնց անհատականութիւններն ալ յարութիւն առած ըլլալու էին, որովհետեւ Յիսուսի այլակերպութեան ատեն Անոր հետ խօսեցան: Շատ մը ուրիշ մարգարէներու հասած գիտակցութեան մակարդակները, հասարակ ժողովուրդի ունեցած եւ մեր «արթուն» կոչած գիտակցութեան մակարդակէն շատ աւելի բարձր ըլլալով հանդերձ, չէին հասած վերոյիշեալ երկու անձերու գիտակցութեան մակարդակին: Երբ անձի մը գիտակցութեան մակարդակը որքան բարձրանայ, ան շատ աւելի լաւ կը հասկընայ Ճշմարտութիւնը: Աստուած որ միակ ճշմարտութիւնն է (Տէս նաեւ այս գիրքին հինգերորդ գլուխը) ժամանակի ենթակայ չէ: Հետեւաբար Աստուծոյ համար անցեալ եւ ապագայ գոյութիւն չունին: Այս հիման վրայ, այն բոլոր արարքները եւ պատահարները, որոնք մենք կը հաւատանք անցեալին եղած ըլլալ եւ տակաւին այն բոլոր ըլլալիքները որ մենք ապագայ կը կոչենք, հետեւանք են մեր ցած գիտակցութեան մակարդակին: Մարդ այդ ցած մակարդակին պատրանքը կը կարծէ ճշմարտութիւն: Աստուծոյ գիտակցութեան մակարդակը անհուն է, հետեւաբար ժամանակն ալ գոյութիւն չունի եւ այն որ մենք անցեալ կամ ապագայ կը կոչենք

Աստուծոյ համար բոլորն ալ տեղի կ'ունենան միայն ներկային մէջ: Երբ մարգարէները կը յաջողին խոկալով իրենց գիտակցութեան մակարդակը բարձրացնել եւ որոշ չափով ճշմարտութեան գիտակից ըլլալ, ժամանակն ալ իրենց համար նոյնը չ'ըլլար, այն ինչ որ մեզի համար է: Պէտք չէ մոռնալ թէ ժամանակը յարաբերական է, ոչ միայն արագութեան հետ, այլ նաեւ ձգողական ուժի մակարդակին հետ, ինչպէս նաեւ գիտակցութեան մակարդակին հետ (Տէս Լոյս 'Ի Լուսոյ «Գ» - Տիեզերական Օրէնքները գիրքիս մէջ Գլուխ Է-, էջ 203): Մարգարէները, իրենց հասած գիտակցութեան մակարդակին համաձայն, որոշ չափով նաեւ կը կարողանային անցեալը եւ ապագան միանգամայն տեսնել: Եւ այս հիման վրայ ժողովուրդը կը զգուշացնէին եւ ապագայի մասին գուշակութիւններ կ'ընէին՝ կը մարգարէանային եւ զանոնք կը վերագրէին Աստուծոյ: Երբ անոնք կը «տեսնէին» ապագայի վատ պատահարները, կ'ըսէին Աստուած պիտի պատժէ եւ այլն...: Մարգարէները մեծ դեր ունեցած են թէ՛ թագաւորներուն եւ թէ՛ ժողովուրդին Աստուածահաճոյ եւ յաջող կենցաղ մը կերտելուն մէջ, բայց ոչ ամէն թագաւոր կամ ժողովուրդէն ամէն մարդ անոնց յորդորները մտիկ ըրած են: Ընդհանուր առմամբ թագաւորները անգամ մարգարէներուն առջեւ կը խոնարհէին: Որովհետեւ մարգարէները պատիւ կը գտնէին: Անտարակոյս գոյութիւն ունեցած են նաեւ սուտ մարգարէներ: Միանգամայն գտնուած են նաեւ թագաւորներ, որոնք իրենց ինքնահաւանութեամբ, կարծելով թէ իրենք մարգարէներէն ալ աւելի լաւ գիտեն, ոչ թէ միայն անտեսած են զանոնք, այլ նոյնիսկ ոմանք բոլոր մարգարէները մեռցուցած են, կամ ալ փորձած են մեռցնել, ինչպէս Յեզաբել եւ Աքաբ թագաւորները (Թագաւորութեանց Գ. Գլուխ ԺԸ:1-15) :

Վերեւ տրուած տեղեկութեան հիման վրայ նկատողութեան առնենք հետեւեալ համարներուն մէջ ներկայացուած ժխտական յատկութիւնները, որոնք մարգարէներուն կողմէ ներկայացուած են որպէս Աստուծոյ պատկանող յատկութիւններ:

«... Եւ եմ Տէր Աստուած ՚ն՝ Աստուած նախանշոյ, որ Հաստուցանեմ պմեղս Հարանց՝ որդոց, յերիս եւ ՚ի շորս աստս արեւեաց իմոց:»
(Ելից Ի:5) (Բ. Օրինաց Ե:9)

«... Ես Տէրը՝ քու Աստուածը՝ նախանձախնդիր Աստուած եմ. կը Հաստուցանեմ Հայրերուն անօրէնութիւնը որդիներուն - մինչեւ երրորդ ու չորրորդ սերունդը անոնց՝ որ կ'ատեն զիս:»

Այս համարը Աստուած կը ներկայացնէ որպէս նախանձոտ Աստուած մը: Ի՞նչ բանէ է, որ Աստուած կը նախանձի: Նոյն Գիրքին եւ նոյն գլուխուն մէջ համար 3-ին եւ համար 4-ի մէջ կը կարդանք, թէ Աստուած կը նախանձի երբ մարդ ուրիշ աստուած մը կը պաշտէ կամ կուռք մը կը շինէ եւ զայն կը պաշտէ: Արդեօք կարելի է՞, որ սիրոյ Աստուած նախանձոտ յատկութիւն մը ունենայ: Բացարձակապէս ո՛չ: Ուրեմն ի՞նչ էր մարգարէին եղած յայտնութիւնը եւ անոր հասկացողութիւնը, որ զայն վերագրած է Աստուծոյ, իբրեւ թէ Աստուած զայն ըսած ըլլայ: Ընդհանուր ստեղծագործութիւնը Աստուծոյ դրած օրէնքներուն համաձայն կը կառավարուի: Այս օրէնքները Աստուծոյ զօրութեան՝ Ս. Հոգիի օրէնքներն են, որոնք նաեւ կոչուած են իբրեւ «տիեզերական օրէնքներ»: Երբ մարդուն խորհուրդը, խօսքը եւ արարքները այդ օրէնքներուն հետ ներդաշնակօրէն կը գործեն, ամէն ինչ դիւրաւ եւ կատարեալ կ'ընթանայ եւ կ'ըսենք թէ անձը կը գործէ Աստուծոյ կամքին համաձայն: Երբ մարդ ուրիշ «աստուած» մը կամ կուռք մը կը պաշտէ այն ատեն ան կը գործէ այդ

աստուծոյ կամքին համաձայն, որ շատ հաւանական է, որ ըլլայ տիեզերական օրէնքներուն հետ աններդաշնակ: Երբ մարդ կը գործէ տիեզերական օրէնքներուն դէմ, ինք ալ կ'ենթարկուի անոնց հակազդեցութիւններուն: Աս ըսել չէ թէ Աստուած իրեն պատժած է, որովհետեւ կը նախանձի մարդուն պաշտած ուրիշ «աստուած»-ը: Մարգարէն, հասկնալով վերոյիշեալ ներկայացուած տիեզերական օրէնքներու դէմ գործուած աններդաշնակ արարքներուն յառաջ բերած արդիւնքները, այդ ճշմարտութիւնը ներկայացուցած է իբրեւ թէ Աստուած ըսած ըլլայ թէ ինք նախանձոտ Աստուած մըն է:

Ս. Գիրքին մէջ եօթը գատ չաստուածներու մասին ակնարկութիւններ կան: Ասոնց մասին ընդարձակ տեղեկութիւն տրուած է նախորդ գիրքերէս «Լոյս 'ի Լուսոյ - Զարթօնք» գիրքիս «Եօթը» խորագրեալ երկրորդ գլխուն մէջ (էջեր 142-151): Հոս միայն պարզապէս այդ եօթը չաստուածներուն անունները պիտի ներկայացուին. «Արուսեակ, Վիհ, Բահաղ, Բէեղզբուղ, Լեւիաթան, Ազմող եւ Մամոնա»: Ստորեւ պիտի ներկայացուին նաեւ անոնց իմաստները: Այս չաստուածներուն բոլորն ալ մարդուն իրմէ դուրս գտուող էութիւններ չեն: Բայց շատեր, դժբախտաբար, իրենց սխալ ըմբռնումով, զանոնք կը կարծեն զանազան արտաքին չաստուածներ ըլլալ: Նոյնիսկ Ս. Գիրքին եւ Յիսուս Քրիստոսի մեզի յայտնած եւ սորվեցուցած Աստուածն ալ պէտք չէ մարդ ինմէ դուրս տեղ մը բնութէ: Ըստ Աւետարանին մարդուն մարմինը Աստուծոյ տաճարն է: Աստուած՝ Քրիստոս ամէն անհատի ճշմարիտ էութիւնն է, անոր հոգին է, որ զինք կը կենդանացնէ եւ անոր նաեւ կու տայ գիտակցութիւն: Մարդուն անհատականութիւնը իրեն տրուած պարգեւ մըն է: Մարդ ունի դատելու եւ զատելու կարողութիւն: Անհատականու-

Թիւնը Աստուծոյ տաճարին մէջ Աստուծոյ գահն է: Մարդ իր իմացականութիւնը պատշաճօրէն պէտք է օգտագործէ եւ իր ազատ կամքով լաւ կերպով դատէ եւ զատէ իր ճշմարիտ էութիւնը՝ Քրիստոս եւ Չայն «նստեցնէ Աստուծոյ գահին վրայ»: Երբ ան կը յաջողի այս ուղղութեամբ, ինք իր կենցաղով կ'ընթանայ Յիսուս Քրիստոսի սորվեցուցած կատարելութեան ուղիէն եւ իր բոլոր արարքներն ալ կ'ըլլան ըստ Աստուծոյ կամքին, այսինքն ներդաշնակ բոլոր տիեզերական օրէնքներուն: Ինք ալ ամենեւին չ'ենթարկուիր որեւէ անախորժ հակազդեցութիւններու: Համայն մարդկութիւնը յաճախ կը կրկնէ «Աստուած ամէն տեղ է» առածը եւ չի կրնար հասկնալ թէ ամէն տեղ նաեւ կը ներկայացնէ զինք եւ իր մարմինը: Ան բերանացիօրէն կ'ըսէ, թէ ինք Աստուած կը պաշտէ եւ Չայն կը փառաբանէ ասդին ու անդին «Փռք քեզ Տէր» ըսելով, բայց միւս կողմէ ինք տարբեր այլ աստուած մը կը պաշտէ: Ի՞նչպէս մարդ Աստուած կը պաշտէ: Ան, որ մարդ կը նստեցնէ Աստուծոյ տաճարին մէջի Աստուծոյ գահին վրայ, ան կ'ըլլայ անոր պաշտած աստուածը: Դժբախտաբար համայն մարդկութեան ջախջախիչ մեծամասնութիւնը իրենց «Ես»-երը՝ սատանան նստեցուցած են Աստուծոյ գահին վրայ եւ անոնք կը խորհին, կը խօսին եւ կը գործեն ըստ իրենց «Ես»-ին կամքին: Հետեւաբար պաշտած կ'ըլլան ուրիշ աստուած մը: Այս հիման վրայ իրենց բոլոր արարքներն ալ, ընդհանուր առմամբ, կ'ըլլան աններդաշնակ տիեզերական օրէնքներուն եւ կ'ենթարկուին անոնց յառաջ բերած հակազդեցութիւններուն:

Շատեր կը կարծեն թէ կուռքերը զանազան կրօնքներու տաճարներուն մէջ իրենց տեսած արձաններն են եւ այդ կրօնքներու հետեւողները կռակաշտութեամբ կը մեղադրեն: Միթէ մեր Քրիստոնեայ եկեղե-

ցիններուն մէջ ալ չունի՞նք պատկերներ եւ նոյնիսկ արձաններ (նամանաւանդ Կաթողիկէ եկեղեցւոյ մէջ): Այդ արձանները Ս. Գիրքին մէջ գրուած կուռքերը չեն: Անոնք Աստուծոյ զանազան յատկութիւնները կը ներկայացնեն: Այլ իսկական կուռքերը, որոնք մարդ արարած իրեն համար կը շինէ եւ զայն կը պաշտէ, եօթը մահացու մեղքերն են: Վերեւ յիշուած եօթը չաստուածները կը ներկայացնեն եօթը մահացու մեղքերը: Օրինակ ըլլալով հոս ներկայացնենք միայն անոնցմէ մին. «Վիհ» չաստուածը կը ներկայացնէ մահացու մեղքերէն ազահուլթիւնը: Այս պատկերը բացայայտ կ'ընէ այդ իրողութիւնը, թէ ինչպէս մահացու մեղքը կ'ընայ կուռք մը ներկայացնել կամ աւելի ճիշդ է ըսել կուռք մը ըլլալ: Դժբախտաբար այսօր համայն մարդկութիւնը այս նոյն կուռքն է, որ կը պաշտէ եւ քիչ մը աւելի շահ ձեռք բերելու նպատակով ալ ամէն տեսակ ժխտական գործունէութիւններու՝ խաբեբայութեան, սուտ խօսելու, դաւաճանութեան, խարդախութեան, գողութեան կը դիմէն, եւ դժբախտաբար կը դիմէ նաեւ պատերազմի, պատճառ ըլլալով բազմաթիւ անձերու մահուան: Վերեւ եօթը չաստուածներու կամ կուռքերու անունները գրուած է, պատշաճ է որ այս հանգրուանին ներկայացընել նաեւ անոնց իմաստները՝ ներկայացուցած մահացու մեղքերը. Արուսեակ - հպարտութիւն, Վիհ - ազահուլթիւն, Բահաղ - որկրամոլութիւն, Բէեղգբուղ - նախանձ, Լեւիաթան - բարկութիւն, Ազմող - բղջախոհութիւն, Մամոնա - ծուլութիւն:

Աստուծոյ վերագրուած նախանձոտ ըլլալու յատկութեան նկատմամբ եզրակացութիւնը այն է, թէ Աստուած նախանձոտ չէ, այլ մարդ իր զատած եւ

պաշտած աստուծոյն կամքն է որ կը կատարէ, այսինքն վերոյիշեալ մահացու մեղքերն է որ կը գործէ, եւ այդպէսով ալ իր ճակատագիրը կը կերտէ: Ապագային այդ ճակատագրին թէ՛ հաճելի, թէ՛ ալ անբաղձալի հետեւանքներուն կ'ենթարկուի:

Հետեւեալ համարը կը յայտարարէ, թէ Աստուած դէմ պիտի գայ բոլոր անոնց, որոնք սուտ մարգարէութիւններ՝ սուտ քարոզչութիւններ կ'ընեն:

«Լճա-ասիկ էս՝ ՚ի վերայ մարգարէիցդ, որ մարգարէանան էրապս սրո-թեան՝» (Երեմիայ ԻԳ: 32)
 «Ահա՛ ես այն սուտ երազներ մարգարէացողներուն դէմ եմ.»

Պատշաճ է կարգալ Երեմիայ մարգարէի գիրքին ԻԳ. գլուխը ամբողջութեամբ: Այս գլխուն մէջ, սուտ մարգարէներուն կատարած սուտ մարգարէութիւններուն յառաջ բերած արդիւնքները Երեմիայ Աստուծոյ կը վերագրէ: Անոնք իրենց «սիրտերուն մէջի խաբէութիւններով կը մարգարէանան» (համար 26), «որոնք կ'ըսեն. «Երազ տեսայ, երազ տեսայ»» (համար 25) եւայլն...: Խոկումի պահուն, մարգարէներուն եղած յայտնութիւնները կ'ըլլան երազի մը նման: Երբ համարին մէջ գրուած է. «Ես անոնց դէմ եմ», պէտք է հասկնանք թէ Երեմիայ մարգարէի հասկացողութիւնն է, որ ինք կը ներկայացնէ իբրեւ թէ Աստուած խօսած ըլլայ: Անտարակոյս, բոլոր անոնք, որոնք սուտ մարգարէութիւններ եւ քարոզչութիւններ կ'ընեն, իրենք զանոնք կ'ընեն ըստ իրենց պաշտած աստուծոյն կամքին: Այդ կամքը իրենց «Ես»-ին կամքն է, որ նստած է իրենց մէջ՝ Աստուծոյ տաճարին մէջ, Աստուծոյ գահին վրայ: Կարեւոր է հասկնալ թէ ովքեր են այս սուտ մարգարէները: Շատեր կը կարծեն թէ մարգարէները գոյու-

Թիւն ունէին Քրիստոսէ առաջ եւ անոնց ժամանակը անցած է: Ի՞նչ էր մարգարէներուն պարտականութիւնը:

Մարգարէները կերտած ըլլալով աւելի բարձր գիտակցութիւն, շատ աւելի լաւ հասկացողութիւն ունէին Ճշմարտութեան մասին, հետեւեալքար՝ պատշաճ հասկացողութիւն հոգեւոր կեանքի նկատմամբ: Անոնք ժողովուրդին ինչպէս նաեւ թագաւորներուն առաջնորդներն էին, որպէսզի անոնք չի շեղին կատարելութեան ուղիէն: Անտարակոյս, երբ անոնք Աստուածը եւ կրօնքը խեղաթիւրուած ձեւով կը ներկայացնեն, անոնք կ'ըլլան «սուտ մարգարէներ»: Յիսուս ալ իր օրուայ Հրեայ կրօնքին պետերուն՝ դպիրներուն եւ Փարիսեցիներուն ալ «Վայ»-եր չի՞ տուաւ: Անոնք ալ ժողովուրդին հոգեւոր առաջնորդներն էին, բայց շատ հեռացած էին ճշմարտութենէն եւ իրենց քարոզչութիւնները ժողովուրդը աւելի կը հեռացնէին Աստուծմէ, փոխանակ մօտեցնելու: Այսօր ալ, Քրիստոնեայ աշխարհի զանազան յարանուանութիւններուն ներկայացուցիչները եւ քարոզիչները մնացորդներն են այն հին մարգարէներուն: Առաքելական եկեղեցիներուն մէջ անոնք «եպիսկոպոս» կը կոչուին: Եթէ այդ քարոզիչներուն քարոզները եւ նամանականդ իրենց կենցաղը համապատասխան չէ Յիսուս Քրիստոսի սորվեցուցած կատարելութեան ուղիին, անոնք ալ «սուտ մարգարէներ» կ'ըլլան: Դժբախտաբար կամ բարեբախտաբար այսօր, ոչ թագաւորներ, ոչ հանրապետութեան նախագահներ եւ ոչ ալ ժողովուրդին ջախջախիչ մեծամասնութիւնը անոնց կարեւորութիւն կու տան: Երբ անոնց մեծամասնութիւնը տարուած իրենց անձնական շահերէն, կը քարոզեն խեղաթիւրուած կրօնք մը, լաւ է զիրենք մտիկ չընել: Ճիշդ ասոր համար Յիսուս ըսած էր. «Եթէ դարձեալ դամ, արդեօք հաւատք տիտի գտնե՞մ»:

Աստուած մարդուն խելք եւ իմացականութիւն

սուած է: Մարդ պարտ է զանոնք պատշաճօրէն օգտագործել, քան թէ իրեն տրուած խեղաթիւրուած հաւատալիքներով բաւականանալ: Յիսուս Քրիստոս մէկ «լեւրան քարոզով» մեզի սորվեցուց, թէ ինչ պէտք է ընենք եւ ինչպէս պէտք է կերտենք մարգարէներուն նման բարձր գիտակցութիւն, որպէսզի տէր ըլլանք իմաստութեան եւ աւելի լաւ ընթոնենք Յիսուսի մեզի սորվեցուցածները եւ զանոնք կ'իրարկենք մեր կեանքի ընթացքին, քան թէ պարզապէս շարունակ կրկնենք «կը հաւատամ, հետեւաբար փրկուած եմ» նախադասութիւնը (Այս ուղղութեամբ տես այս գիրքին վերջաբանը):

Աստուած ոչ մէկուն դէմ է, նոյնիսկ դէմ չէ սուտ մարգարէներուն: Բայց աս ըսել չէ, թէ անոնք պիտի չենդարկուին իրենց կերտած վատ ճակատագրին ազդեցութիւններուն: Յիսուս մեզի սորվեցուց, թէ Աստուծոյ շնորհքները կը տեղան թէ՛ բարիներուն եւ թէ՛ չարերուն վրայ՝ հաւասարապէս: Բայց մեզմէ կախեալ է թէ մենք զմեզ այդ շնորհքներուն ընդունակ անօթներ կ'ընենք, թէ ոչ:

Յաջորդ երկու համարներուն մէջ, մարգարէին կողմէ Աստուած ներկայացուած է իբրեւ չարիք ընող, պատժող եւ մեռցնող Աստուած մը:

«Աճառասիկ էս Հասարսբեմ պերեսս իմ 'ի վերայ յեր 'ի շարիս, սարակել պամենայն պՅոտայ:»

«Եւ այց արարից 'ի վերայ նոցա որ նսրին յերկրիդ Եգիպտացոց. որպէս արարի այց Երուսաղէմի արով եւ սովով եւ մահուամբ:»

(Երեմիայ ԽԴ: 11 եւ 13)

«ԱՀա՛ ես իմ երես ձեզի դէմ կ'ուղղեմ՝ չարիքի եւ ամբողջ Յուդան կոտորելու համար»

«Եզրպտոսի երկրին մէջ բնակողները պիտի պատժեմ,
ինչպէս Երուսաղէմը սուրով, սովով ու ժանտախտով
պատժեցի:»

Անտարակոյս Աստուած նման յատկութիւններ
չունի, քանի որ Աստուած սէր է: Ուրեմն ի՞նչ է մար-
գարէին ըսել ուզածը: Ի՞նչ էր, որ իրեն յայտնուեցաւ եւ
ինք զայն Աստուծոյ վերագրեց: Ինչպէս նախորդ հա-
մարին մեկնաբանութեան մէջ շեշտուած էր, թէ մարդ
իր կերտած ճակատագրին յառաջ բերած թէ՛ բաղձալի
եւ թէ՛ անբաղձալի պատահարներուն կ'ենթարկուի,
անոնցմէ փախուստ չկայ: Այն ինչ որ ի զօրու է ան-
հատին համար, նաեւ ի զօրու է հաւաքականութեան՝
ամբողջ ազգի մը համար: Ինչպէս անհատ մը իր խոր-
հուրդ, խօսք ու արարքներով կը կերտէ իր ճակատա-
գիրը, նմանապէս ազգի մը մէջ ալ, զայն կազմող
անհատներուն մեծամասնութեան հաւաքական խոր-
հուրդ, խօսք ու արարքներուն ազդեցութեան համաձայն
յառաջ կու գայ ընկերային գիտակցութիւնը (social
consciousness), որուն համաձայն կը կազմուի նաեւ
ազգային ճակատագիրը: Պէտք է մոռնալ թէ ամէն
խօսք ու արարք խորհուրդէ մը ծագում կ'առնէ: Ամէն
խորհուրդ ուղեղային գործառնութիւն մըն է, որ
ելեկտրական հոսանք մը յառաջ կը բերէ: Ամէն
ելեկտրական հոսանք իր ուրոյն թրթռացումը ունեցող
մագնիսական ազդեցութեան դաշտ մը կը ստեղծէ, որ
անձէն դուրս դէպի տիեզերք կը ճառագայթէ: Անտարա-
կոյս միայն մէկ անձի մը արձակած մագնիսական
զօրութիւնը շատ տկար կ'ըլլայ: Բայց ազգի մը մէջ երբ
մեծամասնութիւնը նման զօրութիւններ կ'արձակեն,
հաւաքական զօրութիւնը զգալի կ'ըլլայ եւ այդ է որ
իրեն կը քաշէ ներդաշնակ թրթռացում ունեցող
զօրութիւններ: Ահա՛, աս է, որ ճակատագիր կը կոչուի:

Մեզ՝ հայերուս համար աս պէտք է շատ դիւրին
հասկնալի ըլլայ, որով յաճախ ենթարկուած ենք վերե-

ւի համարին մէջի աղէտներուն, նամանաւանդ «սուրով»
 գործուած աղէտներու: Վերելի համարին նման, հա-
 մարներուն սխալ հասկացողութեամբ մեղադրած ենք
 Աստուած կամ ալ իր «գործիքը»՝ Թուրքը: Թուրքը
 Աստոծոյ գործիքը չէ, այլ մեր կերտած ճակատագրին
 գործիքն է: Տակաւին չենք հասկցած կամ սորված թէ
 մենք մեր ճակատագրին ճարտարապետն ենք: Հպարտ
 ենք առաջին Քրիստոնեայ ազգը ըլլալով, բայց Յիսուս
 Քրիստոսի սորվեցուցած կատարելութեան ուղիին
 չենք հետեւած եւ տակաւին մեր կենցաղը այդ ուղիին
 չենք հարմարցնէր: Դժգոհութիւն, կռուազանութիւն,
 հակառակութիւն, հպարտութիւն, մեծ ըլլալու իղձը,
 դաւաճանութիւն, նիւթապաշտութիւն, անտարբերու-
 թիւն, այլասիրութիւն քան թէ ազգասիրութիւն,
 ինչպէս նաեւ միասնականութեան, համերաշխութեան
 եւ գործակցութեան պակասը շարունակ գտնուած են
 մեր ընդհանուրին նկարագրին մէջ: Խելացի ազգ մը
 ըլլալով հանդերձ, դարերու ընթացքին անցեալի
 պատահարներէն որեւէ դաս չենք սորված: Օգտակար
 եղած ենք աշխարհի շատ մը տարբեր ազգերուն, բայց
 ոչ մեր ազգին: Այսօր, իբրեւ հայ ազգ բնաջնջման
 սեմին վրայ, պատրաստ ենք կորսնցնելու նաեւ մեր
 Աստուածատուր լեզուն: Աշխարհի վրայ, հայերէնի
 նման, կայ միայն մէկ ուրիշ Աստուածատուր լեզու մը
 եւս, որ ան ալ անհետանալու վտանգին մօտ է: Այդ
 լեզուն հնդկական «Սանսքրիտ» լեզուն է: Հայերէն
 լեզուի արեւելեան բարբառին ուղղադրութեան փոփո-
 խութեամբ, որ բառերուն իրենց արմատներուն հետ
 ունեցած կապը խզած է, եւ բառամթերքի այլասերու-
 մով, իսկ արեւմտեան բարբառին ալ յատուածական ան-
 համաձայնութիւններու, անտարբերութեան եւ նիւթա-
 պաշտութեան հետեւանք գոյութիւն ունեցող դպրոց-
 ներու փակումով, լեզուն անհետանալու սեմին վրայ է:

Պարտ ենք մեր հոգեկան քունէն արթննալ եւ ազգովին մեր խորհուրդ, խօսք ու արարքները փոխել, որպէսզի անոնք կատարելութեան ուղիին հետ եւ տիեզերական օրէնքներուն հետ ներդաշնակ ըլլան: Միայն այն ատեն է, որ մեր ազգը կը կարողանայ բարգաւաճիլ եւ ապագայի «չարիք»-ներէ եւ «կոտորած»-ներէն ազատիլ:

Երեմիայ մարգարէն յաջորդ համարին մէջ Աստուածը դարձեալ ներկայացուցած է որպէս վրէժխնդիր (ըստ գրաբարի) կամ պատժող եւ մատնիչ Աստուած մը:

«Աճառասիկ եւ խնորեցից պլբեժ . . . ՚ի փարսոօվնէ՛ եւ ՚ի յոսացելոցի նա: Եւ մարնեցից պնոսա ՚ի յեոս խնորոշաց անշանց նոցա,» (Երեմիայ ԽԶ: 25-26)

«...Այսինքն Փարսոնը եւ անոր վատահոյները պիտի պատժեմ. Չանոք պիտի մատնեմ իրենց կեանքը փնտռողներուն ձեռքը.»

Արդեօք կարելի է՞, որ սիրոյ Աստուած մը, որ ներողամիտ եւ ողորմած է, վրէժխնդիր, պատժող եւ մատնիչ ըլլայ: Աս անկարելի է: Հետեւաբար, այս համարին մէջ գրուած խօսքերով մարգարէն հանրութեան ի՞նչ կ'ուզէ հասկցնել: Խօսքերը Աստուծոյ վերագրելով, կ'ուզէ, որ անոնք աւելի ընդունելի եւ ազդեցիք ըլլան: Երեմիայի այս ըսածը նոյնն է այն ինչ որ Յիսուս Քրիստոս մեզի սորվեցուցած էր: Յիսուս նոյն գաղափարը ներկայացուցած էր հետեւեալ խօսքով. «Ս. Հոգիի դէմ գործուած մեղքերը աններելի են»: Ս. Հոգիի դէմ գործուած մեղքերը կը ներկայացընեն մեր այն բոլոր խորհուրդ, խօսք ու արարքները, որոնք ներդաշնակ չեն տիեզերական օրէնքներուն հետ: Ոչ թէ Աստուած «վերը» նստած մեզ կը դիտէ եւ դրական

ու ժխտական որոշումներ կ'առնէ մեր արարքներուն հետեւանք, այլ Ս. Հոգին՝ Աստուծոյ զօրութեան յայտնութիւնն է եւ միջոցը ստեղծագործութեան: Ամէն զօրութիւն զայն կառավարող օրէնքներ ունի: Ս. Հոգին կառավարող օրէնքներն ալ Հայր Աստուծոյ կողմէ դրուած են: Նոյնիսկ Աստուած իր դրած օրէնքներուն դէմ չի գործեր: Երբ անձ մը կամ հաւաքականութիւն մը կը գործէ այդ օրէնքներուն հետ ներդաշնակօրէն, իր կեանքն ալ կ'ըլլայ ներդաշնակ եւ հաճելի: Բայց, երբ անոնք կը գործեն այդ օրէնքներուն նկատմամբ աններդաշնակ, այսինքն՝ հակառակ, իրենք ալ կ'ենթարկուին անոնց հակազդեցութիւններուն, որոնք իրենց կեանքին անբաղձալի պատահարները կ'ըլլան: Այս անբաղձալի պատահարները վերեւի համարին մէջ ներկայացուած են որպէս վրէժ կամ պատիժ: Անտարակոյս այդ անբաղձալի պատահարները գործադրող մըն ալ պէտք է ըլլայ, ինչպէս՝ թուրքը, հայերուն անբաղձալի պատահարներուն համար: Աս ալ ներկայացուած է «իրենց կեանքը փնտռողներուն ձեռքը մատնուիլ»-ով: Այս ուղղութեամբ Յիսուս նաեւ պատմած է «որոմին առակը»: Մարդ մը ցորեն կը ցանէ, այսինքն լաւ հունտ՝ լաւ գործեր, բայց երբ ան կը քնանար, որ կը ներկայացնէ մարդուն խաւարամտութիւնը, այսինքն հոգեկան քունը, թշնամին որոմ կը ցանէ, որ կը ներկայացնէ վատ եւ վնասակար խոտ մը՝ տիեզերական օրէնքներու հակառակ խորհուրդ, խօսք ու արարքներ: Թշնամին սատանան՝ մարդուն «Ես»-ն է: Արդեօք կարելի է՞ ցանել ցորեն եւ ստանալ որոմ որպէս պտուղ, կամ արդեօք կարելի է՞ ցանել որոմ եւ քաղել ցորեն: Մարդ ինչ որ ցանէ նոյնն ալ կը քաղէ: Բարի խորհուրդ, խօսք ու գործքեր յառաջ կը բերեն բարի միջավայր եւ հաճելի կեանք: Իսկ վնասակար եւ վատ խորհուրդ, խօսք ու արարքներ ալ յառաջ կը բերեն վատ միջավայրեր եւ անբաղձալի

պատահարներ մեր կեանքին մէջ: Իսկ մենք ի՞նչ կ'ընենք: Կ'ըսենք թէ Աստուած կը պաշտենք, բայց կ'ապրինք ըստ մեր «Ես»-ին փափաքներուն, այսինքն կը պաշտենք ուրիշ աստուած մը՝ մեր «Ես»-ը, եւ երբ վատ պատահարներու եւ կացութիւններու կ'ենթարկու-ւինք Աստուծոյ կ'աղօթենք, որ մեզ այդ վատ վիճակէն ազատէ: Չենք հասկնար, թէ Աստուած իր դրած օրէնք-ներուն դէմ չի գործեր:

Ովսեայի հետեւեալ խօսքը շատ զարմանալի է:

«... պի գործի շէն ժողովորդ իմ. եւ ես ոչ

ինչ եմ յեր:» (Ովսեայ Լ:9)

«...դուք իմ ժողովուրդս չէք, ու ես ձեր Աստուածը պիտի չըլլամ:»

Ուրիշ արտայայտութիւն մը եւս, որ ժողովուրդին վրայ ազդեցութիւն ունենալու համար անոնց հասկնալու կարողութեան համաձայն, մարգարէին կողմէ ըսուած ըլլայ: Առաջին հերթին կը թուի թէ իւրաքան-չիւր ժողովուրդ իր ուրոյն աստուածը կամ աստուած-ները ունի: Շատ հաւանական է, որ այս գաղափարը մարգարէին միտքին մէջ ծագած ըլլայ նկատի առնե-լով զանազան «կուռք»-երը պաշտող իրենց թշնամիները: Ընդհանուր ստեղծագործութիւնը մէկ Աստուծոյ «ձեռագործն» է: Միայն մէկ Աստուած գոյութիւն ունի, հոգ չէ թէ մարդոց մէջ քանի քանի հոգիներ, իրենց խաւարամտութեան հետեւանք, իրենց համար «ստեղ-ծած» են այլազան շաստուածներ:

Ընդհանուր ստեղծագործութիւնը կը ներկայացնէ Աստուծոյ Որդին՝ Քրիստոս, որ Աստուծոյ Զօրութեան՝ Ս. Հոգիին Փիզիքական արտայայտութիւնն է: Ամէն անհատի հոգին իր մէջ Քրիստոսի ներկայութիւնն է: Այս հիման վրայ էր որ Յիսուս Քրիստոս ըսաւ. «Ձեր մարմինները Աստուծոյ տաճարներն են», ինչպէս նաեւ.

«Աստուծոյ թագաւորութիւնը ձեր ներսդին է»: Նոր կտակարանին մէջ գրուած է Աստուծոյ հետեւեալ երեք յատկութիւնները. «Ես եմ ճշմարտութիւնը, Ես եմ կեանքը եւ Ես եմ աշխարհի լոյսը» (տես նաեւ այս գիրքին մէջի երրորդ գլուխը): Ասոնք ցոյց կու տան թէ միայն մէկ ճշմարտութիւն կայ եւ Անկէ զատ ամէն ինչ պատրանք մըն է: Այս հիման վրայ կամ մեր գոյութիւնը պատրանգային՝ երազ մըն է, կամ բոլորս ալ մեր մէջի թէ՛ բարիներով եւ թէ՛ չարերով Աստուծոյ՝ Քրիստոսի մէյմէկ արտայայտութիւններն ենք: Հետեւաբար ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ Աստուած ըսէ «Ես ձեր Աստուածը պիտի չըլլամ եւ դուք իմ ժողովուրդս չէք»: Եթէ մարդ այս աշխարհի մէջ կ'ապրի, այսինքն ողջ է, ըսել է թէ կեանք ունի: Այդ կեանքը իր մէջ Աստուծոյ ներկայութիւնն է, որովհետեւ Աստուած «կեանք»-ն է: Ողջ մարդը նաեւ գիտակցութիւն մը ունի: Այդ գիտակցութիւնը Աստուծոյ «Լոյս»-ն է, որ կը յայտնուի մարդուն մէջ, մարդուն իր արտօնած չափով: Հետեւաբար երբ որեւէ անձ, հոգ չէ թէ որ ազգի եւ որ կրօնքի պատկանի, նոյնիսկ եթէ անկրօն ըլլայ, Աստուծոյ կը պատկանի եւ Աստուծոյ որդին է: Ս. Գիրքին մէջ գրուած է. «Դուք բոլորդ Աստուծոյ որդիներ էք»: Եթէ Աստուած յարմար տեսած է, որ անձ մը որեւէ ազգի, վայրի մէջ, կամ կրօնքի մը պատկանած ծնի, պէտք է զայն ընդունիլ իբրեւ Աստուծոյ կամքը: Շատեր կարծելով թէ իրենց կրօնքը միակ ճշմարիտ կրօնքն է, կը ջանան զանազան ուրիշ կրօնքներու պատկանողները կրօնափոխ ընել: Ըստ ինծի, նման հայեացք եւ արարքներ ամենամեծ մեղքերէն են: Կը թուի թէ անձը ինքզինք կը համարէ Աստուծոյ մէկ ակնբեր լաւ գիտցող եւ կը ջանայ Աստուծոյ «ըրած սխալը» շտկել: Քաւ լիցի: Երբ մարդ իր միտքը իրեն տրուած հաւատալիքներով լեցնէ, կը կարծէ, թէ ճշմարտութիւնը այլեւս գիտէ, որով իր միտքն ալ

այլեւս «կը գոցէ»: Այս հիման վրայ, ան իր կրօնքը միայն մակերեսային կերպով կը հասկնայ եւ երբ զայն կը բախտատէ ուրիշ կրօնքներու հետ, անտարակոյս, որեւէ կապ մը չի տեսներ իր «գիտցած» կրօնքին ու անոնց միջեւ: Այս պատճառով ալ միւս կրօնքները կը համարէ կռապաշտութիւն կամ զանոնք կը կոչէ հերետիկոսութիւններ: Բայց երբ ան իր միտքը բաց պահէ եւ ինք պրպտէ եւ հասկնայ բոլոր կրօնքները, ու թափանցէ անոնց խորքը, պիտի տեսնէ թէ բոլորն ալ նոյն ճշմարտութիւնը կը սորվեցնեն:

Հետեւեալ համարին ներկայացուցած չարիք ընելու ժխտական յատկութիւնը, որ Միքիայ մարգարէ Աստուծոյ կը վերագրէ, անտարակոյս, Յիսուս Քրիստոսի մեզի սորվեցուցածներուն բոլորովին հակառակն է:

«Աճառանի եւ խորհմ 'ի վերայ ապրիտ
այդորիկ շարիս՝ ուստի ոչ Համբառնայցէ՛լ
պարանոցս յեր, եւ ոչ Գնայցէ՛լ կանգուն
յանկարծակի. զի ժամանակ շար է:» (Միքիայ 1:3)
«Ահա՛ ես այս գերդաստանին դէմ չարիք մը կը
մտածեմ, որմէ պիտի չկարենաք ձեր վիզը հեռացնել,
ո՛չ ալ գոռոզութեամբ պիտի քալէք, որովհետեւ
ժամանակը շար է:»

Ի՞նչպէս կ'ըլլայ, որ սիրոյ Աստուածը չարիք մը գործէ, կամ նոյնիսկ չարիք մը մտածէ: Այս համարին մէջ հետաքրքրական մաս մը կայ, որ նկատողութեան պէտք է առնուի: Ան համարին վերջին մասն է. «ժամանակը շար է»: Ս. գիրքին մէջ այլուր նաեւ գրուած է, թէ աշխարհին իշխանը «սատանան» է: Ստեղծագործութեան սկիզբէն սկսեալ աշխարհ զանազան դարաշրջաններէ անցած է: Անտարակոյս առաջինը դրախտի շրջանը եղած է: Այս շրջանները հազարաւոր

տարիներ կը տեւեն: Ներկայ շրջանը «սատանային» իշխանութեան շրջանն է, այսինքն մարդուն եսասիրութեան շրջանը եւ բոլոր շրջաններուն ամենէն վատն է, որ մարդ ինք ստեղծած է: Դժբախտաբար մարդոց եսասէր կենցաղներն ալ տեղի կու տան զանազան «մեղքերու»՝ խորհուրդ, խօսք ու արարքներու, որ կը հակասեն Աստուծոյ դրած տիեզերական օրէնքներուն: Ընդհանուր մարդկութիւնն ալ իրենց կերտած ճակատագրին՝ օրէնքներուն հակազդեցութիւններուն, կ'ենթարկուի: Ահա աս է մարգարէին ըսել ուզածը, երբ ան կ'ըսէ. «չարիքներ, որմէ պիտի չկարենաք ձեր վիզը հեռացնել»: Անկարելի է որ մարդ իր ճակատագիրէն փախուստ տայ:

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Հին կտակարանին մէջի այն բոլոր համարները, որոնք կը թուին Աստուծոյ կողմէ ըսուած ըլլալ եւ կը ներկայացնեն Աստուծոյ զանազան ժխտական յատկութիւնները, ճակատագրի նկատմամբ մարգարէներուն հասկացողութիւնները կը ներկայացնեն, այսինքն, «ինչ որ ցանես ան ալ կը հնձես» օրէնքը: Այս օրէնքին իմաստը չի ներկայացներ Աստուծոյ կողմէ տրուած պատիժ, այլ, ան գորութեան օրէնքներուն յառաջ բերած հակազդեցութիւններն են երբ գործունէութիւնները օրէնքներուն հետ աններդաշնակօրէն կը գործուին: Մարգարէները, նկատողութեան առնելով ժողովուրդի հասած գիտակցութեան մակարդակը, կամ աւելի ճիշդ կ'ըլլայ ըսել, անոնց խաւարամտութիւնը, այդ ճշմարտութիւնները ներկայացուցած են իբրեւ Աստուծոյ խօսքը, որ պէսզի աւելի ազդեցիկ՝ հաւատալի ըլլայ: Միթէ նոյնիսկ այսօր երբ մարդիկ տակաւին նոյն խաւարամտութեամբ չէ՞ որ կ'ապրին: Պէտք չէ մոռնալ թէ տակաւին «չար ժամանակներու» մէջն ենք: Պատերազմներ, ցե-

դասպանութիւններ, անիրաւութիւններ ... Հասարակ դէպքեր չե՞ն, որոնց մասին յաճախ կը լսենք ձայնասփիւռի կամ հեռատեսիլի լուրերէն: Եթէ այդ արարքները՝ չարագործութիւնները կատարողներուն ըսենք, որ իրենք ապագային անոնց հակազդեցութիւններուն, այսինքն «պատիժի», պիտի ենթարկուին, արդեօ՞ք մտիկ կ'ընեն եւ կը դադրեցնեն իրենց գործած այդ վատ արարքները: Մարդ չի հասկնար իր կեանքի պատահարներուն եւ իր կենցաղին իրարու հետ ունեցած կապը՝ երկու տարբեր պատճառներու հետեւանք: Մին անտարակոյս մարդուն խաւարամտութիւնն է, այսինքն իր կերտած կամ արտօնած ցած գիտակցութեան մակարդակը: Իսկ երկրորդը այն է որ ինք չի հաւատար վերամարմնացումի, հետեւաբար չի տեսներ երկուքին իրարու հետ ունեցած կապը: Որովհետեւ, շատ անգամ մարդ կը «ցանէ» այս կեանքին մէջ, բայց կը «հնձէ» ապագայ կեանքի մը մէջ: Այս տեսակէտը շատ յստակ ներկայացուած է այս գլուխին մէջ նկատողութեան առնուած առաջին համարին մէջ: Այդ համարին մէջ կը կարդանք. «մինչեւ երրորդ ու չորրորդ սերունդը անոնց՝ որ կ'առեն գիս»: Անտարակոյս, ասոր բառացի իմաստը այն տպաւորութիւնը կու տայ թէ անբաղձալի կացութիւնները պիտի շարունակեն նաեւ անոնց զաւակներուն, թոռներուն, թոռնորդիներուն եւ նոյնիսկ մինչեւ այս վերջիններուն զաւակներուն, այսինքն չորս սերունդներուն համար: Եթէ նման հայեացք մը ճիշդ ըլլայ, Աստուած անարդար կ'ըլլայ: Քաւ լիցի: Շատ լաւ գիտենք թէ Աստուած արդար է: Մեղք գործող մարդուն թողորդին շատ հաւանական է մեղք գործող իր հօրը մեծհայրը տեսած անգամ չէ եւ լուր անգամ չունի թէ ան ինչ մեղքեր գործած է: Հետեւաբար, արդեօք արդար է՞ զինք «պատժել» իր նախնիքներուն գործած մեղքին համար: Ոեւէ անձ նման կացութիւն մը արդար

չի կրնար համարել: Ոչ ալ արդար Աստուած կ'արտօնէ նման կացութիւն մը: Ուրեմն ի՞նչ պէտք է հասկնանք մարդարէին ըսած այս խօսքէն: Մարդ իր ներկային մէջ «ցանած»-ներուն՝ թէ լաւ եւ թէ վատ արարքներուն, «հունձք»-երը կրնայ քաղել նոյն կեանքի ընթացքին, կամ յաջորդական մէկ, երկու, երեք եւ նոյնիսկ չորս վերամարմնացումներու՝ կեանքերու ընթացքին: Դըժբախտաբար մարդ երբ կը ծնի՝ աշխարհ կը վերադառնայ՝ կը վերամարմնանայ, իր անցեալ կեանքերուն յիշողութիւնը կը կորսնցնէ, քանի որ յիշողութիւնը ուղեղային գործառնութիւն մըն է եւ ինք նոր ուղեղի մը տէր եղած է առանց անցեալի յիշողութիւններով: Հետեւաբար ան չի կրնար հաշտեցնել «հնձած» կեանքին պատճառները՝ անցեալ կեանքերուն «ցանածներուն» հետ եւ Աստուած կը մեղաթրէ:

ՀԻՆ ԿՏԱԿԱՐԱՆ - Բ
«ԵՍ ԵՄ»

ՀԻՆ ԿՏԱԿԱՐԱՆ - Բ «ԵՍ ԵՄ»

Գիրքիս այս մասին մէջ նկատողութեան պիտի առնուին Հին Կտակարանին մէջի Աստուծոյ այն բոլոր դրական յատկութիւնները, որոնք յայտնուած էին մարգարէներուն եւ ներկայացուած համայն մարդկութեան, որպէս Աստուծոյ ըսած խօսքը: Անտարակոյս անոնց բոլորն ալ «ըսուած» են զանազան առիթներով եւ ընդհանուր առմամբ հրեայ ժողովուրդին համար: Մարգարէներուն այս արտայայտութիւնները ինչ նպատակով եւ ինչ-ինչ առիթներով «ըսուած» ըլլալը մեր նպատակին համար կարեւորութիւն չունին, այլ միայն ըսուած խօսքն է կարեւորը:

Եթէ ուշադրութիւն ընենք պիտի տեսնենք թէ երբեմն որոշ տարբերութիւններ կան գրաբար եւ աշխարհաբար թարգմանութիւններու միջեւ: Տարբերութիւններու պարագային, ընդհանուր առմամբ նկատողութեան պիտի առնուի գրաբարը:

Հետեւեալ համարին մէջ ներկայացուածը Մովսէսին եղած յայտնութիւն մըն էր:

«Ես եմ Աստուծոյ որ եմ»: (Ելք Գ:14)

«Ես եմ ա՛ն՝ որ է»:

Այս պարզ արտայայտութենէն կարելի է երկու կարեւոր կէտեր եզրակացնել եւ որոշ չափով ալ Աստուծոյ յատկութիւնները հասկնալ: Այս նախադասութեան մէջի «է»-ն կը ներկայացնէ էական բային ներկայ ժամանակ երրորդ դէմքը: Բնաւ ակնարկութիւն չկայ անցեալի կամ ապագայի նկատմամբ եւ միայն ու միշտ ներկային մէջ ըլլալու տպաւորութիւնը կու տայ: Թէ՛ անցեալը եւ թէ՛ ալ ապագան պատրանքային են եւ գոյութիւն չունին: Անոնք մարդուն միտքին ստեղծագործութիւններն են: Եթէ լրջօրէն խորհինք, մարդ արարած, իր ընդհանուր կեանքի ընթացքին, Ֆի-

զիքապէս միայն ներկային մէջ է որ կ'ապրի: Ան միայն մտայնօրէն կարող է տեղեակ ըլլալ այն ինչ որ անցեալ կամ ապագայ կը կոչուի: Անցեալը եւ ապագան պատրանքային են, իսկ ներկան՝ յաւիտենական: Ուրեմն Աստուծոյ յատկութիւններուն նկատմամբ մեր առաջին սորվելիք դասը այն է, թէ Աստուած յաւիտենական է եւ ժամանակի ենթակայ չէ: Ժամանակն է որ Աստուծոյ մէջ է եւ ոչ թէ Աստուած՝ ժամանակին: Ինչպէս վերեւ գրուած է «է»-ն հական բային կը պատկանի, հետեւաբար Աստուած «էութիւն»-ն է: Իսկ եթէ միակ էութիւնը Աստուած է, ստեղծագործութեան նկատմամբ կարելի է ըսել թէ ան կամ պատրանք մըն է, եթէ կը կարծենք թէ ան Աստուծմէ տարբեր է, կամ թէ ալ բոլոր ստեղծագործութիւնը կը ներկայացնէ Աստուծոյ արտայայտութիւնը եւ ստեղծագործութեան մէջի բոլոր զանազանութիւններն ալ պէտք է ըլլան Աստուծոյ զանազան արտայայտութիւնները: Միթէ չե՞նք ըսեր. «Աստուած ամենուրեք է»: Բ. Օրինաց զիրքին մէջ (Է:21) գրուած է. «զի տէր Աստուած քո՛ր միջի քում է - որովհետեւ քու Տէր Աստուծդ քու մէջդ է»:

Հետեւեալ երեք համարները միասնաբար նկատողութեան առնել տեղին կ'ըլլայ:

«Ես եմ Աստուած Էն»: (Օննորոյ Ժ:1)

«Ես եմ ամենակարող Աստուածը»

«Ես եմ Տէր»: (Եւրոյ 9:2)

«Ես եմ Եւոլան»:

«Ես եմ Տէր Աստուած Յէր»: (Թիւ Ժ:10)

«Ես եմ Տէրը՝ ձեր Աստուածը»:

Ինչպէս վերեւ գրուած է, եթէ ստեղծագործութեան մէջ ամէն ինչ Աստուծոյ մէջմէկ արտայայտութիւններն են, ուրեմն զարմանք պէտք չէ պատճառէ թէ Աստուած

նաեւ մեր Տէրն է եւ մենք ալ իր ծառաները: Ի՞նչպէս Մառայ մը կրնայ իր տիրոջ կամքին հակառակ գործել: Համայն մարդկութեան ջախջախիչ մեծամասնութիւնը որպէս ծառայ Աստուծոյ հանդէպ անհնազանդ կը վարուի: Յիսուս Քրիստոս մի քանի առակներով ծառաներուն անհնազանդութիւնը մեզի ներկայացուց: Յիսուս, թէ՛ իր խօսքերով եւ թէ՛ իր կենցաղով, մեզի սորվեցուց կատարելութեան ուղին, որ կը ներկայացնէ ծառային հնազանդութիւնը իր Տիրոջ՝ Աստուծոյն:

Վերեւ Ս. Գիրքէն մէջբերուած համարներուն երկրորդին մէջ գրաբարի եւ աշխարհաբարի իրարու հետ ունեցած տարբերութիւնը յատկանշական է: Որովհետեւ Ս. Գիրքին մէջ այլուր գրուած է. «Աստուծոյ անունը իզուր բերան չառնել», հայկական գրաբար Ս. Գիրքին մէջ «Եհովա» անունը բնաւ չէ գրուած, իսկ անոր տեղ միայն «Տէր» բառը գրուած է:

Պատշաճ է յաջորդ երկու համարներն ալ միասին նկատողութեան առնել:

«Ես առաջին՝ եւ ես առ յապայ. Բայ յինէն այլ

ոչ Գոյ Աստուած»: (Եսայայ ԽԴ:6)

«Ե՛ս եմ առաջինը ու Ե՛ս եմ վերջինը, Ինձմէ զատ Աստուած չկայ»:

«Ես եմ առաջին եւ ես եմ յաւիտեան»: (Եսայայ ԽԹ:12)

«Ե՛ս եմ առաջինը ու Ե՛ս եմ վերջինը»:

Անգամ մը եւս կը տեսնենք գրաբարի եւ աշխարհաբարի տարբերութիւնը: Նոր Կտակարանի Յայտնութեան գիրքին մէջ ալ գրուած է. «Ե՛ս եմ Ալփա եւ Ով (այսինքն Ալֆա եւ Օմէղա Յունական այբենարանին առաջին եւ վերջին տառերը), սկիզբն եւ կատարած, առաջին եւ վերջին»:

առաջինին Աստուած մէկ է: Միայն մէկ Աստուած կայ, հոգ չէ թէ զատ զատ ժողովուրդներ ի՛նչ ի՛նչ անուններով Ձայն կը «ճանչնան»: «Առաջին» բառովն ալ կը յայտարարէ թէ Աստուած ընդհանուր ստեղծագործութեան սկիզբն՝ արարիչն է՝ ամէն ինչի սկիզբը: Համարին վերջին մասը նաեւ կը յայտարարէ թէ Աստուած նաեւ այդ բոլորին՝ ստեղծագործութեան գոյատեւումը ապահովողն է: Այս գաղափարը կը կայանայ «յապայ» բառին մէջ: Երկրորդ համարին մէջի «յաւիտեան» բառը նաեւ հետաքրքրական է: Աս կը նշանակէ թէ ամէն ինչի գոյատեւումը միայն ներկային մէջն է, որովհետեւ ներկան յաւիտենական է: Միթէ Յիսուս ալ չիտեսցա՞լ յաւիտենական կեանքի մասին: Յաւիտենական կեանքը անվերջ ժամանակ ապրիլ չէ այլ միայն ներկային մէջ ապրիլն է: Միայն ներկան յաւիտենական է: Հետեւեալ համարը որ նկատողութեան պիտի առնուի բացայայտ կ'ընէ թէ մարդ ինչպէս կրնայ յաւիտենական կեանքի արժանանալ եւ Աստուծոյ փորձառութիւնը ունենալ: Բայց նախ նկատողութեան առնենք նաեւ աշխարհաբարի մէջ գրուած «վերջինը» բառը, քանի որ նոյնը գրուած է Նոր կտակարանին գրաբար թարգմանութեան մէջ եւս: Ամէն ինչ որ Աստուծմով սկսած է նաեւ Աստուծմով ալ իր վախճանին պիտի հասնի, այսինքն Աստուծմէ ելած է եւ Աստուծոյ մէջ պիտի «լուծուի»:

Հին Կտակարանի հետեւեալ համարը կարելի է ընդունիլ իբրեւ Յիսուս Քրիստոսի «Լերան Քարոզ»-ին նախաբանը:

«Ասնիւցէ՛վ է- շաներո-՛վ պի էս էմ Ասորո-ա՞ծ»:

(Սաղմոս ԽԵ:Ո)

«Հանդարտեցէ՛ք ու գիտցէ՛ք թէ Ես Աստուած եմ»:

Ըստ այս համարին Աստուծոյ գոյութեան փորձառութիւնը ունենալ կարելի է: Այդ փորձառութիւնն ալ ունենալու միջոցը ամփոփուած է «կանխեցէք» բառին մէջ: Զարմանալիօրէն աշխարհաբարին մէջ գրուած է «հանդարտեցէ՛ք»: Մարդ կարող է հանդարտ ըլլալ միայն երբ ան կը «կանխէ»: «կանխել» կը նշանակէ «առաջ առնել»: Ուրեմն «կանխեցէ՛ք» հրամայականը կը ներկայացնէ աշխարհի բոլոր հետապնդումներէն ձերբազատուիլ: Աստուծոյ փորձառութիւնը ունենալու մեր փափաքը պէտք է առաջնակարգ՝ միակ իղձը ըլլայ, այսինքն ամէն բանէ առաջ: Աս կարելի կ'ըլլայ երբ անհատը կը կարողանայ բացարձակ իշխանութիւն կերտել իր միտքին վրայ եւ Յիսուսին սորվեցուցածին նման «սուրբ սիրտ»՝ խորհուրդներէ, զգացումներէ եւ յուզումներէ սրբուած միտք մը ունենալ: Երբ միտքը ամբողջովին սրբուած ըլլայ այդ միտքը եւ ինչու չէ նաեւ մարդն ալ «հանդարտ» կ'ըլլայ:

Յաջորդ համարը կարծէք կը հաստատէ թէ Աստուծոյ փորձառութիւնը ունենալու համար մարդ ինչու «սուրբ սիրտ» պէտք է կերտէ: Որովհետեւ Աստուած սուրբ է:

«Եղիջի՛ սորբի՛՛ պի Ես սորբի Էմ»: (Ղեւրապոս ԺԷ:45)

«ուստի սուրբ եղէք, որովհետեւ Ես սուրբ եմ»:

Այս համարին մէջ կարեւոր բառը «սուրբ» բառն է: Այս բառը ինքնին կը ներկայացնէ հետեւեալ յատկութիւնները. մաքուր, անարատ, յստակ, նուիրական, վեհ, վսեմ, ընտրեալ, ողջախոհ, պարկեշտ, արդար, անմեղ եւ երանեալ (առնուած «Նոր Բառազիրք Հայկազեան Լեզուի»-էն): Կը թուի թէ մարդուն միտքն ալ պէտք է նոյնը ըլլայ, որպէսզի կարողանայ Աստուծոյ փորձառութիւնը ունենալ:

Հետեւեալ համարն ալ յայտնի կ'ընէ թէ ամէն ինչ կ'ընթանայ ըստ Աստուծոյ կամօքին:

«Ես եմ Տէր որ առնեմ, կարարեմ պամենայն.»

(Եսայայ ԽԴ:24)

«Ես եմ Տէրը, որ բոլոր բաները ըրի»:

Աստուած ստեղծած է ամէն ինչ: Ամէն ինչ Աստուծոյ կը պատկանի, քանի որ Ան ամէն ինչի Տէրն է: Ստեղծագործութեան մէջ ամէն ինչ նաեւ կ'ընթանայ ըստ Աստուծոյ կամօքին: Աս ըսել չէ թէ Աստուած «մարդու նման» էութիւն մըն է եւ «վերը»՝ երկինքը նստած աշխարհը կը դիտէ եւ որոշումներ կու տայ եւ ըստ իր «կամօքին» այդ որոշումները ի գործ կը դնէ: Ամէն ինչ կ'ընթանայ ըստ Աստուծոյ դրած տիեզերական օրէնքներուն՝ Ս. Հոգիի զօրութիւնը կառավարող օրէնքներուն: Այս օրէնքներն են որ կը ներկայացնեն «Աստուծոյ կամօքը»: Եթէ Ծննդոց Գիրքը կարդանք պիտի տեսնենք թէ ստեղծագործութեան առաջին «վեց օրուայ» վերջաւորութիւններուն գրուած է. «Եւ Աստուած տեսաւ որ բարի է»: Այս նախադասութեան մէջի «բարի» բառը կը յայտնէ թէ ամէն ինչ կ'ընթանար ըստ Աստուծոյ դրած տիեզերական օրէնքներուն: Եթեւորդ օրն էր որ Աստուած մարդուն տուաւ անհատականութիւն մը եւ «հանգստացաւ»: Այս անգամ չէ գրուած «թէ բարի է»: Որովհետեւ մարդուն անհատականութիւնը ունի ազատ կամօք, դատելու եւ զատելու կարողութիւն, ինչպէս նաեւ իմացականութիւն մը, ան նաեւ ազատութիւնը ունի գործելու տիեզերական օրէնքներու հետ ներդաշնակօրէն կամ անոնց հակառակ: Երբ հակառակ կը գործէ ան կ'ենթարկուի այդ օրէնքներուն հակազդեցութիւններուն որոնք կը ներկայացնեն իր ճակատագրին անբաղձալի պատահարները: Որովհետեւ ամէն ինչ կ'ընթանայ ըստ տիեզերական օրէնքներուն, կարելի է ըսել թէ բոլորն ալ կ'ըլլան ըստ Աստուծոյ կամօքին:

Հետեւեալ համարը կը թուի շարունակութիւնը ըլլալ նախորդին:

«... ընդրեալէդ յորովայնէ՛ եւ խրատեալէ՛ ՚ի մանկութենէ մինչեւ ցժերոտութիւն, թէ Ես եմ. եւ մինչեւ կարի իսկ շերասջիտ՛ սակայն Ես եմ. Ես Համբերեմ խեղ. Ես արարի, եւ Ես անսացից. Ես ընկալայց՛ եւ ասրեցոցից պէտք»: (Եսայայ ԽԳ: 3-4)

«Որ որովայնէն ի վեր կը շարունակուի եւ արգանդէն ի վեր կը կրեմ. Մինչեւ ձեր ծերութիւնը Ես նոյնն եմ, մինչեւ ձեր պերտութիւնը Ես ձեզ պիտի կրեմ. Ես ստեղծեցի ու Ես պիտի վերցնեմ, Ես պիտի կրեմ եւ ձեզ ազատեմ»:

Ինչպէս նախորդ համարին մեկնաբանութեան մէջ գրուած էր, Աստուած ամէն ինչի ստեղծիչն է եւ անոնց գոյատեւումը ապահովողը: Այս համարին պարունակութիւնը կը կեդրոնանայ մարդուն կեանքին վրայ: Նոյնիսկ մեր ծնունդէն առաջ Աստուծոյ խնամակալութեամբ է որ կ'աճինք եւ կը կազմուինք մեր մօր արգանդին մէջ եւ այդ խնամակալութիւնը կը շարունակէ մինչեւ խոր ծերութիւն եւ մահ: Իր կեանքի ամէն հանգրուանին մարդ կ'ընթանայ ըստ Աստուծոյ կամքին: Աստուած միշտ լաւագոյնը կը բաղձայ բոլորին համար: Բայց մարդ ինքն է, որ իր խորհուրդ, խօսք ու արարքներով կ'որոշէ իր զօրութեան մարմնին թրթռացումի յաճախականութիւնը եւ իրեն կը քաշէ ներդաշնակ յաճախականութիւն ունեցող պատահարներ: Միթէ չենք ըսեր. «Մարդ իր ճակատագրին ճարտարապետը ինքն է»: Դժբախտաբար ընհանուր առմամբ իր կեանքի վատ պատահարներուն պատասխանատուութիւնը իր վրայ առնել չուզեր եւ միշտ կը ջանայ մեղադրել աս ու ան նոյնիսկ Աստուած: Եթէ ամէն ինչ կ'ընթանայ ըստ Աստուծոյ կամքին, պէտք չէ՞ որ մեր կեանքի բոլոր

պատահարները ուրախութեամբ ընդունինք իբրև Աստուծոյ կամքը: Լաւ պատահարներուն համար Աստուծոյ փառք տանք եւ վատերուն համար ալ շնորհակալութիւն յայտեննք, որ մեզի դաս մըն է որ կը արուի եւ ջանանք այդ դասը լաւ սորվիլ, որպէսզի նման վատ պատահարներ ապագային ալ չկրկնուին:

Յաջորդ երկու համարները պատշաճ է միասին նկատողութեան առնել:

«Ես եմ. ես եմ նոյն որ ջնջեմ պանօրէնո-բիւնս

՛ո վասն իմ, եւ պեղս ՛ո այլ ոչ ես յիշեցից»:

(Եսայայ ԽԳ:25)

«Ե՛ս եմ, Ե՛ս եմ որ քու յանցանքներդ կը ջնջեմ՝ ինձի համար, ու քու մեղքերդ ա՛լ պիտի չյիշեմ»:

«Ես եմ Տէր՝ որ փրկեցի պէպ եւ օգնեցի յէպ

եւ պօրացոցի»: (Եսայայ ԽԹ:26)

«... թի՛ քեզ ազատողը Ե՛ս եմ՝ Տէրը, քու փրկարարը, հզօրը»:

Այս համարները ցոյց կու տան Աստուծոյ ողորմածութիւնը եւ ներողամտութիւնը: Յիսուս Քրիստոս մեզի սորվեցուց որ մեղքերուն ներելի եւ որոնց աններելի ըլլալը: Հայր Աստուծոյ եւ Որդւոյն դէմ գործուած մեղքերը երբ անձը իսկապէս կ'ապաշխարէ, ներելի են: Բայց Ս. Հոգիի դէմ գործուած մեղքերը աններելի են: Նոյնիսկ Յիսուս այդ մեղքերուն յառաջ բերած տառապանքին ենթարկուեցաւ, որովհետեւ թէ իր բուժած եւ թէ յարուցած անձերուն մեղքերը ինք իր վրայ առաւ: Ս. Հոգիի դէմ գործուած մեղքերը տիեզերական օրէնքներուն դէմ գործուած արարքներն են: Ինչպէս վերեւ յիշեցինք, մարդ իր խորհուրդ, խօսք եւ արարքներով կ'որոշէ իր «զօրութեան մարմնի» թրթռացումի յաճախականութիւնը: Իր կեանքի բոլոր պատահարները կը

Համապատասխանեն իր ունեցած թրթռացումի յաճախականութեան: Բայց երբ ան իր կենցաղը կը փոխէ եւ կը հետեւի կատարելութեան ուղիին, իր խորհուրդ, խօսք ու արարքներն ալ իր «զօրութեան մարմինն» թրթռացումի յաճախականութիւնը կամաց կամաց կը փոխեն եւ կը բարձրացնեն: Այս փոփոխութեան հետեւանք անձը իրեն կը քաշէ այդ թրթռացումին ներդաշնակ պատահարներ: Վատ պատահարները ինքնաբերաբար կ'անհետանան եւ այդ կ'ըլլայ Համարին մէջ գըրուած. «Չնջեմ զանօրէնութիւնս քո վասն իմ, եւ զմեզս քո այլ ոչ եւս յիշեցից»։ Ուրեմն երբ այդ մեղքերուն ազդեցութիւնները կը ջնջուին եւ անոնք այլեւս չեն յիշուիր, անձն ալ չեն թարկուիր անոնց յառաջ բերելիք անբաղձալի պատահարներուն: Միթէ աս ալ իր փրկութիւնը չէ՞: Ուրեմն Աստուած ալ կ'ըլլայ իր փրկարարը:

Յաջորդ Համարը կերպով մը կը թուի նախորդին շարունակութիւնը ըլլալ:

«Եւ եմ, եւ եմ նոյն որ միջնարեցի պէս»:

(Եսայայ ԿԼ:12)

«Ե՛ս եմ, Ե՛ս եմ, որ ձեզ կը Հանգստացնեմ»:

Մարդ արարած իր կեանքի ընթացքին շատ մը զգացումներու, յուզումներու եւ տառապալից հոգեկան վիճակներու կ'ենթարկուի, ինչպէս փափաքներու չիրականացումը, սիրելիներու կորուստ, նիւթական կորուստ, հիւանդութիւններ եւ այլն ...: Անտարակոյս այդ բոլորին հետեւանք, եթէ նոյնիսկ ոչ Ֆիզիքապէս բայց հոգեպէս, կը տառապի: Բայց երբ անձը իր միտքին ուղղութիւնը փոխէ արտաքինէն դէպի ներքինին, այսինքն ինքզինք ձերբազատէ աշխարհիկ հետապնդումներէ եւ հարի իր ճշմարիտ էութեան՝ Քրիստոսի, ան կը գտնէ երանութիւն հետեւաբար նաեւ միտքարանք:

Հետեւեալ համարին բնագրէն գրաբարի թարգմանուածը եւ աշխարհաբարի թարգմանութիւնը կը թուին ամբողջովին հակառակ իմաստներ տալ:

«Լսարո-աթ մերշա-որ էմ Ես՝ ասէ Տէր, Ե- ոչ

Լսարո-աթ Հեռ-ա-որ»: (Երեմիայ ԻԳ:23)

«Միթէ ես մօտակայի՞ն Աստուածն եմ, Իսկ Հեռաւորին Աստուածը չե՞մ՝ կը պատգամէ Տէրը»:

Ըստ աշխարհաբար թարգմանութեան կը թուի թէ Աստուած հարց կու տայ անոնց, որոնք կը խորհին թէ Աստուած միայն իրենց Աստուածն է եւ հեռուն եղողներուն, այսինքն այլ ազգերուն Աստուածը չէ եւ կը ջանայ անոնց այս սխալ ըմբռնումը շտկել: Անտարակոյս Աստուած ընդհանուր ստեղծագործութեան Աստուածն է, հետեւաբար՝ բոլոր ազգերու: Այս համարին բուն իմաստը եւ կարեւորութիւնը գրաբար թարգմանութեան մէջ կը կայանայ: Մարդ արարած երբ նեղ կացութեան մը ենթարկուի կը յիշէ Աստուած եւ կ'աղօթէ որ զինք ազատէ: Ան իր ձեռքերը վեր կը բարձրացնէ եւ վեր կը նայի կարծելով թէ Աստուած «վերը»՝ երկինքը տեղ մըն է: Նմանապէս մարդիկ նաեւ ուխտաւորութեան կ'երթան որոշ սրբավայրեր, կարելի է, կարծելով թէ իրենք ալ որոշ չափով կը սրբանան: Վերելի համարին մէջ մարգարէին ըսածը բացայայտ կ'ընէ թէ Աստուած մեզմէ դուրս, մեզմէ հեռու տեղ մը չէ: Եթէ Աստուած ստեղծագործութեան մէջ ամենուրեք է Ան նաեւ մեր մէջն ալ է: Մեզի ամենէն մօտ եղող բանը ի՞նչ է: Աստուածն է մեզի ամենէն մօտը, հետեւաբար մարդ պէտք չէ Աստուած փնտռէ իրմէ դուրս հոս ու հոն, այլ միայն իր մէջ, որով Ան մեր ճշմարիտ էութիւնն է: Ի՞նչպէս գտնել Աստուած մեր մէջ: Ան կը կարօտի յարատեւութեան, համբերութեան եւ գլխաւորաբար հաւատքի եւ աղօթքին ամենավեհ ձեւին՝ խոկումին, որպէսզի կարենանք «սուրբ սիրտ» կերտել:

Յաջորդը երկու համարներն ալ կը թուին նախորդին շարունակութիւնը ըլլալ:

«... եւ Եւ ինչէն իրագեղ եւ վկայ եմ ասէ
Տէր»: (Երեմիայ ԻԹ:23)

«... բայց Ես գիտեմ ու վկայ եմ, կը պատգամէ Տէրը»:

«... Եւ ընդ յեզ եմ՝ ասէ Տէր»: (Լնգեայ Լ:13)

«Ես ձեզի հետ եմ», կը պատգամէ Տէրը»:

Երկրորդ համարին գրութիւնը բացայայտ կ'ընէ թէ Աստուած մեզի հետ է, մեր ճշմարիտ էութիւնն է, մեզմէ դուրս էութիւն մը չէ: Յաջորդ գլուխին մէջ ուր Նոր Կտակարանին մէջի «Ես եմ»-երը նկատողութեան պիտի առնուին, պիտի տեսնենք, թէ Աստուած մարդուն թէ՛ կեանքն է եւ թէ՛ ալ անոր գիտակցութիւնը (consciousness): Մարդ տեղեակ կ'ըլլայ ամէն ինչի շնորհիւ իր գիտակցութեան: Թմբիւրի (coma) մէջ եղող անձ մը ոչինչէ տեղեակ կ'ընայ ըլլալ, որովհետեւ գիտակցութիւն չի յայտնաբերեր: Ան նաեւ իր գոյութենէն գիտակից չ'ըլլար: Մարդուն կեանքը Քրիստոսի ներկայութիւնն է իր մէջ եւ Անոր յայտնաբերած գորութիւնը: Տիեզերքի մէջ կայ միայն մէկ գիտակցութիւն, որ կը յայտնուի ստեղծագործութեան մէջի զանազանութիւններուն մէջ զանազան մակարդակներով: Անգամ նիւթն անգամ գիտակցութիւն ունի, բայց շատ ցած մակարդակով յայտնուած եւ այդ պատճառով ալ խաւարամիտ մարդը կը կարծէ թէ անգամ նիւթը գիտակցութիւն չունի: Գիտակցութիւնն ալ մարդոց մէջ կը յայտնուի զանազան մակարդակներով: Ինչպէս ռատիոկայանէ մը սփռուած ալիքները ամէն անձ կ'ընայ ձայնասփիւռի գործիքով ստանալ՝ լուր կամ երաժշտութիւն, նմանապէս մարդուն ուղեղն ալ այդ «ձայնասփիւռի» գործիքն է, որ կը յայտնաբերէ Աստուծոյ գիտակցութեան փոքր մէկ մասնիկը: Հետեւաբար այն ինչ որ մարդ գիտակից է, Աստուած ալ գիտակից է եւ վկայ է:

Հետեւեալ համարն ալ կ'ամբողջացնէ վերեւի համարներուն բովանդակութիւնը:

«ԱՀա Ե» Տէր Ասորոս շ ամենայն մեղեաց .

միշէ Խաչչիցի՞ ամենայն բան լինէն»: (Երեմիայ 1Բ:27)

«Ահա՛ Ե՛ս եմ Եհովան, ամէն մարմինի Աստուածը . միթէ ինծի համար դժուարին բան մը կա՞յ»:

Դարձեալ պիտի տեսնեք թէ բնագրէն գրաբարի թարգմանութեան մէջ Աստուծոյ անուան տեղ «Տէր» բառը օգտագործուած է: Եթէ Աստուած ընդհանուր ստեղծագործութեան մէջ ամենուրեք է, կարելի է ըսել թէ ընհանուր ստեղծագործութիւնը Աստուծոյ մարմինը կը ներկայացնէ: Ինչպէս մենք մեր մարմնին ամէն մէկ բջիջին մէջ թափանցած ենք, նմանապէս Աստուած ալ ստեղծագործութեան մէջ ամէն ինչի մէջ թափանցած է: Ինչպէս, երբ փափաքինք, կարող ենք մեր մարմինը մեր ուզած ձեւով շարժման դնել, առանց դժուարութեան, նմանապէս Աստուած ալ առանց դժուարութեան կարող է ստեղծագործութեան բոլոր մարմիններուն մէջ Իր ուզածը ընել: Աս ալ կը յայտարարէ թէ Աստուած բացարձակ իշխանութիւն ունի ընդհանուր ստեղծագործութեան վրայ:

Հետեւեալ համարը, այս գիրքին, այս երկրորդ գլխուն մէջ Հին Կտակարանէն նկատողութեան առնուելիք վերջին համարն է:

«Ե» Եմ Տէր Ասորոս շ յեր, ըսր Հրամանաց իմոց Գնացելէ, Ե- ղիրաոոնն իմ պահեցելէ՛ Ե- արարելէ զնոս» : (Եգէկէլ Ի:19)

«Ես եմ Տէրը՝ ձեր Աստուածը . ի՛մ կանոններովս ընթացէք, ի՛մ որոշումներս պահեցէք ու գործադրեցէ՛ք զանոնք»:

Այս համարին մէջի առաջին նախադասութիւնը

վերլուծելու կարիքը չկայ, որովհետեւ վերեւ նկատողութեան առնուած նախորդ համարներուն մէջ կրկնուած էր: Հետաքրքրական մասը երկրորդ մասն է, որ կը թուի ազդարարութիւն մը ըլլալ, տրուած մարդկութեան, որպէսզի անոնց խորհուրդ, խօսք ու արարքները Աստուծոյ դրած եւ իր՝ Ս. Հոգիի զօրութիւնը կառավարող օրէնքներուն՝ տիեզերական օրէնքներուն հետ ներդաշնակ ըլլան: Այն ատեն մարդ ապրած կ'ըլլայ ըստ Աստուծոյ կամքին՝ պահած եւ գործադրած Աստուծոյ կանոնները:

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Այս գլուխին մէջի համարներուն մեզի սորվեցուցած ճշմարտութիւնները կարելի է ամփոփել հետեւեալ ձեւով: Աստուած յաւիտենական էութիւն մըն է, որ ոչ սկիզբ ունի եւ ոչ ալ վերջ, այլ ինքն է ամէն ինչի սկիզբը, գոյատեւումը եւ վախճանը կատարողը, քանզի Ան ամենակարող է: Աստուած ստեղծագործութենէ անջատ ու հեռու էութիւն մը չէ, այլ Ան Ստեղծագործութեան մէջ ամէն ինչի «մէջ»-ն է: Բոլոր զանազանութիւնները իր զանազան արտայայտութիւններն են: Հետեւաբար Ան ամէնուն Տէրն է: Տէրը իշխանութիւն ունի ամէնուն վրայ: Համարներէն մին կը յայտարարէ Աստուածոյ սուրբ ըլլալը: Սրբութեան յատկութիւնները, վերեւ յիշուած են: Իբրեւ սուրբ Տէր՝ իշխանաւոր Աստուածն է, որ նոյնիսկ նախ քան մեր ծնունդէն, մինչեւ մահ մեզ կը խնամէ, կը պահէ եւ կը պաշտպանէ: Ընդհանուր տիեզերքի զանազանութեան մէջ միայն Աստուծոյ գիտակցութիւնն է որ կ'արտայայտուի տարբեր մակարդակներով, հետեւաբար Աստուած նաեւ ամենագէտ է: Գիտէ մեր գործած բոլոր մեղքերը եւ ներողամիտ կը ներէ մեզ, նամանաւանդ եթէ մեր կենցաղը փոխենք եւ ընթանանք կատարելութեան ուղիէն՝ պահենք իր դրած օրէնքները:

**Կ'ընկրեմ չմասնակցի
հասարականույթեան
բռնած ընթացքին**

**Փոխանակ ապոր եւ բուրրին կը դրկեմ
Խաղաղութիւն, Սէր եւ Բուժական գորութիւն**

ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆ - Ա
«ԵՄ ԵՄ»

ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆ - Ա «ԵՍ ԵՄ»

Նոր Կտակարանին մէջ Աստուած ներկայացուած է աւելի տարբեր ձեւով: Յիսուս Քրիստոս նախ մեզի սորվեցուց երրորդութեան մասին: Երրորդութեան գաղափարը շատերու կողմէ սխալ հասկեցուած է: Մահմետականները մեզ կը մեղադրեն ըսելով թէ երեք Աստուածներ կը պաշտենք: Երբեմն քրիստոնեաներէն անգամ կը լսենք հետեւեալը. «Մէկ Աստուած երեք անձիք»: Աստուած մէկ է եւ երեք անձ գոյութիւն չունի, այլ երեք երեւոյթ: Այս գաղափարը հասկնալու համար նկատողութեան առնենք հետեւեալ օրինակը: Մարդ մը ին ծնողքին գաւակն է, միանգամայն իր կնոջ ամուսինը, նաեւ իր զաւակին հայրը: Այդ անձը թէ՛ զաւակ է, թէ՛ ամուսին եւ թէ՛ ալ հայր: Երեք գատ անձեր գոյութիւն չունին: Հայր Աստուծոյ բնոյթը՝ երեւոյթը հասկնալու համար մարդուն իմացականութիւնը բաւարար չէ: Հետեւաբար աւելորդ է որեւէ եզրակացութիւններ նկատողութեան առնել: Նոյնիսկ ամբողջական բնագիտութիւնն (quantum physics) ալ անելի մը առջեւ կը գտնուի: Գիտուններն ալ չեն գիտեր թէ ինչ կար «մեծ պայթում»-էն (big bang) առաջ եւ զայն կոչած են (singularity) միականութիւն: Իսկ «մեծ պայթումը» Հայր Աստուծոյ զօրութեան յայտնութիւնն է, որ Յիսուս մեզի սորվեցուց Ս. Հոգի կոչել: Ամբողջական բնագիտութիւնը նաեւ մեզի «կ'ըսէ» թէ նիւթը զօրութենէ յառաջ եկած է: Հետեւաբար այդ Զօրութեան նիւթեղէն երեւոյթն ալ կը կոչենք Աստուծոյ Որդին՝ Քրիստոս: Ուրեմն ընդհանուր նիւթեղէն ստեղծագործութիւնը Աստուծոյ մէկ արտայայտութիւնը՝ երեւոյթն է: Ճիշդ ասոր համար ամէն անհատի ճշմարիտ հոլութիւնը Քրիստոսն է, որ անհատին հոգին կ'անուանենք: Ըստ Յիսուսի սորվեցուցածին ամէն

մարդ կարողութիւնը ունի Քրիստոս իր մէջ լրիւ յայտնաբերելու, բայց դժբախտաբար մարդոց ջախջախիչ մեծամասնութիւնը այս ուղղութեամբ շատ ծոյլ է եւ կապուած աշխարհի շլացուցիչ զանազանութեան մոռցած է իր կեանքին բուն նպատակը եւ իր պարտականութիւնը: Յիսուս յաջողեցաւ այս ուղղութեամբ եւ Քրիստոս լրիւ յայտնուեցաւ իր մէջ: Ճիշդ ասոր համար կարելի է ըսել. «Յիսուս Քրիստոս»: Իսկ Քրիստոս մեր մէջ կը մնայ իբրեւ «Հունտ» եւ կը սպասէ որ «Հողը պարարտ» ըլլայ որ «ծաղկի» ու յայտնուի: «Պարարտ հողը» մարդուն Աստուածահաճոյ կենցաղն է, անձին կատարելութեան ուղիէն ընթանալն է եւ նաեւ «սուրբ սիրտ» կերտելն է: Այս ուղղութեամբ Յիսուս մեզի սերմնացանին առակը պատմած էր (տես «Աւետարանի Խորհուրդները - Բ - Յիսուսի առակները» գիրքի մէջ էջեր 89-93):

Ստեղծագործութեան մէջ ամէն ինչ իր ուրոյն բնոյթը ունի: Բոլոր անասունները ունին իրենց ուրոյն բնութիւնները եւ անոնք կարող չեն իրենց բնոյթը փոխել: Հետեւաբար բոլորն ալ կ'ապրին ըստ իրենց տրուած բնոյթին: Մարդը առանձնաշնորհեալ է, որով ան ունի կարողութիւնը դատելու, զատելու եւ նաեւ փոխելու իր բնոյթը: Մարդուն տրուած է երեք զանազան բնոյթներ ունենալու կարողութիւնը: Ասոնցմէ առաջինը անասնական բնոյթն է, որ տրուած է նաեւ բոլոր անասուններուն: Ըստ այս բնոյթին անասունը կ'ուտէ, կը խմէ, կը քնանայ, կը բազմանայ եւ իր հաճոյքը կը հետապնդէ: Ան նաեւ կ'ունենայ զգացումներ, որոնք ընդհանուր առմամբ եսասիրութենէ յառաջ կու գան: Ծննդոց Գիրքին մէջ գրուած է թէ «Աստուած մարդուն բոլոր անասուններուն վրայ իշխանութիւն տուաւ»: Մարդ կը կարծէ թէ ինք իրաւունք ունի խեղճ անասունները իր ուզածին պէս օգտագործել: Այդ համարին բուն իմաստը այն է, թէ

մարդ իր անասնական բնոյթին բոլոր արտայայտութիւններուն վրայ իշխանութիւն ունի, որով զանոնք զսպելու կարողութիւնն ունի: Ըստ մեր «Հաւատամք»-ին Յիսուս Քրիստոս միայն երկու բնոյթ ունէ՛ր՝ մարդկային եւ աստուածային: Յիսուս իր ունեցած իշխանութեամբ լրիւ անտեսած էր իր անասնական բնոյթը: Իր մէջ եսասիրութիւն գոյութիւն չունէր: Յիսուս կ'ապրէր ըստ իր մարդկային բնոյթին՝ սէրով լի, կարեկից, օգնող, ներողամիտ ..., իսկ Քրիստոսի յայտնութիւնը իր մէջ Անոր կու տար Աստուածային բնոյթը: Իսկ ընդհանուր մարդկութիւնը ո՞ր բնոյթովը կ'ապրի: Զախջախիչ մեծամասնութիւնը կ'ապրի ըստ իր անասնական բնոյթին, ան կ'ուտէ, կը խմէ, կը քնանայ, կը զուարճանայ, կը բազմանայ, կը յայտնաբերէ ժխտական զգացումներ՝ բարկութիւն, ազահութիւն, ատելութիւն ..., որոնք կը ծագին եսասիրութենէ: Անտարակոյս կան ոմանք, որոնք կ'ապրին ըստ իրենց մարդկային բնոյթին եւ կը յայտնաբերեն դրական զգացումներ եւ կը կերտեն առաքինութիւններ: Բայց ընհանուր առմամբ մարդ իր կեանքի ընթացքին անընդհատ կը ճօճի իր անասնական եւ մարդկային բնոյթներուն միջեւ: Մարդ նաեւ կարողութիւնը ունի, նման Յիսուսի, յայտնաբերել իր մէջ Քրիստոս եւ ապրիլ իրեն շնորհուած Աստուածային բնոյթով: Բայց այդ ուղղութեամբ ան ոչ մէկ ջանք կ'ընէ: Այս երեք բնութեան պատճառները հետեւեալներն են: Անոնք որոնք կ'ապրին ըստ իրենց անասնական բնոյթին, կը բաւականանան պարզապէս գոյատեւելով եւ զուարճանալով: Անոնց ամենէն մեծ թշնամին ծուլութիւնն է: Անոնք, որոնք կ'ապրին ըստ իրենց մարդկային բնոյթին, ծոյլ չեն, այլ մըջիւնի պէս չարաչար աշխատող, բայց կապուած աշխարհին, չեն կարողանար ձերբազատուիլ իրենց աշխարհիկ հետապնդումներէն եւ պար-

տականութիւններէն ու կ'ընկճուին անոնց «ծանրութեան» տակ: Անոնք, որոնք կը յաջողին իրենք զիրենք ձերբագատել բոլոր աշխարհիկ հետապնդումներէն, հետեւաբար կրնան կերտել «սուրբ սիրտ»՝ խորհուրդներէ եւ զգացումներէ սրբուած միտք, անոնք կը յաջողին իրենց շնորհուած Աստուածային բնոյթը յայտնաբերել: Անոնք ալ կը գործեն աշխարհի մէջ, բայց միայն այն ինչ որ անհրաժեշտ է եւ կապուած չեն ըլլար անոնց արդիւնքներուն:

Հին կտակարանին մէջ մարգարէները իրենց եղած յայտնութիւնները ժողովուրդին կը ներկայացնէին ըսելով. «Աստուած կ'ըսէ»: Իսկ Յիսուս, Իր մէջ Քրիստոս յայտնաբերած, ընդհանուր առմամբ չէ ըսած «Աստուած կ'ըսէ»: Ան երբեմն կը խօսէր իբրեւ մարդ եւ երբեմն ալ իբրեւ Քրիստոս՝ Աստուած, որ կը խօսէր Յիսուսի բերնով: Կան նաեւ մի քանի օրինակներ Աւետարաններուն մէջ, ուր Յիսուս Իր եւ Քրիստոսի միջեւ զատողութիւն կը դնէ: Յաջորդ երկու համարները ասոր ապացոյցներէն են.

«Իբրեւ լուսն Յիսուս, ասէ. Այն Հիւանդոս-
Թիւն չէ՛ ՚ի մահ այլ վասն փառացն Աստուծոյ.
Կի փառասո՛ր լիցի որդի Աստուծոյ այնմիկ»:
(Յովհաննոս ԺԷ:4)

«Այս Հիւանդութիւնը մահուան համար չէ՛ հապա Աստուծոյ փառքին համար, որպէսզի Աստուծոյ Որդին փառաւորուի անով»:

«Բայց դո՛ւ՛ մի կռիւնքի վարդապետի քի մի է յեր ոսոսցիչ... Եւ մի կռիւնքի ոսոսցիչ, քի ոսոսցիչ յեր Բրիստոսն է»:(Մարգէնոս ԻԳ: 8,10)
«բայց դուք Ռաբբի մի՛ կոչուիք՝ վասն զի ձեր Ուսուցիչը մէկ է՝ այսինքն Քրիստոս: ... Եւ դուք ուսուցիչներ մի՛ կոչուիք՝ վասն զի ձեր Ուսուցիչը մէկ է՝ այսինքն Քրիստոս»:

Վերելի առաջին համարին մէջի խօսքը Յիսուս ըսաւ երբ Ան Ղազարոսի հիւանդութեան լուրը առաւ: Ղազարոսի մահով եւ յարութեամբ Աստուծոյ փառքը՝ ամենակարող ըլլալը, պիտի յայտնուէր եւ Աստուծոյ փառքն ալ Որդւոյն՝ Քրիստոսի փառաւորութեան լուրը պիտի ըլլար: Որովհետեւ Ղազարոսի յարութիւնը Քրիստոսն էր որ պիտի շնորհէր: Յիսուս հեզ եւ խոնարհ անձ, արդեօք ինք որեւէ արարք մը պիտի գործէ՞ր որպէսզի ինք փառաւորուի: Չեմ կարծեր, որովհետեւ այդ կ'ըլլայ հպարտութիւն, որ մահացու մեղք մըն է: Յիսուսի ակնարկը Աստուծոյ Որդւոյն՝ Քրիստոսի փառքին համար է: Իսկ Յիսուս իրեն համար ըսած է.

«Կի Հէ՛ պ եմ եւ խոնարհ սրբի»: (Մատթէոս ԺԷ.29)

«Հեզ եմ եւ սիրտով խոնարհ»:

Վերելի երկրորդ համարին մէջ Յիսուս մեզի կը զգուշացնէ որպէսզի ոչ մենք մեզ ուսուցիչ համարենք եւ ոչ ալ ոեւէ ուրիշ անձ մը իբրեւ մեր հոգեկան ուսուցիչը ընդունինք: Հետաքրքրական մասը այն է, որ Յիսուս չ'ըսեր «ձեր ուսուցիչը մէկ է՝ այսինքն Ես եմ ձեր ուսուցիչը», այլ Ան կ'ըսէ. «Ձեր ուսուցիչը մէկ է՝ այսինքն Քրիստոս»: Այս խօսքով Յիսուս իր եւ Քրիստոսի մէջ զատողութիւն մը կը դնէ: Քրիստոս ամէն անհատի հոգին է եւ անհատին կու տայ զիտակցութիւն: Անհատին յայտնաբերած զիտակցութեան մակարդակին համաձայն ալ անհատը հասկացողութիւն կ'ունենայ: Երբ անհատը ինքզինք ընդունակ «անօթ» մը ընէ, ամէն պէտք եղած տեղեկութիւնը ինքնաբերաբար իրեն կը յայտնուի եւ ամենէն կարեւորը, ինք անոր մէջի թագուն իմաստները կը հասկնայ: Ամէն տեղեկութիւն իրեն կը յայտնուի որովհետեւ ամէն ինչ Քրիստոսն է՝ յայտնուած այդ զանազան ձեւերով: Բայց եթէ մարդ ինքզինք չէ պատրաստած, հոգ չէ թէ ինչեր կարդայ, կամ ինչ դասախօսութիւններ, կամ քարոզներ մտիկ

ընէ, ան միայն անոնց մակերեսային բառացի իմաստները կը հասկնայ եւ ոչ անոնց մէջ թաքնուած բուն դասերը: Այս դասերը անձին իր ներքին Քրիստոսն է, որ կը յայտնէ: Միթէ այս օրուայ բոլոր կրօնքներուն մարդոց կողմէ հասկացողութիւնները անոնց մակերեսային հասկացողութիւնները չե՞ն, որ տեղի կուտան կրօնական հալածանքներու եւ նոյնիսկ սպանութիւններու: Եթէ անոնք բոլորն ալ ըսուածին խորքը թափանցեն եւ իսկապէս հասկնան եւ սորվին անոնց տուած դասերը, պիտի տեսնեն, թէ բոլոր կրօնքները նոյն իմաստասիրութիւնները կը ներկայացնեն: Միթէ Աստուած մէկ չէ՞:

Վերելի նախաբանէն յետոյ նկատողութեան առնենք Յիսուս Քրիստոսի ներկայացուցած Աստուծոյ զանազան յատկութիւնները: Հետեւեալ չորս համարները նախաբանին մէջի Յիսուսի եւ Քրիստոսի միականութեան կամ զանազանութեան մասին գրուածին շարունակութիւնը կը ներկայացնեն:

«Ուրեմն դո՛ւ ես որդին Աստուծոյ: Եւ նա՛ ասէ

ցնոսա՛. Դո՛ւ՛ն ասէ՛ թէ ես եմ»: (Ղուկաս ԻԲ:70)

«Բոլորը ըսին. «Ուրեմն դուն Աստուծոյ Որդի՞ն ես»: Ինք ալ ըսաւ անոնց. «Դո՛ւք կ'ըսէք թէ ես եմ»»:

«Չանշի՛ ասա՛ց՝ եթէ Աստուծոյ որդի եմ»:

(Մարկոս ԻԷ:43)

«որովհետեւ ըսաւ. «Ես Աստուծոյ Որդի եմ»»:

«Ո՞չ յօրէնան յեր Գրեալ ես ասացի թէ աստուած է իցէ՛ն: Իսկ եթէ պնոսա աստուածա՛ս ասէ, աս որս Բանն Աստուծոյ եղէ, իսկ զոր Հայր սրբեաց՝ ես ասալեաց յաշխարհ դո՛ւն ասէ՛ թէ յայճոյե՛ս. զի ասացի՛ թէ որդի Աստուծոյ եմ»:

(Յովհաննուս Ժ:34-36)

«Միթէ՛ ձեր օրէնքին մէջ գրուած չէ՞: «Ես ըսի. Դուք աստուածներ էք»: Եթէ՛ աստուածներ կը կոչէ անոնք՝ որոնց տրուեցաւ Աստուծոյ խօսքը, ... Հապա՛ գայն՝ որ Հայրը սրբացուց եւ աշխարհ գրկեց, դուք ի՞նչպէս կ'ըսէք անոր. «Կը հայհոյես, որովհետեւ ըսի. Աստուծոյ Որդի եմ»:

«Ես եւ Հայր իմ մի էնկ» (Յովհաննոս Ժ:30)

«Ես ու Հայրը մէկ ենք»:

Եթէ՛ չորս Աւետարանները ուշադրութեամբ կարդանք պիտի տեսնենք թէ՛ Յիսուս զանազան առիթներով (82 անգամ) իրեն համար «մարդու որդի» ըսած է: Ուրիշներն են, որ Զինք Աստուծոյ որդի կոչած են: Յիսուս անոնց չէ հակասած, որովհետեւ բոլորս ալ Աստուծոյ «որդիներն» ենք: Ամէն անհատի հոգին Աստուծոյ Որդին՝ Քրիստոսն է: Բայց Յիսուս Քրիստոսի պարագային հարցը մեր պարագայէն շատ տարբեր է: Քրիստոս մեր մէջ ըլլալով հանդերձ մենք չենք արտօներ որ Ան յայտնուի: Իսկ Յիսուսի մէջ Քրիստոս լրիւ յայտնուած էր, ուրեմն Յիսուսի բերնով խօսածը. «Ես Աստուծոյ Որդին եմ»-ը պէտք չէ զարմանք պատճառէ: Վերեւի վերջին համարին մէջ ալ Յիսուսի բերնով Քրիստոս կը յայտարարէ, թէ Հայր Աստուած եւ Որդին՝ Քրիստոս մէկ են: Ընդհանուր ստեղծագործութիւնը Աստուծոյ Որդին՝ Աստուծոյ մարմինը՝ Աստուծոյ Փրփրփական երեւոյթն է: Եթէ՛ Քրիստոս ամէն ինչ է, ամէն անհատի ճշմարիտ էութիւնն է, որով զարմանք պէտք չէ պատճառէ որ Քրիստոս ըսած ըլլայ հետեւեալ համարին մէջի խօսքը:

«Ես աւա-ասիկ ես ընդ չե՛զ եմ պամենայն ասորս՝

մինչեւ՝ ի կարարաց աշխարհի»: (Մարգրէտոս ԻԲ:20)

«Եւ ահա՛ ամէն օր ես ձեզի հետ եմ՝ մինչեւ աշխարհի վախճանը»:

Այս գլխուն մէջի մնացեալ համարները առնուած են Յովհաննու Աւետարանէն: Անոնք կը ներկայացնեն Յիսուս Քրիստոսի կողմէ ըսուած Աստուծոյ բազմաթիւ յատկութիւնները, ինչպէս նաեւ ստեղծագործութեան նկատմամբ ալ որոշ հասկացողութիւն մը կու տան:

Հետեւեալ երեք համարները պատշաճ է միասին նկատողութեան առնել:

«Ե՛ս եմ ճանապարհն՝ եւ ճշմարտութիւնն է-

կեանք» : (Յովհաննոս ԺԴ:6)

«Ե՛ս եմ ճամբան՝ ճշմարտութիւնն ու կեանքը»:

«Ե՛ս եմ Հայն կեանք» : (Յովհաննոս 9:35)

«Ե՛ս եմ կեանքի հացը»:

«Ե՛ս եմ յարութիւնն է- կեանք» : (Յովհաննոս ԺԼ:25)

«Ե՛ս եմ յարութիւնն ու կեանքը»:

Այս երեք համարներուն առաջինին մէջ նկատողութեան առնուելիք երեք զատ տեղեկութիւններ՝ կէտեր կան: Անոնք են. «Ես եմ ճանապարհը», «Ես եմ ճշմարտութիւնը» եւ «Ես եմ կեանքը»: Նախ նկատողութեան առնենք այս երեքին երրորդը՝ «Ես եմ կեանքը», վերի երեք համարներուն երրորդին՝ «Ես եմ յարութիւնն եւ կեանքը»-ին հետ միասին, որով երկուքն ալ նոյն գաղափարը կը յայտնեն: Ասկէ պէտք է հասկնանք թէ ամէն ինչ որ կեանք ունի, ունի նաեւ Քրիստոս՝ իր մէջ: Մարդ արարած կը կարծէ թէ անզգամ նիւթը կեանք չունի: Այս հայեացքը սխալ է: Ստեղծագործութեան մէջ ամէն ինչ՝ ամէն բան որ գոյ է, կեանք ունի: Կեանքը կը բնորոշուի առանց արտաքին ուժի շարժելու կարողութեամբը: Այս հիման վրայ մարդ կ'ըսէ թէ գետնի քարը կեանք չունի, որովհետեւ ան անկարող է ինք իր ուժով տեղափոխուելու: Մարդ նկատողութեան չ'առնել անոր հիւլեներու շարժումները, որով ան անկարող է զանոնք տեսնել: Անտարակոյս քարին մէջ կեանքի յայտնութիւնը շատ ցած է: Ընդհանուր ստեղծագոր-

ծուլթեան մէջ ամէն ինչ կեանքը կը յայտնաբերէ զանազան մակարդակներով: Այս հիման վրայ, եթէ ամէն ինչ կեանք ունի եւ Քրիստոս կ'ըսէ «Ես եմ կեանքը», ամէն ինչ իր մէջ պէտք է Քրիստոսը ունենայ: Եթէ քայլ մը աւելի առաջ երթանք, կ'ըսենք թէ մենք կեանք ունինք, բայց մեր մարմնի ամէն մի բջիջն ալ իր ուրոյն կեանքը ունի եւ բջիջին մէջ ամէն հիւլէ ալ իր ուրոյն կեանքը ունի: Այս հիման վրայ կարելի է ըսել թէ ընդհանուր ստեղծագործութիւնը Քրիստոս կը ներկայացնէ եւ այդ բոլոր կարծեցեալ զանազանութիւնները միայն մէկ են՝ մէկ Քրիստոսի զանազան արտայայտութիւնները: Եթէ ամէն ինչ Քրիստոսի զանազան արտայայտութիւններն են միայն մէկ ճշմարտութիւն կայ ան ալ Քրիստոսն է, որ կը կոչենք Աստուածոյ Որդին, այսինքն Աստուծոյ զօրութեան յայտնութիւնը Ֆիզիքական ստեղծագործութեան մէջ: Այս ճշմարտութիւնը, վերելի առաջին համարին մէջ ի երկրորդ կէտն ալ՝ «Ես եմ ճշմարտութիւնը», որ Քրիստոսի իր խօսքն է, կը վաւերացնէ այդ իրողութիւնը: Ուրեմն եթէ միակ ճշմարտութիւնը Աստուած է, միւս բոլոր երեւոյթները պատրանքային պէտք է ըլլան, երազի մը նման: Իսկ եթէ բոլորս Քրիստոսի զանազան արտայայտութիւններն ենք, բոլորս ալ մէկ ենք: Ի՞նչպէս կրնանք բնութեան մէջ որեւէ նիւթի, բոյսի, անասունի կամ ուրիշ անձի դէմ վատ վարուիլ, վնասել, բարկանալ, դժուարութիւն տալ, ատել եւ նոյնիսկ մեռցնել: Որովհետեւ բոլորս ալ նոյն միականութեան՝ Քրիստոսի մաս եւ բաժինն ենք, ինչ որ կ'ընենք մենք մեզի կ'ընենք: Արդեօք պէտք է՞ զարմանանք թէ ինչու վատ պատահարներու կ'ենթարկուինք:

Կարելի է գտնուիլ անձեր, որոնք վերելի երեք համարներէն երրորդին հենելով, ուր գրուած է. «Ես եմ յարութիւնը», կը համարեն վերստին ծնունդ

ունենցած ըլլալ եւ փրկուած, կ'ըսեն թէ Քրիստոսի ակնարկը յաւիտենական կեանքին համար էր եւ ոչ մեր աշխարհիկ մարդկային կեանքին: Կեանքը մէկ է, զանազան կեանքեր գոյութիւն չունին, որովհետեւ Քրիստոս մէկ է: Յաւիտենականութիւնը ներկան է եւ ո՛չ անվերջ ժամանակ: Յաւիտենական կեանքն ալ պէտք է ներկային մէջ ըլլայ: Մարդ իր Ֆիզիքական կեանքը միայն ներկային մէջ կ'ապրի, բայց մտայնօրէն ան իր կեանքի 95%-ը կ'ապրի կամ անցեալի յուշերով կամ ալ ապագայի ցանկութիւններով: Երբ մարդ կը կարողանայ իր միտքը զսպել եւ միայն ներկային վրայ կեդրոնացնել այն ատեն ինք ալ կ'արժանանայ յաւիտենական կեանքին: Նման կեանք մը կը կարօտի աշխարհիկ հետապնդումներէ ձեռբազատուիլ: Աւելի պատշաճ է ըսել, անտեսել պատրանքը եւ կեդրոնանալ ճշմարտութեան վրայ, որ Քրիստոսն է: Տեսնել Քրիստոս ամէն անհատի, ամէն անասունի, ամէն բոյսի եւ ամէն ինչի մէջ եւ ըստ այնմ վարուելի բոլորին հետ: Ահա՛, աս է ճշմարիտ պաշտամունքը: Աս ալ մեզ կը բերէ առաջին համարին մէջի առաջին կէտին, որ է. «Ես եմ ճանապարհը»: Երբ անհատը կը յաջողի ամէն ինչի մէջ Քրիստոս տեսնել եւ ըստ այնմ վարուելի, ինք կ'արժանանայ յաւիտենական կեանքի: Այս հիման վրայ Քրիստոս կ'ըլլայ յաւիտենական կեանքի արժանանալու միջոցը՝ ճանապարհը: Շատեր կը խորհին թէ յաւիտենական կեանքը կարելի է միայն մահէ վերջ: Այս հայեացքն ալ սխալ է եւ կը հակասէ Յիսուս Քրիստոսի սորվեցուցածներուն: Մարդ կ'արող է յաւիտենական կեանքի արժանանալ իր ներկայ կեանքի ընթացքին: Ընդհանուր առմամբ մարդուն անհատականութիւնը կը «մեռնի» կ'անհետանայ անոր՝ մարմնին մահուան հետ: Բայց անոնք, որոնք արժանի են յաւիտենական կեանքի, անոնց անհատականութիւնը յարու-

Թիւն կ'առնէ մարմինն մահէն վերջ եւ ոչ թէ մարմինը ետ կու գայ: Մարդ իր մարմինը չէ, այլ զայն գործածողն է (տես այս գլխին Ե. գլուխը): Ճիշդ ասոր համար երրորդ համարին մէջ Քրիստոս նաեւ ըսած է. «Ես եմ յարութիւնը»: Ուրեմն Քրիստոս ըլլալով «ճանապարհը» կ'ըլլայ նաեւ «յարութիւնը», այսինքն յարութեան ճանապարհը:

Այս երեք համարներուն երկրորդին մէջ Քրիստոս նաեւ ըսած է. «Ես եմ կեանքի հացը»: Այս արտայայտութիւնը կարելի է երկու զատ կերպով հասկնալ: Ասոնց առաջինը կը կեդրոնանայ այն իրողութեան վրայ որ ամէն ինչ Քրիստոսի մէկ արտայայտութիւնն է: Ուրեմն մարդ իր մարմինն առողջութիւնը ապահովելու եւ կեանքը շարունակելու համար պարտ է «հաց» ուտել: Այդ հացն ալ Քրիստոսի մէկ արտայայտութիւնն է: Հետեւաբար «Ես եմ կեանքի հացը» խօսքը ճշմարտութիւն մըն է: Աւելի պատշաճ պիտի ըլլար նկատողութեան առնել այն ճշմարտութիւնը թէ Քրիստոս Աստուծոյ զօրութեան՝ Ս. Հոգիի Ֆիզիքական արտայայտութիւնն է: Աւետարանին մէջ այլուր Յիսուս ըսած է. «Մարդ միայն հացով չ'ապրիր, այլ Աստուծոյ խօսքով»: Աստուծոյ խօսքը Ս. Հոգիի զօրութիւնն է. Յովհաննու Աւետարանին առաջին համարին մէջի «Բան»-ն է: Յիսուս քառասուն օր անապատին մէջ Ս. Հոգիի զօրութեամբ ապրեցաւ, առանց հացի եւ ջուրի: Ամէն մարդ, ամէն կեանք միայն Ս. Հոգիի զօրութեամբ է, որ կ'ապրի: Որովհետեւ մարդ չ'արածներ որ իր գիտակցութեան մակարդակը բարձրանայ եւ կ'արողանայ Ս. Հոգիի զօրութենէն ուղղակի օգտուել, ան պէտք ունի միջնորդներու: Առաջին միջնորդը արեւն է, որ Ս. Հոգիի զօրութիւնը կը փոխէ լոյսի զօրութեան: Երկրորդ միջնորդն ալ բոյսերն են, որ արեւին սփռած զօրութիւնը նիւթի կը փոխեն, այսինքն քիմիական

զօրութեան: Մարդն ալ այդ զօրութենէն օգտուելու համար կամ բոյսը կ'ուտէ, կամ ալ երրորդ միջնորդի մը՝ անասունին միսը կ'ուտէ: Անասունն ալ բոյսը ուտելով այդ զօրութիւնը կ'առնէ եւ մարդուն կը փոխանցէ: Իսկ երբ անհատը Յիսուսի նման կը յաջողի Քրիստոս իր մէջ յայտնաբերել, ինք կը կարողանայ շիտակ Ս. Հոգիի զօրութենէն օգտուիլ: Ս. Հոգիի զօրութիւնն ալ մեզի կու գայ մեր հոգիին՝ Քրիստոսի միջոցաւ, որովհետեւ Ան Ս. Հոգիի զօրութեան մաս կը կազմէ: Այս հիման վրայ Քրիստոս ըսած է. «Ես եմ կեանքի հացը»:

Հետեւեալ համարը կը ներկայացնէ Քրիստոսի կարեւոր յատկութիւններէն մին:

«Ե՛ս եմ լո՛յս աշխարհի»: (Յովհաննէս Ը:12)

«Ե՛ս եմ աշխարհի լոյսը»:

Այս համարին մէջ խնդրոյ առարկան «լոյս»-ն է: Լոյսը բնագիտութեան մէջ ելեկտրամագնիսական զօրութեան շողացում մըն է, որ իր թրթռացումի յաճախականութեան համաձայն զանազան յատկութիւններ կ'ունենայ: Այն որ «տեսանելի լոյս» կը կոչենք, այդ ամբողջութեան փոքր մէկ մասն է: Լոյսը՝ ինքը, անտեսանելի է, բայց լոյսին ցոլացումը ամէն ինչ տեսանելի կ'ընէ: Կարելի է շատեր այս իրողութիւնը զարմանալի եւ անհաւատալի գտնեն: Ասոր փաստը կը կայանայ այն իրողութեան մէջ, թէ երբ գիշերը «երկինք» նայինք, լոյսը ցոլացնող «աստղեր»-էն եւ լուսինէն զատ ամէն ինչ սեւ կը տեսնենք, հակառակ որ արեւին լոյսը ամենուրէք կը շողայ: Այս հիման վրայ, կրնանք ըսել, թէ Քրիստոս ստեղծագործութեան մէջ ամէն ինչ է, հետեւաբար, է նաեւ բնագիտութեան լոյսը: Այս համարին մէջ Քրիստոսի ըսածին համաձայն Քրիստոս ամէն

ինչ մեզի տեսանելի կ'ընէ: Բայց այս համարին բուն իմաստը ատիկա չէ, այլ անոր փոխաբերական իմաստն է: Եթէ այս համարին շարունակութիւնն ալ կարդանք, պիտի տեսնենք թէ անոր փոխաբերական իմաստը ակելի ճիշդ է քան թէ անոր բառացի իմաստը: Ինչպէս լոյսը ինք տեսանելի չէ բայց ամէն ինչ տեսանելի կ'ընէ, նմանապէս մարդուն գիտակցութիւնն (consciousness) ալ չենք գիտեր թէ ուրկէ կու գայ, բայց այդ գիտակցութիւնն է, որ մեզ ամէն ինչի գիտակից (aware) կ'ընէ: Մարդ կը կարծէ թէ գիտակցութիւնը ուղեղային յատկութիւն մըն է, բայց մինչեւ այսօր չեն հասկցած անոր ակը: Ճիշդ է թէ առողջ ուղեղ մը անհրաժեշտ է գիտակցութիւն ունենալու համար: Ինչպէս նաեւ «առողջ» ձայնասփիւռ մը անհրաժեշտ է սփռուած լուրերը մտիկ ընելու համար, բայց առանց ռատիոկայանէն սփռուած տեղեկութեան ձայնասփիւռը ինք ոչինչ տեղեկութիւն կամ երաժշտութիւն կրնայ ձայնասփռել, նմանապէս առանց ուղեղի կարելի չէ գիտակցութիւն յայտնաբերել: Բայց գիտակցութիւնը ուղեղէն չէ որ յառաջ կու գայ, այլ ուղեղը զայն միայն կը յայտնաբերէ: Ընդհանուր տիեզերքի մէջ միայն մէկ գիտակցութիւն կայ, ան ալ Աստուծոյ գիտակցութիւնն է: Ստեղծագործութեան մէջ ամէն ինչ նոյն գիտակցութիւնն է, որ կը յայտնաբերէ զանազան մակարդակներով: Նոյնիսկ անզգամ նիւթը գիտակցութիւն ունի, բայց շատ ցած մակարդակով: Ելեկտրոնները գիտեն կորիզին շուրջը դառնալ: Մարդուն ուղեղն ալ այդ նոյն գիտակցութիւնն է, որ կը յայտնաբերէ: Բայց դժբախտաբար մարդ տակաւին չէ սկսած իր ուղեղը պատշաճօրէն գործածել: Մարդուն ուղեղը Քրիստոսի անհուն գիտակցութիւնը յայտնաբերելու կարողութիւնը ունի, բայց մարդ իր ուղեղը անպէտ խորհուրդ ու զգացումներով միշտ զբաղ կը պահէ եւ չ'արտօներ որ ան

կարողանայ բարձր գիտակցութիւն յայտնաբերել: Ան կը գործէ տկար «ձայնասփիւռի» մը նման, քան թէ ուժգինի մը նման: Որովհետեւ մեր յայտնաբերած գիտակցութիւնը Աստուծոյ գիտակցութիւնն է, պատշաճ է նաեւ ըսել թէ Աստուած ամենագէտ է, որովհետեւ ինչ որ մենք գիտենք Աստուած ալ գիտէ:

Հետեւեալ համարին մէջ ինը Յիսուս իր աշակերտներուն ըսած է.

«Դուք 'ի ներշնչութեամբ ասորի եկ, եւ ես՝ 'ի վերջնապէս անորի եմ: Դուք՝ յաշխարհէ՛ ասորի եկ, ես՝ շէ՛մ յայսմ աշխարհէ»: (Յովհաննոս Լ: 23)
«Դուք վարէն էք, ես վերէն եմ. դուք այս աշխարհէն էք, ես այս աշխարհէն չեմ»:

Յիսուս այս խօսքէն անմիջապէս առաջ իր աշակերտներուն ըսած էր, թէ անոնք չեն կրնար գալ ուր որ ինք պիտի երթայ: Յիսուս իր մէջ լրիւ յայտնաբերած ըլլալով Քրիստոս, ինք պատրաստ էր Աստուծոյ միանալու եւ Անոր մէջ լուծուելու: Աշակերտները աշխարհին կապուած ըլլալով, կարող չէին Քրիստոս իրենց մէջ յայտնաբերել, հետեւաբար արժանի չէին Աստուծոյ հետ մէկ ըլլալու: Աշխարհին կապուածութիւնը շեղուած է երկու յստակ բառերով. «վարէն» եւ «աշխարհէն էք»: Իսկ Յիսուս աշխարհի շրջանցիչ հետապնդումներէ լրիւ ձերբազատուած ըլլալը մատնանշելու համար օգտագործած է հետեւեալ բառերը. «վերէն» եւ «աշխարհէն չեմ»: Ճիշդ ասոր համար, երբ անձ մը լրջօրէն կը հետապնդէ հոգեւոր զարգացում, միշտ կը թելադրուի որ ան ինքզինք ձերբազատէ աշխարհիկ հետապնդումներէ: Այս էր վանքերուն գոյութեան պատճառը, որպէսզի վանականներ աշխարհէն հեռու, կարողանան կեդրոնանալ Աստուծոյ եւ

իրենց հոգեւոր կեանքի զարգացման վրայ: Ճշմարիտ ձերբազատումը Փիզիքականը չէ այլ մտայինը: Մարդ աշխարհի մէջ ապրելով եւ աշխարհիկ բոլոր պարտականութիւնները լաւագոյնս կատարելով հանդերձ, առանց անոնց արդիւնքներուն կապուելու, կրնայ ինքզինք ձերբազատել անոնց արդիւնքներէն: Անձ մը կրնայ լերան գագաթը մեկուսանալ, բայց միտքը կրնայ հազարումէկ խորհուրդներով զբաղ ըլլալ: Ճիշդ հակառակը, մարդ կրնայ շուկայի գործունէութեան մէջ ըլլալ, սակայն մտայնօրէն մեկուսացուիլ՝ աշխարհէն ձերբազատուիլ: Յիսուս աշխարհի մէջ գործեց բայց անոր կապուած չէր:

Այս հետեւեալ համարը կը փաստէ Յիսուս Քրիստոսի երկու՝ թէ՛ մարդկային եւ թէ՛ Աստուածային բնոյթ ունենալը:

«Ես եմ որ վկայեմ վասն իմ. եւ վկայե վասն իմ

որ առաջեացն պիտ չայր»: (Յովհաննոս Ը:18)

«Ես եմ՝ որ կը վկայեմ իմ մասին. ու Հայրն ալ՝ որ զրկեց զիս կը վկայէ իմ մասին»:

Ինչպէս նախորդ էջերուն մէջ գրուած էր, մարդ արարած կարողութիւնը ունի յայտնաբերելու երեք զանազան բնոյթներ: Աստուած մարդը ստեղծեց մարդկային բնոյթով: Որովհետեւ ստեղծագործութիւնը յառաջացած է բարեշրջման զարգացումով, մարդ նաեւ իր մէջ ունի անասնական բնոյթ: Աստուած մարդուն տուած է կարողութիւնը իր մէջ յայտնաբերելու նաեւ Աստուածային բնոյթը: Այս առաւելութիւնը անասուններուն չէ տրուած: Ընդհանուր առմամբ մարդոց կենցաղը կը համապատասխանէ իրենց մարդկային եւ անասնական բնոյթներուն: Անոնք որոնք աւելի իրենց «Ես»-երը կը «պաշտեն», կը գործեն գլխաւորաբար ըստ իրենց անասնական բնոյթին: Մարդկային բնոյթը ան-

հատին կու տայ դրական առաքինութիւններ եւ եսասիրութեան տեղ այլասիրութիւն: Մարդ ընդհանրապէս կը ձօճի իր մարդկային եւ իր անասնական բնոյթներուն միջեւ: Անկարելի է մարդուն համար իր Աստուածային բնոյթը յայտնաբերել առանց իր անասնական բնոյթը ամբողջովին անտեսելու: Ճիշդ ասոր համար Յիսուս Քրիստոս ըսած էր. «Մարդ երկու տիրոջ չի կրնար ծառայել»: Անհատին մարդկային բնոյթը կամ կը յարի դէպի իր անասնական բնոյթը՝ դէպի իր «Ես»-ը կամ կը յարի դէպի իր ներքին Քրիստոսի, որ կարող է իրեն պարզեւել Աստուածային բնոյթ:

Մարդու Որդին Յիսուս, Քրիստոսը իր մէջ լրիւ յայտնաբերած ըլլալով, անձնապէս փորձառութիւնը ունեցաւ Աստուծոյ, ամէն ինչի միականութեան եւ Աստուածային երանութեան: Յիսուս իր ունեցած այդ փորձառութիւնն էր որուն մասին կը վկայէր երբ Ան ըսաւ. «Ե՛ս եմ՝ որ կը վկայեմ իմ մասիս»: Բայց որովհետեւ Քրիստոս՝ Աստուած Յիսուսի մէջ լրիւ յայտնուած էր, եւ այլուր Քրիստոս յայտնած էր իր եւ Հայր Աստուծոյ մէկ ըլլալը.

«Ես եւ Հայր իմ մի ենք» (Յովհաննոս Ժ:30)

«Ես ու Հայրը մէկ ենք»:

Քրիստոս նաեւ կը վկայէ իր Յայտնութիւնը Յիսուսի մէջ, երբ Ան կ'ըսէ. «Հայրն ալ՝ որ զրկեց զիս կը վկայէ իմ մասիս»: Ըստ օրէնքի, դատելու ու փաստելու համար երկու վկաներ պէտք է: Այս համարին մէջ Յիսուս Քրիստոս կը ներկայացնէ երկու վկաներ մին Յիսուս՝ մարդու Որդին իսկ երկրորդը Քրիստոս՝ Աստուծոյ որդին, որ յայտնուած է Յիսուսի մէջ: Աս է փաստը իր երկու բնոյթներուն՝ մարդկային եւ Աստուածային: Յիսուս իր մէջ լրիւ անտեսած է անասնական բնոյթը: Պէտք չէ՞ որ մենք ալ նոյնը ընենք եւ մեր վարդապետին նման ըլլանք: Շատ դիւրին է

ըսել: «Կը հաւատամ», բայց շատ դժուար է «Ես»-էն ձերբազատուիլ:

Պատշաճ է հետեւեալ երեք համարները միասին նկատողութեան առնել:

«Ես եմ Հոգիւն ինչ»: (Յովհաննոս Ժ:14)

«Ես եմ բարի հովիւր»:

«Ես եմ դո՛ւն ոչխարաց»: (Յովհաննոս Ժ:7)

«Ես եմ ոչխարներուն դուռը»:

«Ես եմ դո՛ւն, ընդ իս թէ ո՛վ մտնիցէ,

կեցցէ՛. մտցէ, եւ ելցէ, եւ ճարա՛կ Գրցէ»:

(Յովհաննոս Ժ:9)

«Ես եմ դուռը. եթէ մէկը ներս մտնէ ինձմէ՛, պիտի փրկուի. պիտի մտնէ ու ելլէ, եւ արօտ գտնէ»:

Հովիւին պարտականութիւնը ոչխարները դէպի ապահով եւ հասուն ու առատ խոտ ունեցող արօտներ առաջնորդել է, որպէսզի ոչխարները պատշաճ կերպով գոհանան ու կշտանան: Անտարակոյս, Յիսուս Քրիստոս թէ՛ «հովիւ» թէ՛ ալ «ոչխարներ» բառերը օգտագործած է վերացական իմաստներով: «Հովիւ»-ին իմաստը պարզ է եւ կը ներկայացնէ «Տէր»-ը եւ «առաջնորդ»-ը: Իսկ «արօտ»ն ալ կը ներկայացնէ յաւիտենական կեանքը, որ մարդուն կու տայ գոհունակութիւն եւ երանութիւն մը, որ այս աշխարհը կարող չէ տալ: Իսկ «ոչխարներն ալ կը ներկայացնեն համայն մարդկութիւնը: Ուրեմն, ըստ վերեւի առաջին համարին Քրիստոս մեր «հովիւ»-ն է՝ մեր Տէրը եւ մեր առաջնորդը, որ մեզ կ'առաջնորդէ դէպի յաւիտենական կեանք: Երկրորդ եւ երրորդ համարներուն մէջ Քրիստոս նաեւ կը յայտարարէ, թէ ինքն է «դուռը», ուրկէ ոչխարները պէտք է մտնեն ու ելլեն: Այս խօսքով Յիսուս Քրիստոս կը շեշտէ կարեւորութիւնը յարելու դէպի մեր ներքին Քրիստոսին եւ ոչ՝ մեր «Ես»-ին: Երբ մարդ կը յարի դէպի իր

«Ես»-ը, ան կը յարի դէպի «սատանային» եւ անկարող կ'ըլլայ գտնել «արօտ»-ը՝ յաւիտենական կեանքը, կամ աւելի ճիշտ պիտի ըլլար ըսել արժանանալ յաւիտենական կեանքին, քանի որ ան դժոխքին դռնէն ներս մտած կ'ըլլայ: Ի՞նչպէս ներս մտնել «դռնէն»՝ Քրիստոսէն: Աս կը նշանակէ լուծուիլ՝ մէկ ըլլալ Քրիստոսի հետ: Միայն այն ատեն մարդ կը կարողանայ ըսել թէ Քրիստոսի մէջ է: Քրիստոսի հետ մէկ ըլլալու համար անձը պարտ է իր մէջ Քրիստոս յայտնաբերել: Աս ալ կը կարօտի սէրի, պաշտամունքի, հաւատքի, աղօթքի, յարատեւութեան, ինչպէս նաեւ ձերբազատում աշխարհիկ հետապնդումներէ եւ նամանաւանդ անձին իր «Ես»-էն: Այս վերջին մասը կը ներկայացնէ նաեւ Յիսուս Քրիստոսի սորվեցուցած կատարելութեան ուղին, որ ամփոփումն է Քրիստոսի բոլոր սորվեցուցածներուն: Ինչպէս ոչխարները կը հնազանդին իրենց հովիւին, մեզի ալ կը պարտի հնազանդիլ Քրիստոսի բոլոր սորվեցուցածներուն եւ զանոնք կիրարկել մեր կեանքի ընթացքին: Ինչպէս այլուր Յիսուս ըսած է. «ոեւէ մէկը ուսուցիչ մի կոչէք, ձեր ուսուցիչը Քրիստոսն է», ուրեմն մեր ճշմարիտ ուսուցիչը պէտք է ասդին ու անդին փնտռենք, քանի որ Ան մեր ներսիդին է՝ մեր ճշմարիտ էութիւնն է: Մեզի կը պարտի միայն այս իրողութեան անդրադառնալ եւ այդ ներքին լուռ ձայնին մտիկ ընել: Կարելի է՞ այդ լուռ ձայնը իմանալ երբ մտային անպէտ աղմուկները չեն լուսած՝ բոլոր խորհուրդ եւ զգացումները չեն դադրած, որպէսզի անձը կարենայ «սուրբ սիրտ» կերտել:

Յաջորդ երկու համարները պատշաճ է միասին նկատողութեան առնել: Համարները կարդալէ յետոյ, մեկնաբանութիւնը կարդալէ առաջ, կարեւոր է մէկ կամ

երկու վայրկեան մտածել թէ ձեր կեանքին մէջ ունեցած էք որեւէ փորձառութիւն, որու հետեւանք կարողանայիք ըսել. «ես ձեր մէջն եմ եւ դուք ալ իմ մէջս»: Եթէ ձեր պատասխանը «ոչ» ըլլայ պիտի զարմանաք երբ շարունակէք կարդալ:

«Ես՝ ի նայր՝ եւ նայր յիս է»: (Յովհաննոս՝ ԺԴ:10)

«Ես Հօրը մէջն եմ, ու Հայրը իմ մէջս է»:

«Ես՝ ի նոր իմոսմ, եւ դուք՝ յիս, եւ ես՝ ի յեզ»: (Յովհաննոս՝ ԺԴ:20)

«Ես իմ Հօրս մէջ եմ, ու դուք՝ իմ մէջս, ես ալ՝ ձեր մէջ»:

Ինչպէս նախորդ էջերուն մէջ մի քանի անգամ շեշտուած է, ընդհանուր ստեղծագործութիւնը Հայր Աստուծոյ զօրութեան՝ Ս. Հոգիի Ֆիզիքական արտայայտութիւնն է: Այս հիման վրայ ստեղծագործութիւնը Աստուծոյ մարմինն է՝ Աստուծոյ Որդին՝ Քրիստոսն է: Ճիշտ ասոր համար Քրիստոս ըսած է. «Ես եւ Հայր իմ մէկ ենք»: Նաեւ կ'ըսենք թէ ամէն անհատի հոգին իր մէջ Քրիստոսի ներկայութիւնն է, որ իրեն թէ՛ կեանք եւ թէ՛ գիտակցութիւն կու տայ: Քրիստոս նաեւ ըսած է. «Ես եմ ճշմարտութիւնը»: Ուրեմն միայն ճշմարտութիւնը Աստուածն է: Եթէ Քրիստոսի այս ըսածը ճիշդ է, թէ միակ ճշմարտութիւնը Աստուած է, ուրեմն ի՞նչ են մեր տեսած, շօշափած, իմացած, հոտոտած, եւ համտեսած բոլոր զանազանութիւնները: Անոնք կամ Աստուծոյ՝ Քրիստոսի զանազան արտայայտութիւններն են, հետեւաբար միայն այդ ձեւով ճշմարտութեան մաս կը կազմեն, կամ ալ ճշմարտութիւն մը չեն, այլ միայն պատրանքային են, այսինքն երազ են:

Ամէն անհատ գիշերը քունի ատեն երազ տեսնելու փորձառութիւնը ունեցած է: Ամէն անձ առանց բացառութեան ինք իր երազին մէջ ներկայ է: Ներկայ ըլլալով հանդերձ երազողը իր երազին մէջ չի տեսնուիր, բայց

հոն գտնուողներուն բոլորին խորհուրդներէն տեղեակ է եւ գիտէ ամէն ինչ որ կը պատահի երազին մէջ: Ենթադրենք թէ դուք ձեր երազին մէջ խնճոքքի մը կը մասնակցիք եւ սրահը բազմաթիւ անձերով լեցուն է: Որքան որ դուք ձեզ հոն չէք տեսներ սրահին մէջ բոլոր անցուդարձէն տեղեակ էք: Զեզի հետ նոյն սեղանը նստող անձի մը հետ երբ կը խօսիք եւ եթէ անդրադառնաք թէ այս բոլորը երազ մըն է, եւ ոչ ճշմարտութիւն, ձեզի համար կարելի պիտի ըլլար ըսել. «ես ձեր մէջ եմ եւ դուք ալ իմ մէջ»: Ընդհանուր սրահը իր մէջի բազմութեամբ բոլորն ալ միայն ու միայն ձեր մտքին մէջն է, հետեւաբար «դուք իմ մէջս էք» ըսելը ճիշդ պիտի ըլլար: Միանգամայն դուք ալ երազին մէջն էք եւ ամէն մի անհատին գիտակցութիւնը միայն ու միայն ձեր գիտակցութիւնն է եւ այդ բոլորը կենդանացնողը դուք էք: Հետեւաբար նաեւ ճիշդ պիտի ըլլար ըսել. «ես ձեր մէջն եմ»: Շատեր պիտի ըսեն. «լաւ բայց գիտենք թէ այդ միայն երազ մըն է եւ ճշմարտութիւն չէ, որովհետեւ երբ քունէն արթննանք երազն ալ կ'անհետանայ, այս աշխարհը ճշմարտութիւն մըն է եւ միշտ գոյութիւն ունի եւ չանհետանար»: Անգամ մը եւս ենթադրենք թէ անտառի մը մէջ ձեզ հետապնդող վագրէ մը վագելով կը փախչիք: Ճամբան մէկէն կը վերջանայ անդունդի մը առջեւ եւ վարը գետ մը կը տեսնուի: Ետ կը նայիք եւ մօտեցող վագրը կը տեսնեք: Կ'որոչէք գետ ցատկել: Այդ միջոցին անկողինէն վար կ'իյնաք եւ կ'արթննաք: Զեր շնչառութիւնը հեւիհեւ է, սիրտը արագ կը զարնէ, բաբախումը զգալի է եւ սաւանները քրտինքէն թրջած: Եթէ ձեր հաւատացածին պէս այդ միայն երազ մըն էր եւ ճշմարտութիւն մը չէր, ուրեմն ինչո՞ւ նման Ֆիզիքական հակազդեցութիւն մը: Շատ հաւանական է որ պատասխանէք. «երազին մէջ կարծեցի թէ իսկական էր, բայց միայն երազ մըն էր»:

Բայց ե՞րբ հասկցաք թէ երազ մըն էր: Միայն ու միայն երբ արթնցաք: Արդեօք կարելի է՞, որ այս աշխարհիկ կեանքը որ կ'ապրինք, նաեւ երազ մը ըլլայ եւ մենք ալ ըլլալով երազին մէջ զայն ճշմարտութիւն կարծենք: Այս կեանքին երազ ըլլալը պիտի հասկնանք, երբ այդ քունէն արթննանք: Այդ արթնութիւնը Քրիստոսի մեզի շնորհած ներկայ գիտակցութեան մակարդակէն աւելի բարձր գիտակցութեան մակարդակ մըն է, որուն միջոցաւ պիտի կարողանանք ճշմարտութիւնը՝ ամէն ինչի միականութիւնը տեսնել եւ զայն ճանչնալ որպէս երազողը Քրիստոս: Երազ մը ի՞նչպէս վերջ կը գտնէ: Երկու ձեւով: մին խորունկ քունի մէջ անցնելով, իսկ միւսն ալ քունէն արթննալով: Երբ մեր կեանքը երազողը՝ մեր ներքին Քրիստոս «խորունկ քունի» անցնի, իր երազը՝ մեր կեանքն ալ վերջ կը գտնէ: Մենք զայն մահ կը կոչենք: Բայց եթէ մեր կեանքը երազողը՝ ներքին Քրիստոս քունէն արթննայ, մենք ալ երազողը կը տեսնենք: Ինչպէս վերեւ գրուած է, երազողը իր երազին մէջ չի տեսնուիր: Երազողը տեսնել կարելի է միայն երբ քունէն արթննանք: Քունէն արթնցած կ'ըլլանք երբ երազողը՝ Քրիստոս կը տեսնենք: Քրիստոս «տեսնել» միայն կարելի է, երբ Քրիստոս կը յայտնուի մեր մէջ: Ինչպէս երբ քունէն արթննանք կ'անդրադառնանք թէ մենք անկողինին մէջ քնացողն ենք, նմանապէս Քրիստոսի մեր մէջ յայտնութիւնն ալ պարզապէս անդրադարձ մըն է, թէ մենք իր մէկ արտայայտութիւնն ենք եւ Քրիստոս մեզմէ զատ չուրիւն մը չէ: Նաեւ պէտք չէ մոռնալ թէ այսօր բնագիտութիւնը փաստած է թէ ժամանակը յարաբերական է: Երբ գիշերը կ'երազենք եւ մեր երազին մէջ օրեր կամ ամիսներ կ'ապրինք, բժիշկները, որ ուղեղային ելեկտրական շողացումները կ'արձանագրեն, մեզի կ'ըսեն թէ երազը միայն երկու վայրկեան տեւած է:

Հետեւաբար այն ինչ որ մեր այս աշխարհիկ կեանքը, որ կը նկատենք մօտաւորապէս 80 տարուայ տեւողութիւն, Աստուծոյ համար միայն ակնթարթ մըն է:

Այս հիման վրայ, Յիսուս Քրիստոսի, վերի այդ երկու համարներուն մէջ իր խօսքերով, մեզի սորվեցուցածը ջանանք հասկնալ: Երբ Քրիստոս կ'ըսէ. «Ես Հօրս մէջ եմ եւ Հայրս ալ իմ մէջ», ակնարկութիւնը ընդհանուր ստեղծագործութեան համար է: Ընդհանուր ստեղծագործութիւնը Հայր Աստուծոյ երազն է: Ընդհանուր ստեղծագործութիւնը Աստուծոյ Որդին՝ Քրիստոսն է: Հետեւաբար Քրիստոս Հայր Աստուծոյ մէջն է, միանգամայն Հայր Աստուած ալ իր երազին մէջ ամենուրեք է: Իսկ Քրիստոսի յաջորդ խօսքը, որ իր աշակերտներուն ուղղած է. «Ես ձեր մէջն եմ եւ դուք ալ իմ մէջ», կ'ակնարկէ թէ ամէն անհատի կեանքը իր ներքին Քրիստոսի՝ իր Հոգիին երազն է եւ Քրիստոս ամէն անձի հոգին է: Քանի որ մենք Քրիստոսի երազին մէջն ենք նաեւ պէտք է իր մէջը ըլլանք, որովհետեւ երազը երազողին միտքին մէջ կ'ըլլայ: Յիսուս Քրիստոս մեզի ի՞նչ սորվեցուց: Երազէն արթննալ եւ երազողը՝ ճշմարտութիւնը տեսնել: Ամէն մարդ իր փորձառութեան մէջ շատ լաւ գիտէ թէ ամէն անգամ, որ իր գիտակցութեան մակարդակը կը փոխուի, իր «ճշմարտութիւն»-ն ալ կը փոխուի: Խորունկ քունի մէջ մարդ ոչինչէ տեղեակ է, կարելի է ըսել ինք աշխարհին մեռած է: Ան ոչ զգացում ունի եւ ոչ ալ որեւէ խորհուրդ: Ան ոչ թէ միայն աշխարհէն գիտակից չէ, այլ ան նոյնիսկ իր գոյութենէն գիտակից չէ: Երբ ան քիչ մը աւելի բարձր գիտակցութեան հասնի, ինք կը յօրինէ՝ կը ստեղծէ իր ուրոյն աշխարհը, որ ծագում կ'առնէ իր ենթագիտակցութենէն: Ինք իր ստեղծած այդ երազը ճշմարտութիւն կը կարծէ այնքան ատեն որ երազը կը շարունակուի: Երբ իր գիտակցութեան

մակարդակը աւելի կը բարձրանայ, այն ինչ որ մենք արթուն գիտակցութեան մակարդակ կը կոչենք, իր երագին մէջի յօրինուած «աշխարհ»-ը կ'անհետանայ եւ անոր տեղ ինք կը գիտակցի այս մեր ներկայ կեանքին եւ կը համարէ թէ աս է ճշմարտութիւնը: Յայտնի է թէ ամէն գիտակցութեան մակարդակի փոփոխութեան ճշմարտութիւնն ալ ըստ այնմ կը փոխուի: Իսկ եթէ ան կարողանայ Յիսուս Քրիստոսի սորվեցուցածները կիրարկել եւ իր գիտակցութեան մակարդակը շատ աւելի բարձրացնել, այս անքամ ինք պիտի անտեսէ այս մեր աշխարհիկ կեանքը, զայն նկատելով երագ մը եւ ճշմարտութիւնը պիտի տեսնէ, այն՝ ինչ որ Ան է: Եւ ասա աս է փրկութիւնը:

Հետեւեալ երկու համարները կարծէք թէ նախորդ մեկնաբանութեան շարունակութիւնը ըլլային եւ հոն տրուած մեկնաբանութեան ալ վաւերացումը:

«Ե՛ս եմ ո՛րքն ճշմարտի՛ր՝ եւ Հայր իմ մշակէ՛»:
(Յովհաննոս ժե:1)

«Ե՛ս եմ ճշմարիտ որթատունկը, եւ իմ Հայրս՝ մշակն է»:

«Ե՛ս եմ որք՝ եւ դու՛ն ո՛րոս որ Հասարակեալ է յիս՝ եւ ես ՚ի նա, նա՛ թերե պարտ յոյժ. պի առանց իմ ո՛չինչ կարելի առնել»:
(Յովհաննոս ժե:5)

«Ես որթատունկն եմ, եւ դուք ճիւղերն էք. ան որ իմ մէջս կը մնայ, ու ես՝ անոր մէջ, անիկա՛ շատ պտուղ պիտի բերէ, որովհետեւ առանց ինծի ոչինչ կրնաք ընել»:

Այս երկու համարներուն մէջ Քրիստոս որթատունկի օրինակը փոխաբերաբար կ'օգտագործէ: Առաջին համարին մէջ, երբ Ան կ'ըսէ. «Ես եմ որթատունկը», Ան կը յայտնէ թէ որթատունկը Ջինք՝ Քրիստոս կը ներկայացնէ: Որովհետեւ Քրիստոս նաեւ ընդհանուր ստեղ-

ծագործութիւնն է, ուրեմն որթատունկն ալ ընդհանուր ստեղծագործութիւնը կը ներկայացնէ: Նոյն համարին երկրորդ մասին մէջ Ան կ'ըսէ. «Եւ իմ Հայրս մշակն է»: Այս խօսքով Քրիստոս կը յայտնէ թէ ընդհանուր ստեղծագործութիւնը խնամողը Հայր Աստուած է: Միթէ Փրկիչքական ստեղծագործութիւնը Հայր Աստուծմէ բղխող զօրութեամբ՝ Ս. Հոգիի զօրութեան մարմնացումով յառաջ չէ՞ եկած: Ուրեմն ստեղծագործութիւնը Աստուծոյ Փրկիչքական երեւոյթն է՝ Աստուծոյ Որդին՝ Քրիստոսն է, որ այս համարին մէջ փոխաբերաբար ներկայացուած է իբրեւ որթատունկ: Երկրորդ համարին պարունակութիւնը կը յայտնաբանէ Քրիստոսի եւ համայն ստեղծագործութեան եւ ինչու չէ նաեւ համայն մարդկութեան իրարու հետ ունեցած յարաբերութիւնը: Ինչպէս որթատունկը մէկ է, բայց բազմաթիւ ճիւղեր ունի, նմանապէս Քրիստոս մէկ է, բայց բազմաթիւ երեւոյթներ ունի, որ մենք զանոնք կը կարծենք անջատ զանազանութիւններ ըլլալ: Ինչպէս մեր մարմիններուն ամէն մի բջիջը մաս եւ բաժինն են մեր մարմինն, նմանապէս ամէն մի անհատ Քրիստոսի մաս եւ բաժինն է: Ոեւէ մէկը ատել կը նշանակէ Քրիստոս ատել: Երկրորդ համարին երկրորդ մասն ալ. «ան որ իմ մէջս կը մնայ՝ ու ես՝ անոր մէջ՝ անիկա՛ շատ պտուղ պիտի բերէ» կարծէք կը կրկնէ նախկին համարներուն մէջ ներկայացուածը: Անոնք, որոնք կը յարին դէպի Քրիստոս եւ կ'անտեսեն իրենց «Ես»-երը հոգեւոր կեանքի մէջ շատ պիտի յառաջանան եւ ահա աս է իմաստը «պտղաբեր» ըլլալուն: Ուրիշ համարի մէջ ալ գրուած է թէ այն ճիւղը, որ պտուղ չի տար, մշակը՝ Հայրը կը կտրէ ու կը նետէ: Ճիւղը եթէ որթատունկին վրայ չ'ըլլայ արդեօք կրնա՞յ ապրիլ եւ «պտղաբեր» ըլլալ: Վերելի երկրորդ համարին երրորդ մասն ալ հետաքրքրական է ուր Քրիստոս կ'ըսէ. «առանց ինծի ոչինչ կրնաք ընել»: Համա-

ըին այս մասին փոխաբերական իմաստը այն է թէ Քրիստոս ամէն անհատի Հոգին՝ ճշմարիտ էութիւնն է եւ մարդ առանց իր Հոգիի տուած զօրութեան, կեանքին եւ գիտակցութեան ոչինչ կրնայ ընել: Մարմինը կը մնայ միայն իբրեւ դիակ մը եւ կը փտի: Մարդուն կեանքը ինչպէս նաեւ անոր գիտակցութիւնը, իր մէջ Քրիստոսի ներկայութիւնն է:

Այս գլուխին մէջ նկատողութեան առնուելիք այս վերջին երկու համարները նաեւ պատշաճ է միասին քննել, որովհետեւ անոնք կը ներկայացնեն յատկութիւններ, որ Յիսուս ամենեւին ինք իրեն համար չէ ըսած, բայց ուրիշներ ըսած են եւ որովհետեւ անոնք ճշմարտութիւն էին, Յիսուս չէ հակասած: Ինչպէս այս գլուխին սկիզբը մատնանշուած է, թէ Յիսուս իրեն համար յաճախ «մարդու որդի» ըսած է, բայց երբ ուրիշներ «Դուն Աստուծոյ Որդի ես» ըսած են չէ հակասաց:

«Դո՛ւ է կոչել գլխաւորապէ՛ր եւ Տէր եւ Բար-

-ո՛ւ է անել. խնայի է՛մ իսկ»: (Յովհաննոս- ԺԳ:13)

«Դուք Վարդապետ ու Տէր կը կոչէք զիս՝ եւ ճիշդ կ'ըսէք՝ որովհետեւ այնպէս եմ»:

«Դո՛ւ - ասե՛ս՝ թէ Խաճաճոր իցեմ»: (Յովհաննոս- ԺԸ:37)

«Դո՛ւն կ'ըսես թէ թագաւոր եմ»:

Ինչպէս առաջուց գրուած է Յիսուս Քրիստոս երկու բնոյթ ունէր՝ թէ՛ մարդկային, թէ՛ ալ Աստուածային: Նախորդ համարներու մեկնաբանութեան մէջ երբ հաստատուեցաւ, որ մարդ առանց իր մէջ Քրիստոսի ներկայութեան ինք ոչինչ կրնայ ընել, հետեւաբար պէտք է նաեւ ընդունինք թէ Քրիստոս մեր Տէրն է, քանի որ մեր նոյնիսկ գոյութիւնը կախեալ է Իրմէ: Ահա աս է որ ներկայացուած է վերեւի առաջին

համարին մէջ՝ Քրիստոսի մեր Տէրը ըլլալը: Հոն նաեւ չեչտուած է, թէ Յիսուս Քրիստոս մեր վարդապետը՝ ուսուցիչն է: Հետեւեալ համարին մէջ Յիսուս ըսած է.

«Բայց դու՛ն մի զո՛ր կոչե՛լ վարդապետ դե՛մ ե յեր ուսուցիչ... Եւ մի կոչեցի՛լ ուսուցիչ, զի ուսուցիչ յեր Քրիստոսն է»: (Մարքէոս ԻԳ: 8,10)
«Բայց դուք Ռաբբի մի՛ կոչուիք՝ վասն զի ձեր Ուսուցիչը մէկ է՝ այսինքն Քրիստոս: ... Եւ դուք ուսուցիչներ մի՛ կոչուիք՝ վասն զի ձեր Ուսուցիչը մէկ է՝ այսինքն Քրիստոս»:

Երբ վերեւի առաջին համարը եւ այս վերջինը՝ Մատթէոսի Աւետարանէն մէջ ջրբերումը, միասին նկատողութեան առնենք եւ ուսումնասիրենք, պիտի տեսնենք թէ Յիսուս Ձինք վարդապետ չի նկատեր, որովհետեւ կ'ըսէ. «ձեր Ուսուցիչը մէկ է՝ այսինքն Քրիստոս» եւ չ'ըսեր ձեր վարդապետ ես եմ: Բայց որովհետեւ ինք իր մէջ լրիւ յայտնաբերած էր Քրիստոս եւ ունէր նաեւ Աստուածային բնոյթ, երբ ուրիշներ գինք կը կոչեն վարդապետ, ինք չի կրնար անոնց ըսածը ժխտել կամ անոնց հակասել, որովհետեւ Ան, որ վարդապետ է, իր մէջ յայտնուած է:

Իսկ երբ հարցը գայ վերեւի երկրորդ համարին, պատշաճ է նկատողութեան առնել Յիսուսի անապատին մէջ ունեցած փորձութիւնները: Անոնցմէ մին ընդհանուր աշխարհի իշխանը՝ թագաւորը ըլլալն էր: Յիսուս շատ բացայայտ կերպով մերժեց իր «Ես»-էն՝ սատանայէն եկած այդ գաղափարը եւ այնուհետեւ անտեսեց իր «Ես»-ը: Բայց Քրիստոս, որ Յիսուսի մէջ լրիւ յայտնուած է, ընդհանուր ստեղծագործութեան Տէրը՝ թագաւորն է: Հետեւաբար անգամ մը եւս երբ Պիղատոս հարց կու տայ, Յիսուս կ'ըսէ. «Դո՛ւն կ'ըսես թէ թագաւոր եմ» եւ չի հակասեր Պիղատոսին: Յիսուս եթէ հակասէր սուտ խօսած կ'ըլլար (քաւ լիցի), որովհետեւ թագա-

ԼՈՐԸ՝ ՔՐԻՍՏՈՍ ԻՐ մէջ յայտնուած էր:

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Յիսուս Քրիստոսի խօսքերը բացարձակ ճշմարտութիւն են, որովհետեւ անոնք Աստուծոյ՝ Քրիստոսի արտայայտութիւններն են եւ ոչ անհատներու իրենց հասկացողութեան կամ յայտնութեան արտայայտութիւնները: Ըստ Քրիստոսի յայտնած իրողութեան միայն Աստուած ճշմարտութիւն է եւ բոլոր ամէն ինչ միայն պատրանքային երազ մըն են: Քրիստոս ամէն անհատի ճշմարիտ էութիւնն է: Այս իրողութիւնը գրուած է նաեւ Հին Կտակարանին մէջ.

«Զի Տէր Աստուած ՚ի միջի ՚ն-մ է, մեծ է-

Լսօրն»: (Երկրորդ Օրինաց Է:21)

«Քանի որ Տէրը՝ քու Աստուածդ, այն մեծ եւ աւել Աստուածը, ձեր մէջ է»:

Աստուած մեր մէջ է եւ մեր ճշմարիտ էութիւնն է: Մարդ իր կեանքը ու իր գիտակցութիւնը կը պարտի Աստուծոյ իր մէջ ներկայութեան: Մեր առօրեայ կեանքը մեր էութեան՝ Քրիստոսի երազն է: Մարդ երբ պատրանքին կը կապուի եւ գայն ճշմարտութիւն կը կարծէ, չի կրնար Քրիստոս իր մէջ յայտնաբերել: Պատրանքին մէջ ամէն ինչ երկուութեան վրայ հիմնուած է: Մարդուն անհատականութիւնն ալ, որ անհրաժեշտ է Աստուածայայտնութեան իրականացման համար, ունի նաեւ երկու բեւեռներ՝ մին դրական, որ ներքին Քրիստոսին կը յարի, եւ միւսն ալ ժխտական, որ մարդուն «Ես»-ին կը յարի: Մարդուն «Ես»-ը չ'արտօներ որ անձը յաջողի, որովհետեւ երբ յաջողի «Ես»-ին մահկանացուն է որ կնքած կ'ըլլայ: Մարդկային կեանքի բուն նպատակը Աստուածայայտնութիւնը իր մէջ իրականացնելն է

եւ ոչ այն բոլոր ընկերութեան ստեղծած անպէտ գործունէութիւնները: Աստուած մէկ է, բայց Ան երեք երեւոյթներ ունի: Մարդը ոչ կարողութիւն եւ ոչ ալ բաւարար իմացականութիւն ունի հասկնալու Հայր Աստուած: Բայց կարելի է որոշ չափով ըմբռնել Հայր Աստուծոյ բոլորակ Աստուծոյ զօրութեան երեոյթը, ինչպէս նաեւ այդ զօրութեան Ֆիզիքական յայտնութիւնը՝ Աստուծոյ Որդին՝ Քրիստոս: Երեք զատ Աստուածներ չեն այլ նոյն Աստուծոյ երեք զատ երեւոյթները: Որովհետեւ Քրիստոս մարդուն իր ճշմարիտ էութիւնն է, մարդ կարողութիւնը ունի իր մէջ Քրիստոսի ներկայութեան փորձառութիւնը ունենալ: Բայց որովհետեւ մարդուն միտքը միշտ զբաղ է արտաքին աշխարհով, ինք թէ՛ չի գիտեր եւ թէ՛ ալ նոյնիսկ եթէ գիտնայ ժամանակ չունի իր «ներքին աշխարհ»-ով զբաղելու: Բայց ան միշտ կը ձգտի «յաւիտենական կեանք» ունենալ: Որովհետեւ ինք միայն իր ներկայ կեանքը գիտէ, նաեւ կը կարծէ թէ յաւիտենական կեանքն ալ նման, բայց հաճելի կեանք մըն է անվերջ ժամանակ վայրի մը մէջ, որ ինք «երկինք» կը կոչէ: Յաւիտենական կեանքը Աստուծոյ մէջ լուծուիլն է, իր հետ մէկ ըլլալն է: Ժամանակի եւ միջոցի դրութենէն ազատ ըլլալն է: Յաւիտենական կեանքի արժանանալ կարելի է միայն Քրիստոսով՝ Զինք մեր մէջ յայտնաբերելով: Յիսուս, այս ուղղութեամբ յաջողելու միջոցը, հիանալի կերպով սորվեցող իր «Լերան Քարոզով»:

Այս ուղղութեամբ յաջողելու համար, մարդուն երեք բաներ կը կարօտին. հաւատք, յարատեւութիւն եւ համբերութիւն: Անտարակոյս, ասոնց կ'ընկերակցին սէրը եւ պաշտամունքը: Ծշմարիտ պաշտամունքն ալ ընդհանուր կեանքը վերածել է շարունակական աղօթքի մը:

ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆ - Բ
«ԵՄ ԵՄ»

ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆ - Բ «ԵՍ ԵՄ»

Այս գլուխին մէջ նկատողութեան պիտի առնուին Յայտնութեան գիրքէն մի քանի պատշաճ համարներ: Ինչպէս Հին Կտակարանի մարգարէները իրենց եղած յայտնութիւնները ներկայացուցած էին իբր թէ Աստուած խօսած ըլլար, Յայտնութեան գիրքն ալ կը ներկայացնէ Յովհաննէսի «տեսած» տեսիլքը: Հետեւաբար կը ներկայացնէ Յովհաննէսի ունեցած «փորձառութիւնը»: Տարիներ առաջ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ եպիսկոպոսներէն միուն հարցուցած էի, թէ ի՞նչու մեր եկեղեցւոյ որեւէ մի արարողութեան ընթացքին Յայտնութեան գիրքէն բնաւ ընթերցումներ չէր ըլլար: Իր պատասխանը հետեւեալը կ'ըլլայ. «Այդ գիրքին պարունակութիւնը շատ խրթին եւ դժուար է հասկնալ եւ կրնայ սխալ մեկնաբանութիւններու պատճառ ըլլալ»: Այս գլխուն մէջ կան միայն վեց համարներ: Անոնց մէկ մասը արդէն նկատողութեան առնուած էր այս գիրքին երկրորդ գլխուն սկիզբը:

Պատշաճ է յաջորդ երեք համարները միասին նկատողութեան առնել: Ընդհանուր տեղեկութիւնը կը կայանայ «Ես եմ Առաջինը եւ Վերջինը» բառերուն վրայ: Այս ուղղութեամբ Հին կտակարանին մէջ ալ նման գրութիւն կար հետեւաբար հոս պիտի չկրկնուի (տես էջեր 41-42): Որովհետեւ Նոր Կտակարանը գրուած էր յունարէնով, օգտագործուած էր նաեւ յունական այբենարանին առաջին եւ վերջին տառերուն անունները մատնանշելու համար «առաջինը» եւ «վերջինը»: Հին կտակարանը գրուած ըլլալով եբրայերէնով այս տառերը չեն օգտագործուած: «Ալֆա»-ն յունական այբենարանին առաջին տառն է եւ «Օմեղա»-ն ալ վերջին

տառը: Հետաքրքրականը այն է թէ առաջին համարին գրաբար թարգմանութեան մէջ յունական գիրերու տեղ հայկական այբենարանին առաջին եւ վերջին տառերը՝ «Այբ» եւ «Քէ» օգտագործուած են: Շատ հաւանական է հայերէնի թարգմանողը պատշաճ նկատած է օգտագործել հայկական այբենարանին առաջին եւ վերջին տառերը: Հաւանաբար ինք անոնք նկատած է աւելի պատշաճ, որովհետեւ «Ա» տառը, որ առաջին տառն է Աստուած կը ներկայացնէ, քանի որ Աստուած բառը «Ա»-ով կը սկսի: Իսկ հայկական այբենարանին վերջին տառն ալ «Ք» տառը Քրիստոս կը ներկայացնէ, քանի որ Քրիստոս բառը «Ք»-ով կը սկսի: Ստեղծագործութիւնն ալ աներեւոյթ Աստուծով սկսաւ եւ իր Ֆիզիքական երեւոյթովն՝ Քրիստոսով ալ լրացաւ: Շատ զարմանալի է երրորդ համարին մէջ օգտագործումը «Ալփա» եւ «Ով»-ի, որ կը ներկայացնեն «Ալֆա» եւ «Օմեղա»: Շատ հաւանական է այդ մասը թարգմանողը ուրիշ անձ մը եղած ըլլայ:

«Ե՛ս եմ Այբ, եւ ե՛ս եմ Քէ՛, Եւ՛ յէր

Աստուած, որ էն» : (Յայտնութիւն Ա:8)

«Ե՛ս եմ Ալֆան ու Օմեղան», կ'ըսէ Տէր Աստուած, ա՛ն որ է»:

«Ե՛ս եմ առաջին, եւ ե՛ս եմ յէրին» :

(Յայտնութիւն Ա:17)

«Ե՛ս եմ Առաջինը եւ Վերջինը»:

«Աւառ-առիկ առնեմ պամենայն նո՛ր : ... Եղէ՛

եւ Ալփա եւ Ո՛վ, սկի՛ պէն եւ կարարած» :

(Յայտնութիւն ԻԱ:5)

«Ահա՛ նո՛ր կ'ընեմ բոլոր բաները: ... Եղա՛ւ. Ե՛ս եմ Ալֆան եւ Օմեղան, Սկիզբն ու Վախճանը»:

Ինչպէս վերեւ գրուած է, «առաջին եւ վերջին»-ին մեկնաբանութիւնը հոս պիտի չկրկնուի: Բայց երրորդ համարին առաջին մասը կը կարօտի որոշ բացատրու-

Թեան: Յովհաննէս իր տեսիլքին մէջ կը տեսնէ «Նոր Երուսաղէմ»-ը, որ երկիրն քէն վար կ'իջնէ: Այս ականարկ մըն է դարաշրջանի փոփոխութեան: Ներկայ «դարաշրջան»-ը ամենավատն է: Աշխարհ ասկէ առաջ շատ դարաշրջաններէ անցած է եւ շատ յառաջացած քաղաքակրթութիւններ գոյութիւն ունեցած են, բայց անհետացած (ինչպէս Լէմուրիաի եւ Ադլանտիսի քաղաքակրթութիւնները եւ մեծացամաքները) եւ ամէն ինչ սկիզբէն սկսած է: Ակնարկութիւնը այն է թէ մեր ներկայ դարաշրջանն ալ պիտի վերջանայ, ողջ մնացողներու կողմէ ամէն ինչ ծայրէն պիտի սկսի:

Հետեւեալ համարին պարունակութիւնը կը ներկայացնէ Յովհաննէսի իր տեսիլքին մէջ Յիսուս Քրիստոսի իրեն ըսածը: Նկատողութեան պէտք է առնել, թէ այս հանգրուանին Յիսուս խաչուած, մեռած եւ յարութիւն առած էր: Ուրեմն զարմանք պէտք չէ պատճառէ որ Յիսուս Յովհաննէսի տեսիլքին մէջ տեսնուած ըլլայ:

«Եւ է՛ս եմ կեանի՛ եւ է՛ս նոյն որ մեռայ, եւ եմ կենդանի, այժմ եւ միշտ եւ յափտեանս յափտեանից ամէն»: (Յայտնութիւն Ա:18)
 «Ես ան՛ն եմ՝ որ կ'ապրի՛. ես մեռած էի, ու ան՛ կ'ապրի՛մ դարէ դար»:

Ընդհանուր առմամբ մարդուն մարմնին հետ իր անհատականութիւնն ալ կը մեռնի, կ'անհետանայ: Հոգին, կամ աւելի ճիշտ պիտի ըլլար ըսել «ոգին» անմահ է եւ չի մեռնիր: Ոգին մարդուն կողմէ իր կեանքի ընթացքին, իր խորհուրդ, խօսք ու արարքներով յօրինած տեղեկութիւնը պարունակող Հոգին է: Հոգին մեր մէջ Քրիստոսի ներկայութիւնն է: Անկարելի է, որ Հոգին կամ ոգին մեռնին, որով անոնք պարզապէս զօրութիւն են, որ «զօրութեան մարմին» կը կոչենք: Այսօր նոյնիսկ

ամբողջական բնագիտութեան օրէնքներէն մին է, թէ կարելի չէ զօրութիւն ստեղծել կամ անհետացնել, այլ միայն կարելի է անոր երեւոյթը փոխել: Ինչպէս վերել ըսինք, մարմնին մահուան հետ մարդուն անհատականութիւնն ալ կը մեռնի: Ահա՛, աս է իմաստը Աւետարանին մէջ գրուածին. «Մեղքին թոշակը մահ է»: Բայց անոնք, որոնք իրենց աշխարհիկ պարտականութիւնը լիովին կատարած են՝ ըստ Աստուծոյ կամ քին, եւ արժանացած յաւիտենական կեանքի, կամ իրենց մարմինը յօժարաբար կը թողուն եւ աշխարհէն կը մեկնին, կամ ալ իրենց մարմնին մահէն յետոյ Քրիստոս անոնց անհատականութեան յարութիւն կը պարգեւէ անոնք Աստուծոյ մէջ կը լուծուին պահելով իրենց անհատականութիւնը: Անհատականութիւնը կը մնայ «շղթայուած» իր հոգիին՝ Քրիստոսի հետ եւ այլեւս վերամարմնանալու կարիքը չունենար: Ահա, Յայտնութեան գիրքին մէջ գրուած հետեւեալ համարին իմաստն ալ ճիշդ աս է:

«Որ յաղթէ՝ արարից պնա սիւն ցաճարի
 Աստուծոյ իմոյ, եւ արցախա այլ մի եւս
 էլցէ. եւ Գրեցից ՚ի վերայ նորա պանուն
 Աստուծոյ իմոյ, ...» (Յայտնութիւն Գ:12)

«Ան որ կը յաղթէ, զանիկա իմ Աստուծոյս տաճարին
 մէջ սիւն մը պիտի ընեմ ու ալ դուրս պիտի չելլէ:
 Անոր վրայ իմ Աստուծոյս անունը պիտի գրեմ ...»

Բայց ան իր ողորմածութեամբ կրնայ յօժարաբար վերամարմնանալ, բայց ոչ թէ իր «Ես»-ին փափաքները կատարելու համար, այլ ինքնագոհողութեամբ համայն մարդկութեան օգնելու համար, այն ինչ-որ Յիսուս Քրիստոս ըրաւ: Յիսուս Յովհաննէսի տեսիլքին մէջ իր այս խօսքով անոր կը փաստէ թէ ինք նոյն Յիսուսն է որ խաչին վրայ մեռած էր, բայց կ'ապրի: Ճիշդ է թէ իր մահէն եւ յարութիւն առնելէն վերջ 40 օր աշխարհի

վրայ զանազան անձերու երեւցաւ՝ ներառեալ առաքեալներուն: Ան երեւցաւ զանազան Ֆիզիքական երեւոյթներով, որով Ձինք չէին ճանչնար: Բայց Յիսուս Քրիստոսի համբարձումէն վերջ որեւէ անձ Ձինք չէ տեսած: Աս ալ ինքնին փաստ մըն է թէ յաւիտենական կեանքը գոյութիւն ունեցող ճշմարտութիւն մըն է: Յիսուսի այլակերպութեան ատեն ալ Մովսէսի եւ Եղիայի երեւոյթները նման փաստեր են:

Յաջորդ համարն ալ կը տեղեկացնէ թէ ինչ է մարդուն կեանքի պատահարներուն պատճառը, իր վախճանը եւ անոր ոգիին ապագան:

«Եւ եմ որ յանդիմանեմ զերիկամոռնս եւ զսիր-
տըս. եւ որ՛մ յեզ իւրաւանշեւոր ըստ Գործոց

Իւրեանց»: (Յայտնութիւն Բ: 23)

«Ես ան եմ՝ որ կը զննեմ խիղճերն ու սիրտերը. պիտի հատուցանեմ ձեզմէ իւրաքանչիւրին՝ ձեր գործերուն համեմատ»:

Այս համարը առնուած է Թիւատիրի եկեղեցիի տըր-
լած պատգամէն: Համար 18-ին մէջ յստակ է թէ Աստու-
ծոյ Որդին է, որ կ'ըսէ այս խօսքերը: Աւետարաններուն
մէջ այլուր բացայայտ գրուած է, թէ Յիսուս ըսած է,
թէ Ինք դատելու չէ եկած այլ փրկելու (Յով.ԺԲ:47):
Աստուծոյ Որդին Քրիստոսն է, որ ամէն անհատի Հոգին
է: Այդ Հոգին իր մէջ տեղեկութիւն կը պարունակէ եւ
այդ տեղեկութիւնը հոն գրուած է մարդուն իր կողմէ
իր խորհուրդ, խօսք ու արարքներով: Այդ տեղեկու-
թիւնը մարդուն իր «գորութեան մարմնին» թրթռա-
ցումին յաճախականութեան եղանակաւորումովն է որ
հոն արձանագրուած է: Նման յաճախականութիւն ունե-
ցող գորութիւններ իրար կը յարին՝ նման մագնիսի մը
քաշողութեան: Հետեւաբար մարդ երբ մեղք կը գործէ
արդէն ինք զինք դատապարտած կ'ըլլայ: Իր ոգիին

գորութեան յառաջ բերած հակազդեցութիւններուն կ'ենթարկուի: Միթէ մարդու ոգին ալ տեղեկութիւն պարունակող Հոգին՝ իր գորութեան մարմինը չէ՞: Եւ Հոգին ալ Աստուծոյ Որդին Քրիստոսն է՝ Ահա, աս է վերեւի համարին մէջ գրուածին իմաստը, եւ ոչ թէ Աստուած, կամ Աստուծոյ Որդին «վերը» երկինքի մէջ տեղ մը նստած որոշումներ կ'առնէ եւ պատիժներ կու տայ: Այս հասկացողութիւնը նաեւ կը համապատասխանէ Յիսուս Քրիստոսի սորվեցուցած ճշմարտութեան, թէ բոլոր մեղքերը ներելի են բացի Ս. Հոգիի դէմ գործուած մեղքերէն: Ս. Հոգիին գոյութիւնը նիւթին՝ մեր մարմնին մէջ մեր «գորութեան մարմինն» է: Անոնք աններելի են եւ մեր պարտքերն են, որոնք մինչեւ վերջին «լուծան» պէտք է վճարուին:

Հետեւեալ համարը, այս գլուխին մէջ նկատողութեան առնուելիք վերջին համարն է: Ան առնուած է Լաւոզիկէի եկեղեցւոյ տրուած պատգամէն:

«Ահա-ասիկ կ'ամ էս առ դորս է- Բանեմ ելել
 ով լուսիցէ յայնի իմոմ՝ է- Բանայցէ պորոնան
 մորից առ նա՝ է- ընթրիս արարից առ նա, է-
 նա ընդ իս»: (Յայտնութիւն Գ:20)

«Ահա՛ կայնած եմ դրան առջեւ ու կը բախեմ. եթէ մէկ-
 կը լսէ իմ ձայնս եւ բանայ դուռը, պիտի մտնեմ անոր քով ու պիտի ընթրեմ անոր հետ, ան ալ՝ ինձի հետ»:

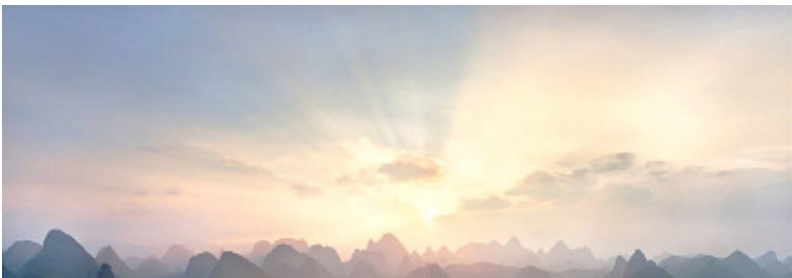
Ինչպէս առաջուց գրուած է, Քրիստոս ամէն անհատի Հոգին է: Մարդ ունի անհատականութիւն մը, որ միւս բոլոր անասունները չունին: Մարդուն անհատականութիւնը Աստուած մարդուն տուաւ ստեղծագործութեան եօթերորդ օրը «հանգչելէ» առաջ: Մարդուն անհատականութիւնը ոչ Ֆիզիքական է եւ ոչ ալ մտային, այլ ան գորութիւն է, հետեւաբար փոխաբերա-

բար ներկայացուած է որպէս Լուսաբեր հրեշտակը: Ան անհրաժեշտ է Աստուածայայտնութիւնը իրականացնելու համար: Այս կարողութիւնը Աստուած միայն մարդուն տուած է եւ ոչ մէկ ուրիշ անասուն այդ կարողութիւնը ունի: Ճիշդ ասոր համար հրեշտակը կոչուած է Լուսաբեր, այսինքն Լոյսը բերող: «Լոյս»-ը Քրիստոսն է, որ մարդուն Հոգին է: Ան, մարդուն կեանքը եւ գիտակցութիւնը տուողն է: Ստեղծագործութեան մէջ ամէն ինչ երկուութեան վրայ հիմնուած ըլլալով, մարդուն անհատականութիւնն ալ ազատութիւնը ունի զատելու իր դրական բեւեռը կամ ժխտականը՝ իր «Շ»-ը: Երկրորդ պարագային անձը կ'ըլլայ եսասէր ու սատանան պաշտող: Իսկ դրական բեւեռը միշտ կը յարի դէպի անձին ներքին Քրիստոսին: Վերելի համարին իմաստը այն է թէ Քրիստոս միշտ պատրաստ է եւ յաճախ մեր միտքին «դուռը» կը բախէ, որպէսզի դուռը բանանք եւ Քրիստոս ներս մտնէ, այսինքն մեր մէջ յայտնուի: Դժբախտաբար մարդուն միտքը, կալանաւորուած իր «Շ»-ին կողմէ, նոյնիսկ չի գիտեր թէ «դուռ»-ը բախող մը կայ: Ընթրիքն ալ, ինչպէս հարսանիք, կամ որեւէ ինջոյք, կը ներկայացնէ յաւիտենական կեանքը: Դուռը բանալը «Շ»-ը անտեսելն է եւ յարիլ դէպի Քրիստոս, ան ինչ որ Յիսուս ըրաւ անապատին մէջ եւ խաչին վրայ ալ վերջնականապէս իր «Շ»-ը մեռցուց: Երբ անհատականութիւնը յարութիւն կ'առնէ, ան կը շղթայուի Քրիստոսի եւ այլեւս բեւեռացում չունենար, «Շ»-ն ալ այլեւս գոյութիւն ունենալէ կը դադրի, կը մնայ միայն Քրիստոս: Այս ուղղութեամբ Հայաստանեայց Եկեղեցին «դռնբացէք»-ի մասնաւոր արարողութիւն մը ունի, որ կը կատարուի Ծաղկազարդի Կիրակիի երեկոյեան: Դռները մեր զօրութեան կեդրոններն են՝ մեր «խակրա»-ները: Երբ անհատը կը յարի իր «Շ»-ին եւ կ'ըլլայ մեղաւոր, այդ

զօրութեան կեդրոնները՝ «դռները» կը գոցուին եւ չեն արտօներ որ Ս. Հոգիի յաւելեալ զօրութիւն մեր մէջ ներգործէ: Ս. Հոգիի զօրութեան նիւթեղէն արտայայտութիւնը Աստուծոյ Որդին՝ Քրիստոսն է: Հետեւաբար երբ «դռները» կը բացուին յաւելեալ զօրութեան ներխուժումով Քրիստոս ալ մեր մէջ կը յայտնուի:

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Այս մի քանի համարով եւ անոնց մեկնաբանութեամբ, այս գլխուն պարունակութիւնը կը ներկայացընէ մարդուն Աստուծոյ հետ ունեցած յարաբերութիւնը, մարդուն ինք իր ճակատագրէն պատասխանատու ըլլալը եւ նաեւ իր փրկութեան միջոցը: Հոս նաեւ ներկայացուած է, թէ միակ ճշմարտութիւնը Աստուած է եւ բոլոր միւս զանազանութիւնները երազի նման պատրանքային են: Բայց պէտք չէ մոռնալ որ երբ երազի մէջ ենք այդ երազը ճշմարտութիւն մըն է, միայն երբ քունէն արթնանք կը հասկնանք թէ ան ճշմարտութիւն չէր: Նմանապէս, պէտք չէ^o որ այս մեր արթուն կոչած գիտակցութեան մակարդակէն «արթննանք» եւ ճշմարտութիւնը տեսնենք Այն՝ ինչ որ Ան է: Միայն այն ատեն է որ պիտի հասկնանք թէ մեր այս կեանքը ճշմարտութիւն մը չէ այլ միայն երազ՝ պատրանք մը: Այս հասկացողութիւնը պարզապէս անդրադարձ մըն է: Այս անդրադարձն է որ մեզ արժանի պիտի ընէ յաւիտենական կեանքին:

ՄԱՐԴԸ
ԵՍ ԵՄ

ՄԱՐԴԸ ԵՍ ԵՄ

Այս գլուխին մէջ նկատողութեան պիտի առնուի մարդը: Մարդ ի՞նչ կը խորհի, թէ ինք ի՞նչ է կամ ո՞վ է: Անտարակոյս նկատողութեան պիտի առնուին մարդուն կազմը եւ պիտի ջանանք որոշ չափով ալ ուսումնասիրել եւ հասկնալ մարդը «կազմող» զանազան մասերը: Նաեւ նկատողութեան պիտի առնուի անոնց իրարու հետ ունեցած յարաբերութիւնները եւ մարդուն վրայ ունեցած ազդեցութիւնները: Այսօր տակաւին համայն մարդկութեան ջախջախիչ մեծամասնութիւնը լուր չունի, թէ ինք ի՞նչ կամ ո՞վ է: Մարդ արարած ենթակայ է նաեւ զանազան «յիշողութիւններու», որոնց նկատմամբ որոշ տեղեկութիւն ալ պիտի տրուի: Պատշաճ է կարգալ նախորդ գիրքերէս «Լոյս ի Լուսոյ - Տիեզերական Օրէնքները» գիրքին մէջ էջեր 35-59 ինչպէս նաեւ էջ 130: Դարձեալ կարգալ «Լոյս ի Լուսոյ - Զարթօնք» գիրքիս մէջ էջեր 80-89:

Մարդ ունի Փիզիքական մարմին մը: Այս մարմինը յառաջ եկած է նիւթէ, հետեւաբար ան ենթակայ է թէ տարրական եւ թէ հիւլէական «յիշողութիւններու»: Մարդուն մարմինը եւ նամանաւանդ այդ մարմինն մէջի ուղեղը երկար դարերու ընթացքին բարեշրջման օրէնքին համաձայն այսօրուայ վիճակին հասած է: Հետեւաբար ան նաեւ ենթակայ է բարեշրջման «յիշողութեան»: Եթէ կարողանանք տեսնել մօրը արզանդին մէջ աճող սաղմը, պիտի տեսնենք, թէ ան նախ ձուկի կը նմանի, յետոյ թռչունի, յետոյ չորքոտանիի եւ վերջապէս կը նմանի մարդու: Այս «յիշողութիւնը» արձանագրուած է իր ծիններուն (gene) մէջ: Մարմինը նաեւ հիմնական հինգ զգայարանքներ ունի եւ անոնք մարդուն կու տան զգայարանական «յիշողութիւն»: Զգայարանքները կը գործեն ուղեղին միջոցաւ: Մարդ կարող

է կերածին համէն անոր ինչ ըլլալը հասկնալ, կամ լսած ձայնէն խօսող անձին ով ըլլալը հասկնալ, կամ շօշափելով շօշափածին ինչ ըլլալը հասկնալ ...: Այս յիշողութիւնը ուղեղին մէջ արձանագրուած է, բայց մարդ կարող չէ զայն բացատրել, հետեւաբար գիտակից ըլլալով հանդերձ գիտակից «յիշողութեան» մաս չի կազմեր: Իր Ֆիզիքական մարմինէն զատ մարդ նաեւ ունի «մտային մարմին» մը: Հակառակ որ «մարմին» կը կոչուի, ան նիւթէ չէ: Ան Ֆիզիքական մարմնին մէջ թափանցած է ամենուրեք, բայց ան գլխաւորաբար կը գործէ ուղեղին եւ սրտին միջոցաւ: Ան մարդուն կու տայ խորհելու, դատելու եւ զատելու կարողութիւնը, նաեւ իմացականութիւն: Այս բոլորը կ'ըլլան ուղեղի գործառնութեամբ: Իսկ զգացումներն ու յուզումներն ալ մտային մարմնի գործառնութիւններ են, բայց ընդհանուր առմամբ սրտի միջոցաւ: Մարդուն միտքը նաեւ շտեմարանն է մարդուն գիտակից «յիշողութեան»:

Մեր կեանքի անցեալին պատահած բոլոր պատահարները, որոնք կարող ենք յիշել եւ ուրիշին պատմել, կը ներկայացնեն գիտակից «յիշողութիւն»-ը, որովհետեւ գիտենք զանոնք պատշաճ կերպով արտայայտել: Կայ նաեւ անգիտակից «յիշողութիւն» մը եւս: Աս կը ներկայացնէ այն բոլոր տեղեկութիւնները, որոնք արձանագրուած են մեր ենթագիտակիցութեան (subconscious mind) մէջ: Մարդուն ծնած օրէն սկսեալ անհատին ունեցած փորձառութիւններուն հետեւանք, կամ ուրիշներու կողմէ տրուած տեղեկութիւններուն, որոնք կ'ըլլան մեր «հաւատալիք»-ները, որոնց մասին մարդ այլեւըս գիտակից անգամ չէ, բայց անոնք կը կազմեն մարդուն բնոյթը եւ մարդ անգիտակից միշտ ըստ իր բնոյթին կը գործէ եւ կը կարծէ թէ ինք իր ազատ կամքով որոշում առած է: Մարդուն բոլոր որոշումները կը համապատասխանեն իր բնոյթին:

Ուրեմն ի՞նչ է ազատ կամփին իմաստը, եթէ մարդ կը թուի ազատ կամփ չունենալ: Մարդ միշտ լաւագոյնս կը գործէ իր ենթագիտակցութեամբը: Պատշաճ է օրինակ մը տալ. երբ անձ մը ինքնաշարժ գործածել կը սկսի, նախ զայն կը ջանայ գիտակցաբար ընել եւ յաճախ արկածի տեղի կու տայ, անտարակոյս իր ուսուցիչը արկածներուն արգելք կ'ըլլայ: Երբ ան ինքնաշարժ գործածելը անգամ մը իր ենթագիտակցութեան սորվեցնէ, առանց խորհելու ապահով կ'ընթանայ: Ազատ կամփին նպատակը ենթագիտակցութեան մէջի անպէտ տեղեկութիւնները անհետացնել եւ անոնց տեղ լաւերը դնելն է: Այսինքն եօթը մահացու մեղքերը անհետացնել եւ անոնց տեղ առաքինութիւններ տեղաւորելն է: Հակառակ որ իր ենթագիտակցութեան մէջի տեղեկութիւնները մարդ ինք հոն դրած է, ինք այլեւս անոնցմէ տեղեակ չէ: Բայց կարելի է քնածութեան (hypnosis) միջոցաւ այդ տեղեկութեան տիրանալ: Ենթագիտակցութեան տեղեկութիւնն ալ ուղեղային գործառնութիւն մըն է: Որովհետեւ մարդ տեղեակ չէ իր ենթագիտակցութեան մէջի տեղեկութեան, ան կը կոչուի անգիտակից «յիշողութիւն»: Մարդուն իմացականութիւնն ալ մտային գործառնութիւն մըն է, որ կը գործէ ուղեղին միջոցաւ: Մարդ ծնած է անբիծ եւ անապական իմացականութեամբ մը, բայց դժբախտաբար անպէտ հաւատալիքներով այդ իմացականութիւնն ալ կ'ապականի եւ իր «Ես»-ին եւ անոր կերտած բնոյթին համաձայն մարդ ալ կը տրամաբանէ:

Իր Ֆիզիքական եւ իր «մտային» մարմիններէն զատ մարդ նաեւ ունի «գորութեան մարմին» մը, որ կը կենդանացնէ առաջին երկու մարմինները: Թէ՛ Ֆիզիքական եւ թէ՛ մտային մարմինները մահկանացու են եւ ուշ կամ կանուխ պիտի անհետանան: Բայց մարդու

«գորութեան մարմինը» անմահ է: Ան կոչուած է «Հոգի» եւ երբեմն ալ «ոգի»: Այս երկուքին մէջ թէ՛ տարբերութիւն կայ, թէ՛ ալ չկայ: Ոգին մարդուն իր խորհուրդ, խօսք ու արարքներուն հետեւանք տեղեկութիւն պարունակող հոգին է (տես նաեւ «Լոյս ի Լուսոյ - Տիեզերական Օրէնքները» գիրքին մէջ էջեր 52-53): Այս տեղեկութիւնը մարդուն ճակատագրական «յիշողութիւն»-ն է, որ կանցնի կեանքէ կեանք երբ մարդուն ոգին կը վերամարմնանայ: Եւ ահա, աս է պատճառը տարբերակ ծնունդներու: Ապա թէ ոչ Աստուած անարդար եղած կ'ըլլար (քաւ լիցի), երբ անձ մը ծնի իբրեւ հանճար, իսկ ուրիշ մը կաղ եւ կոյր: Մարդ ըստ իր ճակատագրական «յիշողութեան» կը ստանայ համապատասխան մարմին եւ միտք մը: Ճակատագրական «յիշողութիւն»-ն ալ իր ազդեցութիւնը ունի մարդուն բնոյթին վրայ:

Մարդուն բոլոր միւս անասուններէ տարբերութիւնը անտարակոյս իր ունեցած ուղեղին աւելի հասունութեան վրայ կը կայանայ: Բայց մարդ անասուններէ տարբեր է նաեւ իր անհատականութեամբ: Ըստ Մննդոց Գիրքին, Աստուած մարդուն իր անհատականութիւնը տուաւ եօթերորդ օրը: Մարմինը հողէ «չինեց» բայց մարդուն անհատականութիւնը Աստուծոյ շունչն էր, այսինքն յաւելեալ գորութիւն մը: Եբրայերէնի մէջ «նէֆս» բառը երկու իմաստ ունի. թէ՛ շունչ եւ թէ՛ անհատականութիւն: Դժբախտաբար մարդուն անհատականութիւնն ալ իր մարնին մահուան հետ կ'անհետանայ: Բայց եթէ անհատը իր աշխարհիկ կեանքը ապրած է ըստ Աստուծոյ կամքին եւ իր պարտականութիւնը լաւագոյնս կատարած՝ Քրիստոսի լրիւ գիտակցութիւնը իր մէջ յայտնաբերած, այն ատեն մարմնին մահուան պարագային Քրիստոս անոր անհատականութեան յարութիւն կը պարգեւէ:

Վերոյիշեան տեղեկութեան հիման վրայ ուսումնասիրենք, թէ մարդ ո՞վ կամ ի՞նչ է: Նախ քննենք թէ մարդ ի՞նչ կը խորհի թէ ինք ի՞նչ կամ ո՞վ է: Ընդհանուր առմամբ մարդիկ կը կարծեն թէ իրենք իրենց մարմինն են: Այս գաղափարը կը կայանայ այն իրողութեան վրայ թէ մարդ իր կեանքի ընթացքին իր բոլոր փորձառութիւնները կ'ունենայ իր մարմնային հինգ զգայարանքներու միջոցաւ: Այս հիման վրայ ալ ան սերտօրէն կապուած կ'ըլլայ իր մարմնին: Նման հայեացք մը սխալ է: Անտարակոյս, մարմինը մարդուն կը պատկանի, բայց մարդը իր մարմինը չէ, այլ ան մարմինը գործածողն է: Ինչպէս երբ անձ մը ինքնաշարժին մէջ նստած զայն կը գործածէ մէկ վայրէն ուրիշ վայր մը երթալու համար, նմանապէս մարդն ալ իր մարմինը կը գործածէ մէկ «կէտէ» ուրիշ «կէտ» մը երթալու համար: Այս երկու «կէտ»-երը կը ներկայացնեն «ծնունդը» եւ «մահը», կամ աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել. «աշխարհ մուտքը» եւ «աշխարհէն ելքը»: Անտարակոյս «աշխարհ մուտք»-ը կը ներկայացնէ նաեւ ժամանակի եւ միջոցի դրութեան ենթակայ ըլլալ, իսկ «աշխարհէն ելք»-ն ալ՝ յաւիտենականութեան, այսինքն ժամանակի եւ միջոցի դրութենէ դուրս ելլել: Երբեմն կը տեսնենք անձեր, որոնք այնքան հպարտ իրենց գործածած ինքնաշարժէն, այն տպաւորութիւնը կու տան, թէ այդ ինքնաշարժը զիրենք կը ներկայացնէ: Մարդ կայ, որ կարողութիւնը ունի «Rolls-Royce» մը գնել, իսկ ուրիշ անձ մըն ալ՝ միայն «Volkswagen» մը: Նմանապէս կան մարդիկ որ ունին առողջ մարմին մը, կամ ալ տկար մարմին մը: Այս տարբերութիւնը կախեալ է անոնց «կարողութենէն»: Այդ կարողութիւնն ալ անոնց ճակատագրական յիշողութեան հետեւանքն է: Անտարակոյս պիտի ըլլան անձեր, որոնք պիտի հակասեն այս հասկացողութեան:

Բայց նկատողութեան պէտք է առնենք այն իրողութիւնը, թէ երբ անձ մը արկածի մը պատճառաւ իր երկու թեւերը եւ երկու սրունքները կը կորսնցնէ, այդ անձը իր մարմնին մօտաւորապէս կէսը կորսնցուցած կ'ըլլայ եւ ճիշդ է թէ ան անկարող է որեւէ բան ընել, բայց անհատը չէ փոխուած, առաջուան նոյն անձն է: Շատ հաւանական է, որ անձը դժբախտ եւ ընկճուած ըլլայ, բայց նոյն անձը եւ նոյն միտքն է: Այս գաղափարը աւելի լաւ ըմբռներու համար նկատողութեան առնենք հետեւեալ փոխաբերականը: Գիշերը գողերը մարդու մը ինքնաշարժին չորս անիւները կը գողնան: Առաւօտուն մարդը ինքնաշարժ կը նստի եւ զայն կ'աշխատցնէ, բայց առանց անիւի ինքնաշարժը տեղէն չի շարժիր: Ինքնաշարժին տէրը նոյն անձն է, բայց անկարող է ինքնաշարժովը ճամբորդել: Մարմինը պարունակողն է իսկ անհատը պարունակութիւնը:

Ինչպէս անձ մը իր ինքնաշարժը լաւ կը խնամէ, որպէսզի ան երկար տարիներ ապահով կերպով իրեն ծառայէ, նմանապէս մարդն ալ պարտ է իր մարմինը լաւ կերպով խնամել եւ զայն չպղծել, որպէսզի ան ալ իրեն երկար տարիներ ծառայէ: Միախոտ ծխել, արբեցուցիչ ըմպելիներ խմել, ոգեւորիչ բաղադրութիւններ գործածել, կամ պարզապէս ոչ առողջապահական ուտեստեղէն ուտել մարմինը կը պղծեն: Ասոնց բոլորն ալ մարմնին վրայ կ'ազդեն եւ զայն կը տկարացնեն: Պատշաճ է մի քանի օրինակներ տալ: Միախոտը նախ թոքերուն կազդէ եւ երկարատեւ (chronic) թոքի անբաւարարութեան պատճառ կ'ըլլայ: Ան նաեւ պատճառ կրնայ ըլլալ քաղցկեղի (cancer)՝ թոքի, խոչակի (larynx), ստամոքսի, միզամանի: Ոգելից ըմպելիները պատճառ կրնան ըլլալ լեարդի խանգարի (cirrhosis), սրտի մկանախտի (cardiomyopathy) եւ ուղեղային վատթարացման: Ոգեւորիչ բաղադրութիւններն ալ իրենց ժխտական ազ-

դեցուցիչները ունին ուղեղի գործառնություններն վրայ: Հետեւաբար այս վերջին երկուքը ժխտական ազդեցություն ունին մարդուն նաեւ միտքին վրայ, քանի որ միտքը կը գործէ գլխաւորապէս ուղեղի միջոցաւ:

Մարդուն մարմինը ըստ Ծննդոց Գիրքին հողէն եկած է: Հողը կը ներկայացնէ նիւթը: Անտարակոյս նիւթն ալ զօրութենէ յառաջ եկած է: Նիւթին կազմիչները նիւթօն, բրօթօն եւ էլեկտրօններն են: Անոնք միասնաբար կը կազմեն հիւլէները: Հիւլէի կորիզին մէջի բրօթօնի թիւէն կախեալ, կը կազմուին զանազան տարրեր, որոնք միանալով կը կազմեն զանազան մասնիկներ: Ասոնց միանալովն ալ կը կազմուին բջիջներ եւ բջիջներու հաւաքականութիւնն ալ կ'ըլլայ մեր գիտցած մարմինը: Երբ մարդ կը մեռնի մարմինը կը փտի եւ կը տարբադադրուի եւ տարրերը կը մնան եւ մաս կը կազմեն «հող»-ին: Բայց երբ մարդ իր կեանքի ընթացքին յաջողած է իր կեանքին բուն նպատակը իրագործել եւ Քրիստոս իր մէջ յայտնաբերել, այդ մարմինը չի փտիր եւ չի տարբադադրուիր, այլ ան ուղղակի զօրութեան կը փոխուի եւ կ'անհետանայ: Միթէ նիւթը զօրութենէ յառաջ չէ՞ եկած: Հասարակ մարդուն համար մարմինը իր հաճոյքին կը ծառայէ: Բայց իմաստուն մարդուն համար, մարմինը իր փրկութեան կը ծառայէ: Ինչպէս վերեւ գրուած է, մարմինը ենթակայ է ժամանակի եւ միջոցի: Այն ինչ որ ժամանակի մէջ է միշտ փոփոխութեան ենթակայ է: Հետեւաբար մարդուն մարմինն ալ շարունակ փոփոխութեան ենթակայ է եւ մարդուն կեանքի ընթացքին ան չորս գլխաւոր հանգրուաններէ կ'անցնի. առաջինը՝ մանկական եւ պատանեկան շրջանն է, երկրորդը՝ երիտասարդութեան շրջանը, երրորդը՝ հասուն, միջին տարիքի շրջանը եւ չորրորդն ալ՝ ծերութեան շրջանը: Այս չորս հանգրուաններուն ամէն մէկն ալ կարելի է

երեք զատ շրջաններու բաժնեկ, որոնց մասին այս գլուխին վերջաւորութեան, «Յաւելուածական» մասին մէջ յաւելեալ տեղեկութիւն պիտի տրուի: Ծերութիւնը կը ջնջէ մարմնին գեղեցկութիւնը, զօրութիւնը եւ միտքին ալ յիշողութիւնը: Նոյնիսկ երբ մարդուն մարմինը ծերութեան հանգրուանին մէջ տկարացած ըլլայ եւ չկարենայ առաջուան պէս գործել եւ եթէ ուղեղը դեռ լաւ կը գործէ, անձը ինք շատ լաւ գիտէ թէ ինք այն նոյն անձն է, որ էր քսան եւ մէկ տարեկանին, բայց այժմ՝ Ֆիզիքսպէս տկարացած:

Տեգարթ (Descartes) անուանեալ փիլիսոփայ մը անցեալին ըսած էր հետեւեալը. «Cogito, ergo sum» (լատիներէն), որ թարգմանի. «Կը խորհիմ, հետեւաբար եմ»: Այս հիման վրայ շատեր կը խորհին, թէ իրենք իրենց միտքն են եւ կը նոյնանան անոր հետ: Ինչպէս մարդ իր մարմինը չէ, այլ զայն գործածողն է, նմանապէս մարդ նաեւ իր միտքը չէ, այլ զայն օգտագործողն է: Միտքը մարդուն ամենալաւ «բարեկամն» է, միանգամայն ան նաեւ մարդուն ամենավատ «թշնամին» է: Այս տարբերութիւնը կախում ունի մարդուն ասոնցմէ որմէկը զատելու որոշումէն: Մարդ կարող է իր միտքին դեկը տալ իր «Ես»-ին, կամ իր Հոգիին՝ Քրիստոսին: Միտքը մարդուն ամենակարեւոր եւ ուժգին զօրութիւնն է: Բայց միտքը, կատղած կապիկի մը նման, բնաւ հանդարտ չի կենար: Ասոր պատճառը մարդուն «Ես»-ին բռնապետութիւնն է: «Ես»-ը չ'ուզեր մարդուն վրայ ունեցած իշխանութիւնը կորսնցնել, հետեւաբար միտքը յաճախ անպէտ խորհուրդներով զբաղ կը պահէ: Երբ անձը կը յաջողի միտքը հանդարտեցնել, Հոգին ալ միտքը կը կառավարէ: Պէտք չէ մոռնալ, թէ մարդուն հոգին իր մէջ Քրիստոսի ներկայութիւնն է: Նման մարդ մը աշխարհի եւ բնութեան բոլոր օրէնքներուն կը

գիտակցի եւ անոնց բոլորին վրայ իշխանութիւն կ'ունենայ: Կարեւոր է, որ մարդ իր միտքը պատշաճ կերպով օգտագործէ: Շատեր այս ուղղութեամբ բնաւ չեն խորհած: Հետեւաբար մարդուն համար շատ տրամաբանական է հարց տալ, թէ ի՞նչպէս պէտք է օգտագործէ իր միտքը: Յաճախ կ'իմանանք, որ կ'ըսեն. «մեղք մի՛ գործեր, լաւ վարուէ, գէշութիւն մի՛ ըներ, բարի եղիր ...»: Ի՞նչպէս գիտնալ թէ մեր արարքները լաւ են կամ վատ: Ասոր պատասխանը կարելի է գտնել միայն անձին միտքէն ծագող խորհուրդին մէջ: Անձը պէտք է ինք իրեն հարց տայ, թէ ի՞նչ էր դրդապատճառը իր խօսած խօսքին կամ գործած արարքին: Ատիկա իրե՞ն օգտակար էր եւ կամ ուրիշին: Ի՞նչ էր այն խորհուրդը, որ պատճառ եղաւ այդ խօսքին կամ արարքին: Եթէ ուրիշին վնասակար է, սխալ գործած է եւ պատշաճ է անմիջապէս սխալը սրբագրել: Ճիշդ խօսիլ կամ գործել կը կարօտի որոշ «գիտութեան»: Առանց այդ ձգմարտութեան «գիտութեան» մարդ կը նմանի կոյր մարդու մը, որ մթութեան մէջ յաճախ ասդին-անդին կը զարնուի ու կ'իյնայ: Անձրեւը կը տեղայ թէ՛ ծառերուն, թէ՛ ալ խոտերուն վրայ, բայց մին կանանչ տերեւ կու տայ իսկ միւսը՝ գունաւոր ծաղիկներ: Նմանապէս գիտութիւնը բոլորին կը տրուի, բայց ամէն անհատ զայն կ'ըմբռնէ ըստ իր հասկացողութեան եւ ըստ իր բնոյթին: Ինչպէս քարի վրայ գրուածը յաւիտեան կը մնայ, բայց ջուրին վրայ գրուած բառ մը անմիջապէս կ'անհետանայ, նմանապէս որեւէ ժխտական խորհուրդ, որ մարդուն միտքին մէջ կը յայտնուի պէտք է ջուրի վրայ գրուած բառին նման անմիջապէս անհետանայ: Մարդ իր ունեցած բոլոր խորհուրդներուն համար ամէն վայրկեան պէտք է հարց տայ թէ օգտակար են թէ ոչ վնասակար: Ան որ ուրիշի վնաս կրնայ հասցնել, վստահաբար իրեն համար

ալ վնասակար է, որովհետեւ մարդ «ինչ որ ցան է, նոյնն ալ կը հնձէ»: Իսկ միտքը երբ Աստուծոյ վրայ կը կեդրոնանայ այն ատեն կը նմանի քարի վրայ փորագրուած բառին: Ստեղծագործութիւնը երկուութեան վրայ հիմնուած ըլլալով, ուր որ ուրախութիւն կայ, կայ նաեւ տխրութիւն, ուր բարելաւութիւն կայ, կայ նաեւ վատթարացում: Բայց երբ միտքը կեդրոնացած ըլլայ Քրիստոսի վրայ անձը ինքզինք կը ձերբազատէ երկու բեւեռացումներէ, կը միանայ իր Հոգիին հետ եւ կ'արժանանայ յաւիտենական երանութեան: Եւ ահա՛, աս է փրկութիւնը:

Մարդուն միտքը գիտութիւն ամբարելու միջոցն է: Ան նաեւ միջոցն է Աստուծապաշտութեան: Անտարակոյս գիտութիւնը անհրաժեշտ է հոգեւոր կեանքի համար եւ կը նմանի լապտերի մը սփռած լոյսին, որ կ'անհետացնէ մարդուն խաւարամտութիւնը: Բայց լապտերը կը կարօտի ամանի, իւղի եւ պատրոյգի: Երբ սեռային տռփանքի, բարկութեան կամ ազահուլութեան փոթորիկները միտքը կը խանգարեն, լապտերին լոյսն ալ կը սկսի պլպլալ եւ նոյնիսկ կրնայ մարիլ: Հետեւաբար, այն ինչ որ պատրանգային է մեծ ազդեցութիւն կրնայ ունենալ գիտութեամբ լուսաւորուած միտքին վրայ: Գիտութիւնը մարդուն կրնայ նաեւ հպարտութիւն տալ: Իսկ պաշտամունքը կը նմանի աղամանդի որ կը ցոլացնէ արեւին լոյսը եւ պատրանքային փոթորիկներէն չ'ազդուիր: Անկարելի է, որ պաշտամունքը հպարտութիւն տայ, այլ ճիշդ հակառակը, ան կու տայ հեզութիւն ու խոնարհութիւն: Ճշմարիտ Աստուծապաշտը կը նմանի երախայի մը: Իր ներքին Քրիստոս անոր կը հոգայ ինչպէս մայր մը իր երախան կը հոգայ: Գիտութեան մարդը կը նմանի հասուն մարդուն եւ Քրիստոս կ'արտօնէ որ ան ազատ գործէ ըստ իր կամքին: Գիտութիւնը սկիզբն է, որ անձը

պէտք է առաջնորդէ դէպի գործունէութեան, եւ այդ գործունէութիւնն ալ պաշտամունքն է, որ կը լրացնէ գիտութիւնը: Այս ուղղութեամբ երբ մարդ Ս. Գիրքը կը կարդայ պարտ է լաւ ուսումնասիրել կարդացածը եւ ոչ թէ բաւականանալ միայն կարդացածին բառացի իմաստովը: Ան պարտ է կարդացածին վրայ երկարատեւ խորհրդածել, որպէսզի կարողանայ զանազանել տրուած տեղեկութիւնները: Ստանայ անոնցմէ սորվելիք դասերը եւ զանոնք նախանձախնդրութեամբ իրագործէ իր ամենօրեայ կեանքին մէջ: Մարդը իր այս ուղղութեամբ յաջողութեան համար պարտ է իր միտքին դէկը ինք իր ձեռք առնէ, քան թէ արտօնէ որ իր «Ես»-ը զայն ղեկավարէ: Միտքին այս մասը մարդուն «գիտակից միտք»-ն (conscious mind) է: Ինչպէս նախապէս ներկայացուած էր, մարդ նաեւ ունի «անգիտակից միտք» մըն ալ: Ընդհանուր առմամբ այս միտքը ճանցուած է իբրեւ մարդուն «ենթագիտակցութիւնը», կամ աւելի ճիշտ պիտի ըլլար ըսել «ենթագիտակցական միտքը» (subconscious mind): Միտքին այս երկրորդ մասին մէջ է, որ մարդուն բնոյթին տեղեկութիւնը կը գտնուի:

Ինչպէս նախապէս գրուած էր, մարդ նաեւ ունի անհատականութիւն մը: Ոմանք կը կարծեն թէ իրենք իրենց անհատականութիւնն են, քանի որ ամէն մարդ ինքզինք ուրիշներէ տարբեր եւ անջատ կը տեսնէ: Անհատականութիւնը մարդուն տրուած առանձնաշընորհութիւն մը՝ պարզեւ մըն է, որ միւս բոլոր անասուններուն չէ տրուած: Ինչպէս նախապէս գրուած էր, ան կը ներկայացնէ Աստուծոյ շունչը: Հետեւաբար ան զօրութիւն է: Ս. Գիրքին մէջ ան նաեւ ներկայացուած է իբրեւ Լուսաբեր հրեշտակը: Բոլոր հրեշտակները կը ներկայացնեն զանազան թրթռացումի յաճախականու-

Թիւն ունեցող Աստուածային զօրութիւններ: Ուրեմն Աստուած մարդուն շնորհած է յաւելեալ զօրութիւն մը: Այդ յաւելեալ զօրութիւնը մարդուն իր գիտակցութեան մակարդակը ներկայ «արթուն» մակարդակէն շատ աւելի բարձր մակարդակի մը բարձրացնելու կարողութիւնը կու տայ: Այդ յաւելեալ զօրութեան արդիւնքն է, որ մարդուն տրուած է իր միտքը օգտագործելով ունենալ նաեւ դատելու ու զատելու կարողութիւնը: Ահա ա՛ս է, որ կը կոչուի ազատ կամք: Անտարակոյս մեզի կը թուի թէ անասուններն ալ ունին ազատ կամք: Երբ կատուն երկու թռչուններ կը տեսնէ, կ'որոշէ անոնցմէ մէկուն վրայ յարձակիլ եւ զայն ուտել եւ անտեսել միւսը: Նմանապէս մարդն ալ կ'որոշէ երկու կոշիկներէն մին՝ իր ուզածը գնել եւ կը կարծէ թէ ինք իր ազատ կամքով որոշած է: Ոչ կատուն եւ ոչ ալ մարդը իրենց ազատ կամքով որոշած են: Կատուն որոշած է ըստ իր հասկացողութեամբ, թէ երկու թռչուններէն որը աւելի դիւրութեամբ պիտի որսայ եւ այս տեղեկութիւնը իրեն կու գայ անցեալի փորձառութիւններէն, որ մաս կը կազմեն իր ենթագիտակցութեան մէջի տեղեկութեան: Նմանապէս, մարդուն պարագային ալ, իր որոշումը կը համապատասխանէ իր ենթագիտակցութեան մէջի տեղեկութեան՝ իր բնոյթին: Այս ուղղութեամբ հետազօտութիւններ կատարուած են: Փաստուած է, թէ անձը տակաւին իր որոշումը չտուած, ուղեղը մէկ երկվայրկեանի երեք հարիւր հազարերորդ ժամանակէն առաջ արդէն որոշումը տուած եւ զայն սկսած է գործադրել: Մարդ այդ ենթագիտակցութեան տուած որոշումին կը գիտակցի եւ կը կարծէ թէ ինք որոշած է: Այս իրողութիւնը կը հիմնուի (CMRI) ուղեղայն գործունէութեան նկարներուն համաձայն, որոնք բաղդատուած են մարդուն տուած որոշումի ժամանակին հետ: Ուրեմն ինչ է

իմաստը ազատ կամքին, եթէ մարդ իր որոշումները կ'առնէ ըստ իր բնոյթին: Ինչպէս առաջուց գրուած էր, մարդ լաւագոյնս կը գործէ իր ենթագիտակցութեամբը: Ահա, ա'ս է նպատակը աշկերտութեան՝ ենթագիտակցութեան սորվեցնել: Ուրեմն մարդ ունի ազատ կամք եւ այդ ազատ կամքին նպատակն է փոխել ենթագիտակցութեան մէջիները եւ փոխել բնոյթը: Մարդ իր ազատ կամքովն է, որ կ'անբարէ գիտութիւն եւ աւելի կարեւոր ազատ կամքով է, որ կ'որոշէ Աստուածապաշտ ըլլալ: Այո, կան շատ անուանի Աստուածապաշտեր, բայց առանց բնոյթի փոփոխութեան անոնք բոլորն ալ ինքնախաբէութիւններ են: Աստուածապաշտութեան հիմքը հաւատքն է: Անհատը պէտք է հաւատք ունենայ Քրիստոսի վրայ, թէ իր կեանքին մէջ ամէն ինչ կատարեալ է՝ անոր թէ՛ լաւ եւ թէ՛ ալ վատ պատահարներովը եւ բոլորը ընդունիլ ուրախութեամբ, իբրեւ Աստուծոյ կամքը: Աս պէտք է ըլլայ այնպէս ինչպէս երախայ մը իր կեանքը կը վստահի իր մօր: Այն անձը, որ Աստուծոյ դէմ է, ան ինք իրեն դէմ է: Սէրը լաւագոյն պաշտամունքն է, բայց ոչ անձնասիրութիւնը: Ընդհանուր ստեղծագործութիւնը Աստուծոյ մարմինը՝ Քրիստոսի երեւոյթն է, հետեւաբար, սէր հանդէպ ամէն ինչի՝ ամէն հոգիի եւ ամէն անասունի եւ ամէն բանի: Այս է Աստուածապաշտութիւնը: Յիսուս Քրիստոսի «սիրէ քու թշնամիդ» նախադասութեամբ սորվեցուցածին իմաստն ալ ա'ս է: Մարդը պարզապէս Աստուծոյ եւ անասուններուն միջեւ գտնուող օղակն՝ միջնորդն է: Հետեւաբար մարդը պատասխանատուութիւն մը ունի: Իր կենցաղը հանրութեան տուած իր պատգամն է: Ի՞նչ պէտք է ըլլայ այդ պատգամը: Շատեր արտաքինապէս սուրբ կ'երեւին, բայց իրենց կենցաղը չի համապատասխաներ այդ երեւոյթին: Ուշագրի պէտք է ըլլանք: Մարդ շատ դիւրութեամբ մարդ-

կուլթենէ անասնականութեան դրուլթեան մէջ կրնայ «իյնալ»: Մարդուն կեանքը պատճառի եւ արդիւնքի շղթայաւորումի մը շարունակականութիւնն է: Հետեւաբար մարդ իր ազատ կամքով վատ արդիւնքներուն պատճառները պարտ է անհետացնել եւ լաւ արդիւնքներուն պատճառներն ալ՝ աւելացնել: Ի՞նչ բաներ են վատ արդիւնքներու պատճառները: Ընդհանուր առմամբ զանոնք կարելի է ամփոփել հետեւեալ երեք զգացումներով: զանազան աշխարհիկ հաճոյքներու տենչանք, եսասիրութիւն եւ յարում դէպի աշխարհիկ հետապնդումներու: Եւ ահա՛, ասոնք են մարդուն իր կեանքի ընթացքին կրած շարժարանքներուն պատճառները, որ մարդուն իր կերտած ճակատագիրն է: Մարդուն երջանկութիւնը, տխրութիւնը, նոյնիսկ իր մահը եւ կեանքը կախեալ են այդ ճակատագիրէն: Ի՞նչ բան է որ մարդը իր մարդկայնութենէն անասնականութեան մակարդակի կ'իջեցնէ: Ան մարդուն գործած մեղքերուն հետեւանքն է: Ի՞նչ է մեղքը: Մեղքին մասին ընդարձակ տեղեկութիւն տրուած է «Լոյս ի Լուսոյ» գիրքիս մէջ «Ի՞նչ է Մեղքը» խորագրեալ ԺԳ. գլուխին մէջ էջեր 379-403, ինչպէս նաեւ «Հոգեւոր Խորհրդածութիւններ» գիրքիս մէջ «Մեղքը եւ Փրկութիւնը» խորագրեալ գրութիւնը էջեր 363-369: Հոս պատշաճ է միայն ըսել թէ մեղքը այն է, որ որեւէ բանի՝ բոյսի, անասունի եւ ոեւէ մարդու վնաս կը հասցնէ կամ ցաւ ու վիշտ կը պատճառէ: Անտարակոյս մարդ իր կեանքի ընթացքին պիտի ենթարկուի թէ՛ ուրախութեան եւ թէ՛ ալ տխրութեան, թէ՛ համբաւի եւ թէ՛ ալ շնորհագրկումի, բայց ինք պէտք է միշտ իր հաւասարակշռութիւնը պահէ եւ չտարուի երկու ծայրայեղութիւններէն: Որովհետեւ ինչ որ կը պատահի Աստուծոյ կամքն է եւ ինք պէտք է փառք տայ թէ՛ լաւին, թէ՛ ալ վատին համար: Լաւը վարձատրութիւն է իսկ վատն ալ դաս:

Մարդ պարապ տեղը աշխարհ չէ եկած, այլ ան եկած է մեծ պարտականութեամբ եւ պատասխանատուութեամբ: Կեանքը առիթ մըն է, որ ան ճշմարտութիւնը գտնէ: Հետեւաբար այս կեանքի ընթացքին է, որ ան պիտի կերտէ պատշաճ տուեալներ յաջողութեան համար: Ասոնցմէ ամենակարեւորներն են միշտ ճշմարտութիւնը ըսել, հետապնդել արդարութիւնը, բարոյագիտութիւնը եւ բարեվայելչութիւնը: Այն անձը, որ ճշմարտութեան չի ձգտիր Աստուած չի պաշտեր: Աստուած է ճշմարտութիւնը:

Մարդ նաեւ ունի «գորութեան մարմին» մը, որ իր ոգին (soul) է: Երբեմն մարդիկ փոփոխակի կը գործածեն «Հոգի» եւ «ոգի» բառերը: Ինչպէս առաջուց գըրլա՞ծ էր, անոնք թէ՛ նոյնն են եւ թէ՛ ալ իրարմէ տարբեր: Ոգին տեղեկութիւն պարունակող Հոգին է: Այդ տեղեկութիւնը մարդուն իր խորհուրդ, խօսք ու արարքներուն յառաջ բերած տեղեկութիւնն է: Ան կը կազմէ մարդուն ճակատագիրը: Ինչպէս նշուած էր Հոգին գորութիւն է: Ան Ս. Հոգիի գորութիւնն է Աստուծոյ տաճարին՝ մարդուն մարմնին մէջ: Այդ գորութեան մարմնացումը Աստուծոյ Որդին՝ Քրիստոսն է: Հետեւաբար ամէն անհատի ճշմարիտ էութիւնը Քրիստոսն է: Բայց դժբախտաբար մարդ այս իրողութենէն անտեղեակ է: Նոյնիսկ եթէ ինք իմացականօրէն այդ իրողութիւնը հասկցած ըլլայ եւ կը հաւատայ թէ այդ հաւատացածը ճշմարտութիւն մըն է, ինք այդ ճշմարտութեան փորձառական գիտակցութիւնը չունի: Հետեւաբար ան միայն կ'ըլլայ հաւատալիք (belief) եւ ոչ հաւատք (faith): Կան աղանդներ, որոնց անդամները Յիսուս Քրիստոս «դուրսէն» իրենց մէջ կը հրաւիրեն: Նման արարքներ սխալ հաւատալիքներու հետեւանքն են: Քրիստոս արդէն ամէն անձի Հոգին է: Ինչպէս այս

գիրքին երրորդ գլուխին մէջ գրուած է, մարդուն թէ՛ կեանքը եւ թէ՛ ալ գիտակցութիւնը իր ներքին Քրիստոսի շնորհքն է: Առանց մեր մէջ Քրիստոսի ներկայութեան անկարելի է, որ մենք կեանք ունենանք: Ուրեմն չ՞ենք խորհիր, թէ Ան, որ մեր կեանքը եւ մեր գիտակցութիւնն է, որ մեզի կարող կ'ընէ ունենալ որեւէ փորձառութիւն այդ կեանքի ընթացքին եւ գիտակից ըլլալ թէ՛ աշխարհի զանազանութեան թէ՛ ալ մենք մեզի՝ մեր մարմիններուն, մեր միտքերուն եւ մեր անհատականութեան, պէտք է ըլլայ մեր ճշմարիտ էութիւնը: Իսկ եթէ աս է ճշմարտութիւնը, չէ՞նք կարծեր որ մեր այս ճշմարտութեան նկատմամբ ունեցած անգիտակցութիւնը ողբերգութիւն մըն է: Մարդուն մէջ «Ճշմարտութեան» գոյութեան փաստը, անոր ներկայութեան փորձառութիւնը ունենալուն մէջ կը կայանայ: Այսօր գիտուններուն պրպտումները ուղղութիւն փոխած են նիւթական «աշխարհէն», դէպի գիտակցութիւն: Կան անձեր, որոնք միայն գիտութեան (science) տուեալներուն կը հաւատան եւ ուրիշ ոչինչ: Անտարակոյս օր պիտի գայ, որ գիտութիւնն ալ պիտի փաստէ այն ինչ որ Յիսուս ինք փաստեց եւ մեզի փոխանցեց: Նիւթոնեկան բնագիտութենէ մինչեւ ամբողջական բնագիտութիւն 150-200 տարի առաւ: Եթէ սպասենք գիտուններուն գիւտերուն, մենք մեռած գացած կ'ըլլանք: Հետեւաբար պարտ ենք մեր անձնական պրպտումներուն սկսիլ: Անոնք Յիսուս Քրիստոսի սորվեցուցածներուն կիրարկումն են: Մարդ պէտք չէ ուրիշին ունեցած փորձառութիւններով գոհանայ, այլ պէտք է ինք ջանք չինայէ, մինչեւ որ ինքն ալ այդ փորձառութիւնը ունենայ: Հիմնուած Պօղոսի գրութիւններուն վրայ քարոզչութիւններ, որ կ'ըսեն. «Հաւատա՛ եւ պիտի փրկուիս», եւ հաւատալն ալ միայն հաւատալ թէ Յիսուս Քրիստոս Աստուծոյ Որդին է: Իսկ Յիսուս

ի՞նչ կ'ըստէ: Ըստ չորս Աւետարաններուն մէջ տրուած տեղեկութեան, Յիսուս կ'ըստէ. «ան որ փրկուիլ կ'ուզէ պիտի չփրկուի», ինչպէս նաեւ. «Խաչդ առ եւ ետեւէս եկուր»: Նկատմամբ առաջին նախադասութեան, այն անձը որ փրկութեան ետեւէն է, կ'ուզէ իր անձը փրկել, հետեւաբար ան սերտօրէն կապուած է իր «Ես»-ին, քան թէ զայն կ'անտեսէ: Իսկ Յիսուս բացայայտ ըսած է. «Ան որ իր անձը կը սիրէ, պիտի կորսնցնէ զայն»: Իսկ նկատմամբ երկրորդ նախադասութեան, Յիսուս ամենեւին չէ ըսած (զոնէ ըստ չորս Աւետարաններուն) ես ձեր մեղքերուն համար պիտի մեռնիմ, որ դուք հաւատալէ զատ ուրիշ բան մը ընելու պէտք չունենաք, որպէսզի փրկուիք: Այն ուսուցումը որ հիմնուած է ուրիշի փորձառութեան վրայ անօգուտ է, իսկ այն ուսուցումը որ մեզ կ'առաջնորդէ դէպի անձնական փորձառութեան ճիշդ ուսուցումն է: Դժբախտաբար մարդ կը նմանի տխմար մուրացկանի մը, որ մէջը ոսկի լեցուն տուփի մը վրայ նստած կ'ողբայ իր աղքատութեան վրայ: Ճշմարիտ ուսուցիչը ոսկիին մասին չի խօսիր, այլ ան կը բանայ տուփը: Տուփը մարդը՝ ինքն է, իր մարմինը, իսկ ոսկին՝ իր ճշմարիտ էութիւնը՝ Քրիստոս: Մարդուն հոգին՝ թռչունի մը պէս է, որքան Քրիստոս իր մէջ յայտնուի, ան ամէն բան աւելի բարձրէն կը տեսնէ: Որքան աւելի բարձրանայ աշխարհիկ բոլոր այն բաները, որ առաջուց մեծ կարեւորութիւն ունէին, բոլորովին անկարեւոր կ'ըլլան: Երբ թռչունն ալ օդին մէջ տակաւ առ տակաւ կը բարձրանայ, այդ բարձրութենէն իրեն ալ գետերը, լեռները շատ պզտիկ կ'երեւան: Նմանապէս, Հոգեւոր կեանքի մէջ ալ քանի յառաջացում կ'ըլլայ աշխարհիկ հետապնդումներն ալ իրենց կարեւորութիւնը եւ փայլը նոյնքան կը կորսնցնեն: Քանի մարդուն գիտակցութիւնը բարձրանայ իր հորիզոնն ալ կ'ընդլայնի եւ կը

տեսնէ ճշմարտութիւնը: Ինք կ'ըլլայ ամենագէտ եւ ամենախմաստ: Իսկ մարդ ի՞նչ կ'ընէ: Ան այս Ֆիզիքական աշխարհիկ կեանքը կ'ապրի Ֆիզիքական հաճոյքները հետապնդելու համար ու վատնած կ'ըլլայ իրեն տրուած այդ պարգեւը, փոխանակ զայն բարձր գիտակցութիւն յայտնաբերելու համար օգտագործելու եւ ճանչնալու ճշմարտութիւնը: Միայն այդ պարագային է, որ մարդ կ'արժանանայ փրկութեան՝ յաւիտենական կեանքի:

Ամէն մարդ Աստուծոյ մարմնացումն է: Քանի որ միակ ճշմարտութիւնը Աստուածն է: Ճիշդ ասոր համար Ս. Գիրքին մէջ գրուած է. «դուք բոլորդ աստուածներ էք»: Բայց դժբախտաբար մարդ իր ստեղծած պատրանքի ծուղակի թնճուկէն չի կրնար ինքզինք ձեռբազատել, եւ այդ պատրանքին մէջ միշտ փրկութիւն կ'երագէ՝ կը փնտռէ: Այս ծուղակէն միակ ազատումը ճանչնալ է Աստուծոյ ներկայութիւնը իր մէջ, ոչ իմացականօրէն այլ՝ փորձառական: Ճիշդ աս էր, որ Յիսուս Քրիստոս մեզի սորվեցուց:

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Մարդը, ըստ իր խաւարամտութեան, կամ աւելի ճիշդ կ'ըլլար ըսել, ըստ իր գիտակցութեան մակարդակին, կը նոյնանայ իր Ֆիզիքական մարմնին հետ եւ կը կարծէ թէ այս մարմինը վայելքի համար է: Բայց իմաստուն մարդուն համար ան առիթ մըն է փրկագործութեան: Խաւարամիտ մարդը նաեւ չ'ուզեր իր մարմնին մահը եւ կ'ուզէ երկար տարիներ ապրիլ: Բայց իմաստուն մարդը շատ լաւ գիտէ թէ նախընտրելի է միայն պահ մը ապրիլ ու լաւ գործ մը կատարել, քան թէ դարաշրջան մը ապրիլ ու վնասաբեր արարքներ կատարել: Մարդուն ապրած կենցաղը ցոլացումն է իր հասած մտային հասունութեան: Երբ ան իր միտքը

կը կեդրոնացնէ իր «սրտին»՝ խղճին վրայ, այն բոլոր ժխտական յատկութիւնները՝ սեռային տռփանք, բարկութիւն, ազահուլութիւն, հպարտութիւն, նախանձ եւ աշխարհիկ հաճոյքներու կապուածութիւն, կ'անհետանան: Բոլոր անմեղութիւններուն մէջ մտային անմեղութիւնը ամենաբարձրագոյնը կը նկատուի: Ամէն խօսք եւ արարք նախ մտային խորհուրդ են եւ այդ խորհուրդէն ծագում կ'առնեն: Հաւագոյն կենցաղը ուրիշներու օգտակար ըլլալն է: Կարելի է անձեր ըլլան, որոնք ըսեն. «Ես աղքատ եմ եւ կարօտ, ինչպէս ուրիշին կրնամ օգնել»: Մարդ դրամէ զատ շատ մը ուրիշ բաներով կրնայ օգնել՝ անուշ խօսք մը, ժպիտ մը, որոնք շատ աւելի արժէքաւոր են, քան դրամը: Ամենալաւ կենցաղը ուրիշի չվնասելն է: Իսկ ամենամեծ մեղքը ուրիշներուն վնասել կամ դժուարութիւն տալն է: Երջանկութիւնը կարելի է գտնել միայն խաղաղութեան մէջ: Իմաստուն մարդը «սուրբ սիրտ» կը կերտէ եւ խաղաղութիւն կը սփռէ: Խաւարամիտ մարդը ինք իր վրայ չարչարանք կը հրաւիրէ, որովհետեւ ուրիշներուն «ցաւ» կը պատճառէ: Իմաստուն մարդը կ'օրհնէ նոյնիսկ իրեն վնաս հասցնողը:

Աշխարհի վրայ կան զանազան կրօնքներ, բայց աշխարհի վրայ կայ միայն մէկ ճշմարտութիւն, ան ալ Աստուածն է, հոգ չէ թէ Ան ինչ ինչ անուններով ճանչցուած է զանազան կրօնքներուն մէջ: Եթէ Աստուածն է միակ ճշմարտութիւնը, ուրեմն ընդհանուր ստեղծագործութիւնը իր աստղերով, մոլորակներով, ներառեալ մեր աշխարհը, իր բնութեամբ, մարդկութեամբ եւ անոնց զանազան ազգերով եւ կրօնքներով, պէտք է ըլլան նոյն մէկ Աստուծոյն զանազան երեւոյթները: Ուրեմն պէտք չէ՞ յարգանք ցոյց տանք ամէն մի անհատի, ազգի եւ կրօնքի եւ ջանք ընենք «տեսնել» Քրիստոս բոլորին մէջ: Այն ատեն է, որ յաջողած

կ'ըլլանք մեր կեանքի առաքելութեան մէջ: Այս յաջողութիւնը արդիւնքն է ճշմարիտ պաշտամունքին՝ պաշտել ու խնամել ամէն ինչ, ամէն անձ, ամէն անասուն ու ամէն բոյս: Այս ուղղութեամբ յաջողելու համար անհրաժեշտ է ինքնազսպում եւ ձերբազատում անպէտ գործունէութիւններէ: Միշտ գոհունակութիւն յայտնել ներկայ վիճակէն, ան ինչ որ ալ ըլլայ, քանի որ ան Աստուծոյ կամքն է: Աս յառաջ կու գայ Աստուծոյ վրայ եղած բացարձակ հաւատքէն: Չաբազանց չուրախանալ մեր կեանքի լաւ պատահարներուն համար եւ չտխրիլ վատերուն համար: Ուրիշներուն մէջ թերութիւններ չփնտռել: Միշտ պարզ ըլլալ եւ խորամանկութեան գոհ չըլլալ: Միշտ բարի եւ նման հայեացք ունեցող անձերու հետ բարեկամանալ: Իր աշխարհիկ պարտականութեան մէջ յաջողած ըլլալու համար, մահէն առաջ մարդ պէտք է ինքզինք ձերբազատէ իր Ֆիզիքական մարմնին հետ ունեցած կապուածութենէն, այսինքն մահէն չվախնալ: Ան նաեւ պէտք է լրիւ իշխանութիւն կերտէ իր միտքին վրայ: Ան պարտ է պատշաճ կերպով օգտագործել իր իմացականութիւնը՝ զսպելու համար բոլոր կիրքերը: Միայն այն ատեն է որ ան կը կարողանայ իր միտքը կեդրոնացնել իր ճշմարիտ էութեան՝ Քրիստոսի վրայ, որպէսզի յաջողի Զայն իր մէջ յայտնաբերել: Նման պատրաստութիւն կը կարօտի հիմնական ինքնափոփոխութեան, որ կը կարօտի տարիներու: Կան քարոզչութիւններ ուր կ'ըսուի թէ չմեռած եթէ ապաշխարես «երկինք կ'երթաս»: Նոյնիսկ եթէ անձը իմացականօրէն անդրադառնայ իր գործած մեղքերուն եւ ուզէ ինքզինք փոխել, ժամանակ պիտի չունենայ Քրիստոս իր մէջ յայտնաբերելու: Նաեւ պէտք չէ մոռնալ թէ Յիսուս ինք ըսած է. «Մ. Հոգիի դէմ գործուած մեղքերը աններելի են»: Այս ուղղութեամբ, բացարձակ հաւատք Աստուծոյ վրայ, ինչպէս նաեւ համբերութիւն

եւ յարատեւութիւն անհրաժեշտ են: Չկայ առաքինութեան աւելի բարձր մակարդակ մը քան մէկու մը իր հօր հնազանդութիւնը եւ անոր փափաքներուն կիրարկումը: Մինչդեռ մենք ալ Աստուած Հայր չե՞նք կոչեր, միթէ մենք ալ Աստուծոյ զաւակները չե՞նք: Ուրեմն պէտք չէ՞, որ մենք ալ Իր փափաքները կատարենք: Շատեր այս ուղղութեամբ չեն խորհիր անգամ: Կան ոմանք, որոնք կը փափաքին նման կենցաղ մը կերտել, բայց խոչնդոտներու հանդիպելու վախէն կամ ծուլութեան հետեւանք որեւէ քայլ չեն առներ: Կան ուրիշներ, որոնք կը սկսին ձեռնարկի, սակայն երբ խոչընդոտները՝ դժուարութիւններու կը հանդիպին չեն շարունակեր: Իսկ կան նաեւ ուրիշներ, թիւով քիչ, տեղի չեն տար խոչնդոտներուն եւ հակառակ բոլոր դժուարութիւններուն յամառօրէն կը յարատեւեն եւ յաջողութիւն ձեռք կը ձգեն:

Ընդհանուր առմամբ երբ մարդու մը հարց տաք թէ «դուն ո՞վ ես», անոր պատասխանը կ'ըլլայ իր անունը տար: Բայց ձեր հարցումը «ի՞նչ է քու անունդ» չէր: Երբ նոյն հարցումը կը կրկնէք, կարելի է ըսէ իր ազգութիւնը, կամ իր արհեստը, կամ իր ընտանեկան կապերը ...: Բայց եթէ պնդէք թէ անոնք ձեր հարցումին պատասխանը չեն, ան կարելի է ըսէ. «չեմ գիտեր թէ ինչ կ'ուզես»: Հազուադիւր է գտնել անձ մը, որ պատասխանէ հետեւեալ ձեւով. «Ես Աստուծոյ որդիներէն մին եմ, ես Քրիստոսի մի երեւոյթն եմ: Ընդհանուր առմամբ նման պատասխան մը չենք ստանար, որովհետեւ մարդ տակաւին այդ փորձառութիւնը իր մէջ չէ ունեցած: Ուրեմն ո՞վ ես դուն, ո՞վ եմ ես: Ան ես դուն, Ան եմ ես՝ երանելի: Ճիշդ ասոր համար անցեալին ըսուած էր. «ԾԱՆԻՐ ԶՔԵԶ»:

Ի՞նչու համար մարդ տակաւին այս հասկացողութեան փորձառականօրէն չէ հասած: Այս հարցումին

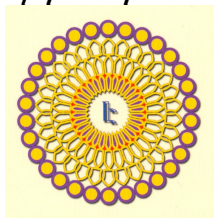
պատասխանը կը կայանայ այն իրողութեան մէջ, թէ ստեղծագործութիւնը հիմնուած է երկուութեան վրայ: Առանց երկուութեան ստեղծագործութիւն գոյութիւն պիտի չունենար: Միականութիւնը ճշմարտութիւնն է: Դճբախտաբար այդ երկուութեան մէջ մարդ յաճախ պարտ է երկուքէն մին զատել եւ կը թուի թէ ան յաճախ զատած է սխալ մէկը:

Ինչպէս առաջուց շեշտուած էր, մարդ մարմին մը ունի եւ մարդուն մարմինն ալ ենթակայ է այդ երկուութեան, այսինքն «արու» եւ «էգ»: Ո՞վ կամ ի՞նչ է որ կը կառավարէ այս մարմինը: Մարմինը կառավարողը մարդուն միտքն է: Միտքը ինքն ալ ստեղծուած ըլլալով ենթակայ է երկուութեան, հետեւաբար ունի երկու բեւեռներ: Բեւեռներէն մին կը գործէ մարմինն մաս կազմող ուղեղով, իսկ միւս բեւեռն ալ՝ սիրտով: Կախում ունի, թէ մարդուն միտքին որ բեւեռն է որ կ'իշխէ, մարդն ալ կ'ըլլայ զգացական եւ կամ իմացական: Երբ միտքը գլխաւորաբար կը գործէ սրտի միջոցաւ, անձին զգացումները կը խափանեն մարդուն իմացականութիւնը եւ մարդը կը կորսնցնէ տրամաբանելու կարողութիւնը: Իսկ երբ միտքը գլխաւորաբար կը գործէ ուղեղին միջոցաւ, մարդը իր իմացականութեամբ կը կարողանայ զսպել իր զգացումները: Անհատը պարտ է իր միտքի երկու բեւեռներուն հաւասարակըշուոթիւնը պահել, որպէսզի կարենայ իր իմացականութիւնը պատշաճ կերպով օգտագործել եւ անոր շնորհած տրամաբանելու կարողութեամբ զսպել բոլոր ժխտական զգացումները եւ յառաջացնել դրականները:

Կարելոր հարցը այն է, թէ ո՞վ կամ ի՞նչ է որ կը կառավարէ մարդուն միտքը: Մարդուն միտքը կառավարողը մարդուն անհատականութիւնն է: Անհատականութիւնն ալ ստեղծուած է, որով ունի երկու բեւեռներ՝ մին ժխտական, իսկ միւսը՝ դրական: Երբ անհատակա-

նութեան ժխտական բեւեռը կ'իշխէ, մարդուն միտքն ալ իր խորհուրդ ու զգացումներով կ'ըլլայ «Ես»-ասէր: Երբ միտքը կ'ըլլայ եսասէր մարմինն ալ համապատասխան խօսք ու արարք կ'ունենայ, որովհետեւ միտքն է որ զայն կը կառավարէ: Իսկ երբ անհատականութեան դրական բեւեռը իշխէ, անձն ալ կ'ըլլայ այլասէր, ողորմած, կարեկից, ինքնագոհ ..., որոնք բոլորն ալ Աստուածային յատկութիւններ են:

Ոչ մարմինը, ոչ միտքը եւ ոչ ալ մարդուն անհատականութիւնը կարող են իրենք իրենց որեւէ գործունէութիւն ցոյց տալ: Ասոնց բոլորը կենդանացնողը մարդուն Հոգին՝ Քրիստոսի ներկայութիւնն է «Աստուծոյ տաճարին»՝ մարդուն մէջ: Հոգին կեանք կու տայ մարմնին, գիտակցութիւն՝ միտքին, ազատ կամք՝ անհատականութեանը: Մարդ իր անհատականութեան ազատ կամքովը, դատողութեամբը եւ գատողութեամբը կ'օգտագործէ գիտակցութիւն ցոյց տուող միտքը, որպէսզի ան ալ իր կարգին գործունէութեան ձեռնարկէ կեանք ունեցող մարմինը: Անհատականութեան ժխտական բեւեռը սերտօրէն կապուած է մտքին եւ մարմնին ու առանց անոնց չի կրնար գոյատեւել, որովհետեւ ուրիշ արտայայտութեան միջոց չունի: Իսկ անհատականութեան դրական բեւեռը սերտօրէն կապուած է Հոգիին: Ան ալ կ'օգտագործէ միտքն ու մարմինը բայց չէ կապուած անոնց, գիտէ թէ անոնք պատրանքային են եւ նոյնիսկ յօժարաբար կը թողու մարմինը եւ կը միանայ Քրիստոսի եւ ահա աս է Յիսուս Քրիստոսի սորվեցուցած «յարութիւն»-ը:

ՅԱԲԵԼՈՒԹԱԿԱՆ

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԻ ՀԱՆԳՐՈՒՄՆԵՐԸ

ՀԻՍՏՈՒԾ՝ ԴՐՈՂԿՈՒԹԵԱՆ ԿԵԱՆՔԻՆ ԴԻՅԻՆ ՏԵՌՈՂՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

Մարդկային կանքը ունի չորս հանգրուաններ:

Այս չորս մասերէն իւրաքանչիւրն ալ բաժնուած է երեքական ժամանակամիջոցներու:

Ա - ՄԱՍ

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԵՒ ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՇՐՋԱՆ

Այս հանգրուանին անհատը կ'ըլլայ կարօտեալ:

ա- Ծնունդէ մինչեւ 7 տարեկան .

- Ուղեղը կը կազմուի եւ այս շրջանը կը կոչուի մանկութեան շրջան:

բ- 8 տարեկանէն մինչեւ 14 .

- Միտքը լիովին կը կազմուի եւ շրջանը կը կոչուի մանկական - պատանեկան շրջան:

գ- 15 տարեկանէն մինչեւ 21

- Իմացականութիւնը կ'աճի եւ շրջանը կը կոչուի պատանեկան շրջան:

Բ - ՄԱՍ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՍՈՒՆ ՄԱՐԴ

Այս հանգրուանին անհատը ալ աւելի կ'ապաւինի իր

Ֆիզիքական կարողութիւններուն եւ կը կառավարուի իր ֆիզիքական կիրքերէն:

ա- 22 տարեկանէն մինչեւ 28

- Անհատը կը վայելէ լիովին կազմուած մարմին, միտք եւ իմացականութիւն ու շրջանը կը կոչուի երիտասարդ հասուն մարդու շրջան:

բ- 29 տարեկանէն մինչեւ 35

- Անհատը կը սկսի իր ցանած «հունտերուն» հունձքը քաղել եւ այս շրջանը կը կոչուի երիտասարդութեան միջին շրջան:

գ- 36 տարեկանէն մինչեւ 42

- Անհատը կը շարունակէ քաղել իր ցանած հունտերուն հունձքը եւ այս շրջանն ալ կը կոչուի երիտասարդութեան վերջին հանգրուանի շրջան:

Գ - ՄԱՍ

ՄԻՋԻՆ ՏԱՐԻՔԸ ՀԱՍԱԾ ՄԱՐԴ

Այս հանգրուանին անհատը կ'ըլլայ աւելի զգացական:

ա- 43 տարեկանէն մինչեւ 49

- Կը շարունակէ քաղել իր ցանած հունտերուն հունձ-քը եւ շրջանը կը կոչուի միջին տարիքի առաջին հանգրուանը:

բ- 50 տարեկանէն մինչեւ 56

- Կը շարունակէ քաղել իր ցանած հունտերուն հունձ-քը եւ շրջանը կը կոչուի միջին տարիքի միջին հանգրուանը:

գ- 57 տարեկանէն մինչեւ 63

- Կը շարունակէ քաղել իր ցանած հունտերուն հունձ-քը եւ շրջանը կը կոչուի միջին տարիքի վերջին հանգրուանը:

Դ - ՄԱՍ

ԾԵՐՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆ

Այս հանգրուանին անհատը կ'ըլլայ աւելի իմաստուն:

ա- 64 տարեկանէն մինչեւ 70

- Հարց կու տայ թէ ի՞նչ էր կեանքին նպատակը եւ շրջանը կը կոչուի ծերութեան սկզբնական շրջան:

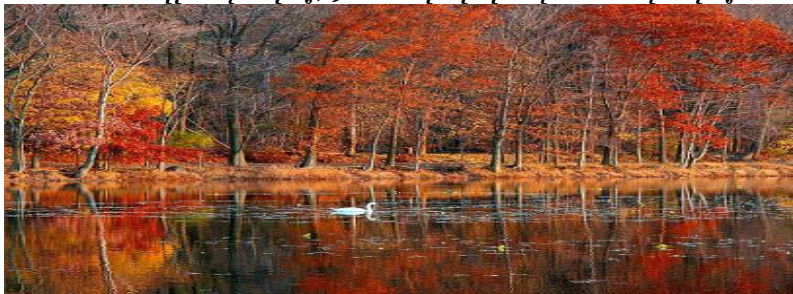
բ- 71 տարեկանէն մինչեւ 77

- Կ'անդրադառնայ իր վատնած կեանքին եւ շրջանը կը կոչուի ծերութեան շրջան:

գ- 78 տարեկանէն մինչեւ 84

- Կը զղջայ իր վատնած կեանքին համար եւ այս շրջանն ալ կը կոչուի խոր ծերութեան շրջան:

Այն ինչ որ միջոցի եւ ժամանակի դրուածքն մէջն է եւ ժամանակի ենթակայ, է նաեւ փոփոխութեան ենթակայ:

**Անցեալին իմաստուն մարդու մը հարցուցած
էին, թէ ի՞նչ է կեանքին իմաստը:
Ան պատասխտանեց.
Կեանքը ինքնին իմաստ մը չունի,
սակայն ան իմաստ մը ստեղծելու
առիթը կու տայ:**

ՎԵՐՁԱԲԱՆ

Աստուած աշխարհը ստեղծեց իբրև զրախտ, իսկ մարդ իր «Ես»-ասիրութեամբ զայն վերածեց դժոխքի: Չե՞նք խորհիր որ մարդուն առաջնագոյն պարտականութիւնը զայն դարձեալ զրախտի վերածել է: Որպէսզի ընդհանուր աշխարհը զրախտի վերածուի, անհրաժեշտ է որ բոլոր ազգերը՝ երկիրները, անոնք ըլլան թագաւորութիւններ կամ հանրապետութիւններ, պարտ են փոփոխութեան ենթարկուիլ: Անոնք պէտք է գոյատեւեն իրարու հետ համերաշխ ընթացքով: Կառավարութիւնները իրենց գործունէութեան մէջ պէտք է հետապնդեն կատարելութեան ուղին: Բայց ի՞նչ է երկիրը կամ ազգը: Ան զայն կազմող ընտանիքներուն հաւաքականութիւնն է: Ուրեմն, որպէսզի երկիր մը փոխուի, նախ պարտ է ընտանիքները սէր եւ համերաշխութիւն յառաջացնեն իրենց մէջ: Կ'ըսուի թէ այսօր ամէն չորս ամուսնութենէն մին ամուսնալուծման կ'ենթարկուի: Նման կացութիւն մը ընտանեկան կեանքին մէջ «հիւանդութեան» մը ախտանիշը չէ՞: Այսօր կ'ապրինք քաղաքի մը մէջ, որուն ընտանիքներուն մեծամասնութիւնը նոյնիսկ չեն գիտեր թէ ովքեր են իրենց դրացիները: Մինչեւ որ սէրը եւ համերաշխութիւնը բոլոր ընտանիքներուն մէջ եւ միջեւ չգոյանայ կարելի չէ որ երկիրը փոխուի ու զրախտը յայտնուի աշխարհի վրայ: Բայց ամէն ընտանիք կազմուած է բազմաթիւ անդամներէ: Կարելի չէ ընտանիքներուն բարելաւումը իրականացնել մինչեւ որ զայն կազմող ամէն մի անդամ փոխուի: Մարդ միշտ կը ջանայ իր միջավայրը փոխել: Պատմութեան գիրքերը լեցուն են նման արարքներով: Իբր օրինակ բաւ է միայն անոնցմէ երկու հատը յիշել. Հազար եօթհարիւրներու Փրանսական յեղափոխութիւնը, ինչպէս նաեւ քսաներորդ դարու սկիզբի համայնավար յեղափոխութիւնը: Անոնք մակերեսայինօրէն

կը թուիին յաջող ըլլալ միայն կարճ ժամանակի մը համար, բայց ճշմարտութիւնը այն է թէ ոչինչ կը փոխուի՝ միայն կառավարիչները: Որեւէ նման ճշմարիտ փոփոխութիւն մը անկարելի է: Իսկ եթէ մարդ կ'ուզէ իսկապէս աշխարհի մէջ իսկական փոփոխութիւն մը յառաջ բերել պարտ է միայն ինքզինք փոխել: Մարդ աշխարհի վրայ իրմէ դուրս եւ իրմէ զատ ոչինչ կրնայ փոխել, որովհետեւ ան իր ազատ կամքով ինքզինք փոխելու կարողութիւնը ունի: Քանի որ ինք այս աշխարհին մէջ կ'ապրի, եթէ ան ինքզինք փոխէ այդքանով ալ աշխարհը փոխած կ'ըլլայ: Եթէ կ'ուզենք դրախտը վերահաստատել աշխարհի վրայ, պարտ ենք՝ աշխարհի վրայ ամէն մի անձ, մենք զմեզ փոխել: Այս փոփոխութիւնը կը ներկայացնէ կատարելութեան ուղին: Ճիշդ աս էր, որ Յիսուս Քրիստոս սորվեցուց իր լերան քարոզին մէջ, թէ ինչպէս այդ փոփոխութիւնը յաջող կերպով իրականացնել: Երբ բոլորս յաջողինք, այն ատեն է, որ բոլորս ալ գիտակցաբար կ'ապրինք Աստուծոյ թագաւորութեան մէջ եւ ներկայ աշխարհի դժոխային վիճակն ալ վերջ կը գտնէ: Նաեւ պէտք չէ մոռնալ թէ երբ անհատը յաջողի ինքզինք փոխել անկարելի է, որ իր միջավայրն ալ չփոխուի եւ ըլլայ իրեն ներդաշնակ:

Ի՞նչ էին լերան քարոզին սորվեցուցածները: Այս ուղղութեամբ տես նախորդ գիրքերէս «Լոյս Ի Լուսոյ» գիրքին մէջ Զ. գլուխը էջ 131, նաեւ «Աւետարանի Խորհուրդները Գ - Յիսուսի Խօսքերը» վերնագրեալ գիրքին մէջ էջեր 44-50, ինչպէս նաեւ «Աւետարանի Խորհուրդները Դ - Յովհաննու եւ Թովմասի Աւետարան» գիրքիս մէջ «Աւետարանի Ամփոփում» խորագրեալ Դ. գլուխին մէջ էջ 263, եւ նամանականդ էջեր 293-302: Յարմար է հոս համառօտ կրկնութիւն մը գրել:

Լերան քարոզին մէջ, Յիսուս Քրիստոս այն

մարդկային յատկութիւնները, որ անհրաժեշտ են հոգեւոր կեանքի մէջ յաջողելու համար, ներկայացուց իր ըսած եօթը «երանի»-ներովը, իսկ յաջողութեան միջոցն ալ, իր ներկայացուցած աղօթելու ձեւով: Մարդ ինչո՞ւ երանելի է, երբ այդ յատկութիւնները իր մէջ կը յառաջացնէ: Ան երանելի է, որովհետեւ Աստուծայայտնութիւնը՝ Քրիստոսի յայտնութիւնը իր մէջ իրականացնելու կարելիութիւնը ունի: Ուրեմն ի՞նչ են այդ եօթը երանելի յատկութիւնները: Անոնք «Հոգևով աղքատ», «սգաւոր», «հեզ», «անօթի ու ծարաւ», «ողորմած», «սըրտով մաքուր», «խաղաղարար» եւ «արդար» ըլլալն են: «Աղքատ»-ութիւնը պակասութեան մը արդիւնքն է: Երբ անձ մը դրամ չունի իր առօրեայ կարիքները հոգալու, ինքզինք աղքատ կը նկատէ: Այս պարագային, Յիսուսի ակնարկը հոգեւոր կեանքի մէջ յառաջացման պակասին համար է: Երբ մարդ այս պակասը զգայ այն ատեն է, որ իր հոգևով աղքատ ըլլալուն կ'անդրադառնայ: Այս անդրադարձը անհրաժեշտ է ապագայ յաջողութեան համար եւ հոգեւոր ճանապարհին մէջ առաջին քայլը: Ի՞նչ է իմաստը «սգաւոր» ըլլալուն: Մարդ սգաւոր կ'ըլլայ երբ ան ընտանեկան անդամի մը կամ սիրելիի մը, երբեմն նոյնիսկ անասունի մը մահուամբ, անոնց կորուստին համար կ'ողբայ: Այս պարագային Յիսուսի ըսած սգաւորը այն անձն է, որ իմացականօրէն գիտնալով հանդերձ թէ Քրիստոս իր մէջ, իր ճշմարիտ հոգիներն է, Անոր ներկայութեան փորձառութեան կորուստին համար է որ կ'ողբայ եւ սուգ կը բռնէ: Ինչո՞ւ «հեզ»-երը երանելի են: Անոնք որոնք հեզ եւ խոնարհ են, անտեսած են իրենց «Ես»-երը: Երբ «Ես»-ը Աստուծոյ գահին վրայ նստած ըլլայ անձն ալ հոգեւոր կեանքի մէջ յառաջանալու կարելիութիւնը չ'ունենար: «Ես»-ը հպարտութիւն կու տայ: Իսկ հեզութիւնը կարելի է միայն այն ատեն երբ հպարտու-

Թիւնը գոյութիւն չ'ունենար: Պարզ է հասկնալ թէ ինչ է անօթի եւ ծարաւ ըլլալ: «Անօթի՛ սովահար եւ ծարաւ» մարդու մը համար, որ մահուան սեմին է, բացի պատառ մը հաց կամ կաթիլ մը ջուրէն ոչինչ կ'արեւորութիւն ունի: Նմանապէս հոգեւոր կեանքի մէջ ալ անձը պարտ է նոյն չափով, նոյն աստիճանով ուզէ՝ տենջայ Քրիստոս իր մէջ յայտնաբերել: «Ողորմածութիւնը» ճշմարիտ պաշտամունքն է, ան Քրիստոս «տեսնել» է ամէն անձի եւ ամէն ինչի մէջ եւ իր կարողութեան համաձայն ալ բոլորին օգնելն է: Ան ինչ որ կու տանք, կու տանք Քրիստոսին: Ի՞նչ է իմաստը «սրտով մաքուր» ըլլալուն: Արամերէն լեզուի մէջ, որ Յիսուս կը խօսէր, «միտք» բառին համապատասխան բառ գոյութիւն չունի, այլ միայն «սիրտ» բառը կը գործածուի, թէ՛ «միտք» եւ թէ՛ ալ «սիրտ» իմաստներով: Հետեւաբար «սուրբ սիրտ»-ը կը ներկայացնէ խորհուրդներէ, զգացումներէ եւ յուզումներէ սրբուած, մաքրուած միտք մը: Նման միտք մը կարելիութիւնը ունի առանց խանգարումի կեղերոնանալու մարդուն իր ճշմարիտ էութեան՝ Քրիստոսի վրայ: Մարդուն գիտակցութիւնը իր ներքին Քրիստոսի գիտակցութիւնն է՝ յայտնուած մարդուն արտօնած մակարդակով: Երբ գիտակցութիւնը մարդու մտային զանազան խորհուրդներով եւ զգացումներով զբաղ չ'ըլլար, ան կը գիտակցի Քրիստոսի ներկայութեան, անձին ճշմարիտ էութեան եւ անձը Քրիստոսի ներկայութեան փորձառութիւնը կ'ունենայ: Ճիշտ ասոր համար անոնք երանելի են, որովհետեւ «պիտի տեսնեն Աստուած»՝ Քրիստոս: Անոնք որոնք «խաղաղութիւն» կը սփռեն նաեւ երանելի են: Հակառակ որ համայն մարդկութիւնը Աստուծոյ որդիներն են, շատեր, փարած իրենց «Ես»-ին՝ սատանային, կ'ապրին նման սատանայի որդիներու: Անոնք, որոնք անտեսած են իրենց «Ես»-ը եսասիրութեամբ չեն գործեր, հետեւա-

բար միշտ կ'ըլլան խաղաղասէր: Ան որ եսասէր չէ չի փնտռեր իր շահը այլ ան կը հետապնդէ միայն «արդարութիւն»-ը եւ ճշմարտութիւնը, նոյնիսկ ան կ'ենթարկուի հալածանքի իր բռնած ընթացքին համար:

Նման յատկութիւններ կերտող անձ մը, որ իր բնոյթը պատշաճ կերպով փոխած է, պատրաստ է աղօթելու եւ աղօթքին ալ ամենավեհ ձեւով, այն ինչ որ Յիսուս Քրիստոս սորվեցուց՝ այն ինչ որ Տէրունական աղօթք կ'անուանենք եւ յաճախ կը կրկնենք: Յիսուս աղօթք չտուաւ այլ աղօթելու ձեւը սորվեցուց: Ան նախ ըսաւ. «Եթէ պիտի աղօթես, սենեակդ մտիր ու դուռդ գոցէ»: Ասոր իմաստը փոխաբերական է եւ ոչ բառացի: Սենեակ մտնելը կը ներկայացնէ միտքի ուշադրութեան՝ կեդրոնացման ուղղութիւնը, որ պէտք է ըլլայ անձին իր ներքին Քրիստոսի վրայ եւ ոչ արտաքին աշխարհի: Դուռը գոցելն ալ կը ներկայացնէ ձերբազատումը աշխարհի շլացուցիչ հետապնդումներէն: Աս ալ մաս կը կազմէ աղօթելէ առաջ ինքնապատրաստութեան անհրաժեշտութեան:

Հետեւեալը Յիսուսի սորվեցուցած աղօթելու ձեւն է.

Հայր մեր
որ յերկինս:

տոբ էղիցի անուն ին:

Եկեացէ արխյոթիւն ին:

Եղիցին կամ ին որպէս յերկինս եւ յերկրի:

Վհայ մեր հանապազորդ՝ որոք մեզ այսօր:

Եւ թող մեզ պարտիս մեր, որպէս եւ մեզ թողոմէ մերոց պարտապանաց:

Եւ մի պանիր մեզ 'ի փորձոթիւն:

այլ փրկեա մեզ 'ի շարեն:

Վի ին է արխյոթիւն եւ պորոթիւն եւ փառք յաւրեանս ամէն:

Այս աղօթելու ձեւը լաւ ըմբռնելու համար հոս անոր վերլուծումը պիտի ընթանայ վերջաւորութենէն դէպի սկիզբը: Ժիշդ է թէ Աւետարանին մէջ վերեւի

վերջին տողը չկայ, ան աւելի վերջ աւելցուած է: Բայց պատշաճ է այդ տեղեկութիւնը տալ, որովհետեւ մարդ պէտք է գիտնայ թէ Որո՞ւ է որ ինք պիտի աղօթէ: Ընդհանուր տիեզերքը կը ներկայացնէ Աստուծոյ թագաւորութիւնը: Հետեւաբար «արքայութիւն»-ը կը ներկայացնէ Հայր Աստուած: Հայր Աստուած ամէն ինչի ծայրագոյն թագաւորն է: «Զօրութիւն»-ը կը ներկայացնէ Հայր Աստուծմէ բոլորած զօրութիւնը՝ Ս. Հոգին: Իսկ այդ զօրութեան նիւթեղէն արտայայտութիւնը, Աստուծոյ Որդին՝ Քրիստոսն է, որ Աստուծոյ «փառք»-ն է: Յիսուսի սորվեցուցած այս աղօթելուն ձեւը, Աստուծմէ աս ու ան խնդրել չէ, այլ աղօթելու ամենավեհ ձեւը, որ խոկալն է: Խոկալը մարդուն միտքին իր ներքին Քրիստոսի վրայ կեդրոնացումն է բացարձակ մտային լուծեան մէջ: Դժբախտաբար մարդուն «Ես»-ը՝ սատանան, միշտ կը ջանայ խանգարել խոկումը եւ կը գործէ ի վնաս անձին: Ան չ'ուզեր իր անձին վրայ ունեցած իշխանութիւնը կորսնցնել: Նախ անձը պէտք է ինքզինք ձերբազատած ըլլայ իր «Ես»-էն եւ ահա՛, աս է իմաստը «չարէն փրկուելուն»: Անտարակոյս, նոյնիսկ անոնք, որոնք որոշ չափով յաջողած են իրենց «Ես»-ը անտեսել, միշտ անկէ փորձուելու վտանգին մէջն են, ուրեմն միշտ պէտք է ուշիմ ըլլալ եւ իրենք գիրենք հսկել, որպէսզի «Ես»-ը դարձեալ իր «գլուխը» չբարձրացնէ: Անձը պէտք է պատրաստ ըլլայ ընդունելու իր կեանքի բոլոր պատահարները թէ՛ լաւ, թէ՛ ալ վատ եւ վատերուն համար չմեղադրել որեւէ ուրիշ անձ կամ նոյնիսկ Աստուած, որովհետեւ անոնք բոլորն ալ իր պարտքերն են որ պարտ է ինք ուշ ու կանուխ վճարել: Անձը պէտք է ընդունի թէ ինչ որ ինք կը «քաղէ» իր «ցանածներն» են: Երբ անձը կը յաջողի վերոյիշեալներուն բոլորը լիովին կատարել ու իր միտքը լրիւ կը կեդրոնացնէ, առանց զանազան խորհուրդ

ու զգացումներու, իր ներքին Քրիստոսի վրայ, այն ատեն ինք կը ստանայ Ս. Հոգիի յաւելեալ զօրութիւն, որ իր «հանապազօրդ հաց»-ն է: Միթէ Քրիստոս չէ՞ ըսած. «Ես եմ դուռը»: Անձին ներքին Քրիստոսն է, որ կը բանայ մարդուն խակրաները՝ զօրութեան կեդրոնները, որպէսզի անոնք ընդունակ ըլլան Ս. Հոգիի զօրութեան: Երբ անհատը կը ստանայ Ս. Հոգիի յաւելեալ զօրութիւն, իր գիտակցութեան մակարդակն ալ կը բարձրանայ: Բարձր գիտակցութեան մակարդակն ալ իրեն կը յայտնէ տիեզերական օրէնքները եւ անձն ալ այդ օրէնքներուն համաձայն ներդաշնակ կը յօրինէ իր կենցաղը: Ինք ապրած կ'ըլլայ ըստ Աստուծոյ կամքին փոխանակ իր «Ես»-ին կամքին: Ընդհանուր ստեղծագործութիւնը կ'ընթանայ ըստ Աստուծոյ կամքին՝ ըստ տիեզերական օրէնքներուն եւ ահա՛, աս է իմաստը «յերկինս»-ին եւ իր կենցաղն ալ ներկայացուած է «յերկրի» բառով, որովհետեւ ինք տակաւին երկրի վրայ է: Երբ մարդ կ'ապրի ըստ Աստուծոյ կամքին, միտքը կեդրոնացած Քրիստոսի վրայ եւ անտեսած արտաքին աշխարհը, ինք փորձառութիւնը կ'ունենայ ամէն ինչի միականութեան, ինք կը տեսնէ Քրիստոս ամէն հոգիի եւ ամէն ինչի մէջ եւ ահա՛, աս է Աստուծոյ «արքայութեան» փորձառութիւնը: Միթէ Յիսուս Քրիստոս չէ՞ ըսած. «Աստուծոյ թագաւորութիւնը ձեր ներսիդին է»: Երբ անձը այս փորձառութիւնը կ'ունենայ այն բոլոր անունները որ կը ներկայացնեն ստեղծագործութեան զանազանութիւնները իրեն համար սուրբ կ'ըլլան, որովհետեւ ինք կը հասկնայ թէ բոլորն ալ Քրիստոսի զանազան երեւոյթներն են: Ինք նաեւ կ'անդրադառնայ թէ «յերկինս»՝ երկինքը զատ տեղ մը չէ այլ գիտակցութեան աստիճան մըն է, Քրիստոսի հետ մէկ ըլլալ եւ Անոր մէջ լուծուիլն է: Այն ատեն ինք բացարձակ «հաւատքով» կը խոնարհի իր Հօր առջեւ եւ կ'ըսէ. «Ես եւ Հայր իմ մի ենք»: ԱՄԷՆ

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ ՅՕԴՈՒԱԾ ՄԸ

Կենաց խմելու եւ անցեալէն
դասեր չտրվելու մասին.

**Տ. Սերովբէ Սրբազանի ազդեցիկ
գրառումը**

2022-08-05

Արեւելք—Հայց.

**Առաքելական Եկեղեցւոյ
Թեմակալ Առաջնորդ Գերշ. Տ.
Սերովբէ եպս. Իսախանեան
կը գրէ՝**

Մենք խմում ենք մեր
հայրենիքի կենացը ու նրա
ցաւը տանում, բայց թալանում
ենք նոյն այդ հայրենիքը եւ
աւելացնում նրա ցաւը:

Մենք խմում ենք հայ ժողովրդի կենացը եւ
սիրուն-սիրուն խօսքերով ցաւը տանում մեր ժողո-
վրդի, բայց պատրաստ ենք անհատապէս իրար
յօշոտել եւ բազմապատկել այդ ցաւը:

Մենք խմում ենք մեր բանակի կենացը եւ ցաւը
տանում մեր փառապանծ տղերքի, բայց առանց
վարանելու ու խղճի խայթի խլում ենք այդ նոյն
բանակի զինուորի բերանի հացը ու նրան պահում
կիսատված, կիսամերկ ու կիսազինուած, մինչեւ
ատամները զինուած թշնամու դէմ յանդիման:

Մենք խմում ենք մօր կենացն ու խօսքով պոլ-պոլ
տանում նրա ցաւը, բայց մեր վարք ու բարքով

նսեմացնում ենք նոյն այդ մօր յարգն ու պատիւը:

Մենք խմում ենք մեր երեխաների կենացը, բայց ոչ միայն չենք զբաղում նրանց ճշմարիտ ու բարոյական վեհ արժանիքներով մարդ դաստիարակելով, այլ մեր վարք ու բարքով նրանց բոլորովին սխալ օրինակ ենք ծառայում:

Մենք խմում ենք մեր Եկեղեցու կենացը, մեզ համարում առաջին քրիստոնեայ պետութիւն, բայց մեր գործնական անհաւատութեամբ սար ու ձոր հեռու ենք իրական քրիստոնէութիւնից, եւ կենդանի Քրիստոսին թողած, արձան ենք կառուցում, որ աշխարհին ինդացնենք մեզ վրայ:

Մի պարզ ճշմարտութիւն կամ իրականութիւն քարձրաձայնեմ. Գերմանացին, օրինակի համար՝ չի խմում Գերմանիայի կենացը, ոչ էլ ամպագոռզոռ ճատում է հայրենասիրութիւնից: Երեւի թէ անցեալից դասեր է քաղել: Երեւի: Մենք էլ մեր հին ու նոր անցեալից մի քիչ դասեր քաղէինք, վատ չէր լինի: Երեւի:

*Մանուկի նման կ'ուզե՞ս խոր քուն քաշել՝
Սարբ՝ այնպէս բարի , արդար եւ ազնիւ,
Որ ո՛չ մէկուն անուշ քունը չխանգարես,
Աղքատին հալալ հացը ձեռքէն չկորզես,
Եղբորդ ճանապարհին՝ փոսեր չփորես:*

*Այնպէ՛ս ասրէ քու կեանքդ որ ոչ մէկուն
Տաւ , վիշտ ու տառապանք չպատճառես,
Խեղճին ու որբին աչքէն արցունք չխլես,
Նուրբ սիրտեր չվիրաւորես եւ չարիւնես,
Տարուկ օճախներ չքայքայես, չքանդես,
Ինչքան վեհ բան է՝ արդար մարդ ըլլալ:*

չայր Անտոն

©SylmarjanHanelugnerHekyatnir

ՏԷՐ ՀՈՎՈՒԵԱՅԷ ՁԻԱ, ԵՒ ԻՆՁ ԻՆՁ ՈՉ ՊԱԿԱՍԵԱՅԷ:

**ԹԷՊԷՏ ԵՒ ԳԱԱՅԻՅ ԵԱ Ի ՄԷՉ
ԱՏՈՒԵՐԱՅ ՄԱՀՈՒ, ՈՉ ԵՐԿԵԱՅՅ
Ի ՉԱՐԷ ՁԻ ԴՈՒ ՏԷՐ ԸՆԴ ԻԱ ԵԱ:**

